1942-ci il idi. Maxçıvanda idim. Dedilər ki, Hüseyn Cavidin oğlu burdadır. Onda onu əsgərlikdən buraxmışdılar Maxçıvana. Bir dəfə küçədə gələndə Ərtoğrolu mənə göstərdilər. Əsgər geyimində idi, üzü çox solmuşdu, amma sifəti çox gözəl bir oğlan idi.

Heydor Əliyev

(1919 - 1943)

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI HÜSEYN CAVİDİN EV MUZEYİ

AZƏRBAYCANIN QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİYYƏT ABİDƏLƏRİ VƏ ƏRTOĞROL CAVİD

on iki cilddə

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 22 aprel 2010-cu il tarixli112s saylı sərəncamı ilə nəşr olunur

Redaksiya heyəti:

Mahmud Kərimov (sədr) Gülbəniz Babaxanlı Aybəniz Əliyeva

Teymur Kərimli Məhərrəm Qasımlı Fəridə Quliyeva

Layihənin müəllifi və tərtibçi:

Gülbəniz Babaxanlı

Bakı ÇAŞIOĞLU 2011

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI HÜSEYN CAVİDİN EV MUZEYİ

AZƏRBAYCANIN QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİYYƏT ABİDƏLƏRİ VƏ ƏRTOĞROL CAVİD

ikinci cild

AZƏRBAYCAN KLASSİK MUSİQİ MƏTNLƏRİ VƏ ƏRTOĞROL CAVİD

Bakı **ÇAŞIOĞLU** 2011 Tərtibçi: Gülbəniz Babaxanlı

Fars dilində olan mətnlərin

tərcüməçisi və redaktor: Teymur Kərimli

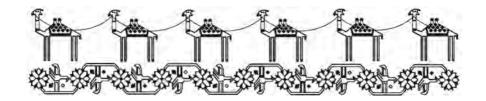
Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrol Cavid. On iki cilddə. II cild. Azərbaycan klassik musiqi mətnləri və Ərtoğrol Cavid. Bakı: Çaşıoğlu, 2011. – 272 səh.

Bu cilddə Azərbaycan klassik musiqi mətnləri və onlara Cabbar Qaryağdı və Süleyman Mansurov tərəfindən yazılmış şərhlər toplanmış və Ərtoğrol Cavidin hər bir mətnə ayrı-ayrılıqda yazdığı elmi təhlillər daxil edilmişdir.

Çap olunan materialların əlyazmaları Hüseyn Cavidin Ev Muzeyinin fondunda qorunub saxlanılır.

ISBN 978-9952-27-295-6

© "Çaşıoğlu" nəşriyyatı, 2011 © Hüseyn Cavidin Ev Muzeyi, 2011

ŞAİR RUHLU MUĞAMŞÜNAS

Sözün həqiqi mənasında dərin bilikli bir Azərbaycanşünas kimi xarakterizə edilməyə layiq olan, Azərbaycan mədəniyyətinin göylərində bir ulduz kimi parlayıb sönən Ərtoğrol Cavidin çoxyönlü istedadının bir önəmli tərəfini də klassik Azərbaycan muğamlarını, təsniflərini, eləcə də hər iki dildəki (Azərbaycan və fars dillərində) muğam və təsnif mətnlərini incədən-incəyə bilməsi və araşdırması təşkil edir. "Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrol Cavid" seriyasının ikinci cildini oluşduran qeyri-maddi mədəniyyət nümunələri ilə yanaşı Ərtoğrol Cavidin yazdığı rəylər, yetkin bir tədqiqatçının ciddi və sanballı fikirlərindən ibarətdir.

Bu cildin materialları Məşədi Süleyman Məlik oğlu Mansurovdan və məşhur xanəndə Cabbar Qaryağdıdan toplanmışdır.

Materiallara yanaşmada elmi prinsipi rəhbər tutan Ərtoğrol Cavid, verilən məlumatlara tənqidi yanaşmanı rəhbər tutur. Məsələn, Süleyman Mansurovun materialına yazdığı rəydə, onun verdiyi məlumatların yalnız fərdi xatirə xarakteri daşıdığını və elmi informasiya kimi qəbul edilə bilməyəcəyini nəzərə çatdıran Ə. Cavid belə bir doğru qənaətə gəlir:

"Bu materialın və bunun kimilərinin ən əsas əhəmiyyəti "Azərbaycan musiqisi tarixi" yaradılışında xammal, tarixi dokument olmasıdır.

Burada tarın, kamançanın kimlər tərəfdən Azərbaycana gətirilməsi, yerli musiqiyə uyğunlaşdırılaraq dəyişdirilməsi, mükəmməlləşdirlməsi haqda maraqlı momentlər vardır. Lakin elmi əsər

yazarkən bunları əsas almaq olmaz."

Doğrudan da, elə təkcə orta əsrlərin musiqi tarixi və nəzəriyyəsinə, eləcə də Azərbaycanın böyük şairlərindən Nizaminin, Xaqaninin, Füzulinin və başqalarının əsərlərinə müraciət etsək, çox qədimlərdən bizim saz-söz məclislərimizdə tar, kaman, rübab, çəng, dəf, ud və s. musiqi alətlərinin istifadə edildiyini görərik ki, bu da, tarın və kamançanın yalnız XIX yüzilliyin birinci yarısında Azərbaycana gətirilməsi, ona qədər isə toylarda yalnız zurna ilə çalınıb oxunması haqqında fikirlərin heç bir tənqidə dözmədiyini göstərir.

Öz fikirlərini daha çox əfsanə və rəvayətlər üzərində quran Cabbar Qaryağdının materialına daha çox tənqidi qeyd yazan Ə. Cavid, hər şeydən öncə, üstüörtülü şəkildə olsa da, materialın adı ilə məzmununu uyğun gəlməməsini onun əsas məziyyətlərindən biri kimi irəli sürməyə nail olmuşdur. Belə ki, xanəndənin söylədikləri XIX əsr Azərbaycan musiqisinə aid olduğu halda, onun başlığında guya "Sovet Azərbaycanı" haqqında danışıldığı barədə yanlış məlumat verilmişdir.

Cabbar Qaryağdının muğamların mənşəyi haqqında tarixiəfsanəvi məlumatlarına da tənqidi yanaşan Ə. Cavid Platon, Pifaqor, Farabi kimi məşhur filosofların adından istifadə edilməsini doğru saymasa da, bunu, əslində, material müəllifinin günahı da hesab etmir; belə ki, Şərq tarixində və fəlsəfəsində buna bənzər məlumatlara sıx-sıx təsadüf etmək mümkündür ki, elə böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin "İskəndərnamə" poemasında bunun bir variantının bədii əksinə rast gəlmək mümkündür.

Təkcə Azərbaycan muğamlarına deyil, ümumilikdə muğam sənətinə və tarixinə yaxşı bələd olduğunu nümayiş etdirən Ərtoğrol Cavid, yeri gəldikcə başqa xalqların, bu halda özbəklərin muğam sənəti və muğam tarixi ilə elmi müqayisələr aparmağı da unutmur. Cabbar Qaryağdının, hər muğamın bir dərdin dərmanı olması haqqındakı fikirlərinə nisbətən özbək muğamşünaslığın-

da muğamların insanın psixoloji-emosional durumuna təsiri barədə daha obyektiv və elmi fkirlərin söyləndiyi qənaətinə gələn Ə. Cavid, gələcəkdə necə görkəmli bir muğamşünas ola biləcəyi haqqında cəmi 2 səhifəlik rəyində çox böyük ümidlər yaratmağa nail olmuşdur. Əfsanə və rəvayətlərdəki sağlam rüşeymi bir araşdırıcı obyektivliyi ilə üzə çıxardan Ə. Cavid yazır: "Yuxarıdakı "reçeptlərin" yanlış olmasına baxmayaraq çox kiçik bir həqiqət vardır ki, muğamlar əhvali-ruhiyyəyə təsir edir. Bunun səbəbi onların müxtəlif xarakterlərdə olmasıdır."

Ərtoğrol Cavid, rəyləşdirdiyi materiallardakı etnoqrafik məlumata daha yüksək qiymət verir. Belə ki, o dövr xanəndələrinin və musiqiçilərinin geyimi, davranışı, intellektual səviyyəsi haqqındakı informasiya tədqiqatçını daha çox razı salmışdır. Gənc tədqiqatçı, Azərbaycan musiqi sənətinin inkişaf yoluna da qısa bir nəzər salaraq, instrumental ansambl yaradılması yolunda atılan ilk addımları çox yüksək qiymətləndirir, bu baxımdan xidməti olan Mirzə Sadığın fəaliyyətini təqdir etməyi də unutmur.

Materiallarda öz əksini tapmış muğam mətnlərini qruplaşdıran Ərtoğrol Cavid, bunları üç böyük hissəyə ayırır: xalqın və oxuyanların düzəltdiyi nəğmələr; Azərbaycan yazıçılarından alınmış parçalar; İran ədəbiyyatından keçən tekstlər.

Maraqlıdır ki, tədqiqatın bu hissəsində biz Ə. Cavidin daha bir qabiliyyətinin — mətnşünaslıq bacarığının üzə çıxdığını görürük. Belə ki, əksəriyyəti təxəllüssüz verilmiş poetik mətnlərin üslubuna görə hansı sənətkara aid ola biləcəyini müəyyənləşdirməyə ilk dəfə cəhd göstərən gənc araşdırıcı, klassik Azərbaycan poeziyasına da dərindən-dərinə bələd olduğunu sübuta yetirmişdir. O yazır: "Şərq ədəbiyyatında şeirlərin son bəndində, son beytində avtorun adı olar və qəzəllər adəta 7 beyt (14 misra) olduğu halda, bunlarlı çoxu qısadır... Bəzi parçaları stilindən təyin etmək olar. Məsələn, 39-cu səhifədəki son qəzəl, 55-ci səhifədəki ilk qəzəl öz stili ilə Natəvanı xatırladır."

70 il öncə Ərtoğrol Cavidin xammal kimi istifadəyə yararlı

olduğunu göstərdiyi bu materialların, əlbəttə, bu günümüzdə çap olunaraq mütəxəssislərə və geniş oxucu kütləsinə çatdırılmasının əhəmiyyəti bir də ondadır ki, bu yazılar, Ə. Cavid kimi istedadlı bir şəxsin diqqətini cəlb etmiş, onun tərəfindən ilkin rəyini almışdır. Ancaq taleyin gərdişi başlanılan bu böyük işi yarımçıq qoyduğundan, əlyazmalar üzərində son redaktə işi aparılmamış, mətnlərin bir çoxunda təhriflər özünə yer almışdır. Bunu xüsusən farsca mətnlər haqqında demək mümkündür.

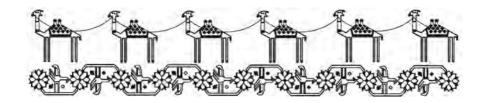
Cild çapa hazırlanarkən farsca mətnlərdəki çoxsaylı təhriflər, poetik mənaya xələl gətirdiyi və ya poetik mənanın anlaşılmadığı hallarda ilkin qaynaqlara istinad etməklə düzəldilmis və onların müasir oxucu tərəfindən anlaşılması üçün sətri tərcüməsi verilmişdir. Başqa hallarda variantlılığın saxlanılması məqsədəuyğun sayılmışdır. Onu da qeyd edək ki, farsca muğam və təsnif mətnləri təkcə İran şairlərinin deyil, həm də Xaqani, Nizami, Füzuli, Seyid Əzim Şirvani kimi görkəmli Azərbaycan şairlərinin qələminin məhsuludur. Ümid edirik ki, istər muğam ustaları, onların ifa tərzi haqqında məlumat, istərsə də XIX əsrdə işlək olmuş və bir çoxundan indi də geniş istifadə olunan poetik mətnlər oxucular tərəfindən maraqla qarşılanacaq və son dövrlərdə dövlət qayğısı nəticəsində bütün dünyanın nəzər-diqqətini cəlb etmiş, bəsəriyyətin qeyri-maddi sərvətləri sırasında özünün layiqli verini tutmuş Azərbaycan muğamının daha da populyarlaşmasına və inkişafına yardım göstərəcəkdir.

Gülbəniz Babaxanlı

AZƏRBAYCAN KLASSİK MAHNILARIN MƏTNLƏRİ VƏ CABBAR QARYAĞDININ ŞƏRHLƏRİ

Ortogrol Cavid

CABBAR QARYAĞDININ "AZƏRBAYCAN KLASSİK MUSİQİSİ" ƏSƏRİ HAQDA

ZƏRBAYCAN klassik musiqisi və onun tekstləri haqda olan əsər Cabbar Qaryağdının sözlərindən yazılmışdır.

Bütün materialı üç şöbəyə bölmək olar: oxuyub çalanlar; oxu tekstləri və muğamat tarixi haqdakı qeydlər.

Danışacağımız əsas hissəsi olacaqdır. İlk səhifədən bir uyğunsuzluk diqqəti cəlb edir. Belə yazılmış:

"Sovetlər Azərbaycanında musiqinin şərhi və intişarı". Sonra söhbət 1800-cü ildən başlayaraq dəvam edir, hətta, demək olar ki, sovet devri haqda danışılmır.

Klassik nəğmələrin tekstləri və oxunma qaydaları göstərilən hissə çox yaxşıdır.

Keçmiş musiqiçilərdən bəhs olunan hissənin də qiymətini azaldan sxematik olaraq adları saymaq, xatirə şəklində verilməmədir. Keçmiş oxuyan və çalanları vermək etibarı ilə Mansurovun söylədikləri hamısından müfəssəldir.

Bu əsərin xüsusən danışılması lazım olan hissəsi sondakı tarixi momentlərdir.

İlk yeddi muğamın Pifaqor tərəfindən yaradılması, şübhəsiz əfsanədir.

Özbəklər içərisində bəzən deyirlər ki, "Rast" Adəm tərəfindən yaranmış və itirilmiş cənnətə olan ilk ağlayışdır.

Sonrakı beş muğamın Farabi tərəfindən yaranmasına inanmaq olmaz. Çünki isbat yoxdur. Bu fikir bir az sonra inkar olunur. Guya, İbn Seyfəddin Qəznəvi söyləmiş ki, Pifaqordan sonra bir muğamı onun tələbələri və dördünü başqa birisi yaradıb. Bu fikirlər zidd olduğundan heç birinə inanmaq olmur.

Hər havanın bir xəstəliyi müalicə etməsi və bu fikrin Əflatuna (Platon) aid olması da həqiqətə uyğun deyildir. Pifaqor, Platon məşhur simalar olduğu üçün bir çox şeylər onların adına bağlanır. Müasir xalq içərisində yaranan bir çox komik hadisələr Molla Nəsrəddinin, tibbi hadisələr Loğmanın adı ilə bağlanır. Halbuki, bu simaların olub-olmaması belə şübhə altındadır.

Materialda göstərilir ki, "Rast" – iflici, "Hicaz" – qulax xəstəliklarini, busəlik – həmli qadınları, zəngulə – qan təmizliyini, büzürg – ürək xəstəliklərini yaxşı edir.

Daha sonra qeyd olunur ki, "Çahargah" – ildırımdan, "Üşşak" – xoruz səsindən, "Zabül" yağışdan yaranıb.

Bu fikirlərin yanlışlığı doğruluğundan daha çoxdur. Yuxarıdakı "reçeptlərin" yanlış olmasına baxmayaraq çox kiçik bir həqiqət vardır ki, muğamlar əhvali-ruhiyyəyə təsir edir. Bunun səbəbi onların müxtəlif xarakterlərdə olmasıdır. Muğamların xarakterlərinə görə qruplaşdırma özbəklərdə dəxi vardır, lakin onlarda daha ağılabatandır. Onlar göstərirlər ki, muğamlar müxtəlif ruhi emosiyalar verir. Ms.:

"Üşşaq", busəlik, nəva öz səs güclülüyü ilə cəsurluq: "Rast", "Ərak" "İsfəhanı" incə melodikası ilə sakitlik təsiri, bəziləri elegiya təsiri bağışlayır.

Materialın bir yerində qeyd olunur ki, "majar" sözü "Mahur"dan alınıb. Bu fikir təmamilə yanlışdır. "Mansar" sözü italyancadandır (maddiori – больший (ən böyük – red.) mənasında).

Bu fikirlərin hamısı xalq oxuyanlarının yaratdıqlarıdır. Musiqi tarixi yazırkən, xalqın öz musiqisi, keçmişi haqda necə əfsanələr yaratdığını verirkən bu materialdan istifadə etmək olar. Bu yanlışlıqların heç biri Qaryağdıya aid deyil.

17.04.1940

"BAYATI-QACAR"

Çəkmə şanə gözəlim zülf əbir əfşanə Rəhm qıl, görmə rəva kim ola dil viranə

O qara zülfün əlindən məni qurtar yarəb Belə zəncirə necə tab eləsin divanə

Qələt etdim o ləbündən yenə umdum busə Kişi qan eyləməmiş böylə düşərmiş qanə

Vermişəm könlümü ol daneyi xalə ey dost Tabiəm Adəmə, allatdı onu bir danə

Rəbbü minayi möhübbətdəsən ey İsmail Asiyi zari qəbul eyləgilən qurbanə.

Bu qəzəl Azərbaycanımızın böyük şairi məşhur Abdulla beg (Asi) tərəfindən 1828-ci ildə deyilmişdir.

Nəsrəddin şah zamanında Ərdəbilli Alapalaz oğlu Molla Rza xanəndəni Tehranda naxoş olduğu vaxtda şahın hüzuruna çağırırlar, əmma Molla Rza naxoş olduğu üçün üzr istəyib saraya getmək istəmir. Sərbazlar isə ona qulax verməyib döyə-döyə aparırlar.

Şahın məclisində isə şah nə qədər oxumaq təklif edirsə də Molla Rza "naxoşam" deyərək oxumaqdan boyun qaçırır, öylədə qayıdır öz mənzilinə. Şahın qulluqçuları xanəndəni başa salırlar ki, şahın ona bərk qəzəbi tutub, ola bilsin ki, onu öldürtsün.

Odur ki, Molla Rza tərkivətən olub gəlir Qarabağa – Əyricəli Kərimbəyliyə və oradan gedir Şişə şəhərinə Hacı Əskərlinin toy məclisinə. Haman toyda çalıb-oxuyanlardan məşhur xanəndə Tükverdi Həsən və Məşədi İsa, tarzən – məşhur Əli Əskər və gözəl kamançaçalan – Bərdə rayonunun Türkman kəndindən Qaraçı Hacı bəy və mütrüb Mirzə İsmail olur (o vaxtlarda mütrüblərdə saç olardı, çiginlərinə kimi tökülərdi). Toyda Mirzə İsmail saçını darayıb oynadığı halda, Asi Abdulla beg məşhur qəzəli yazıb verir Tükverdi Həsənə, o da haman qəzəli mütrübün rəqs zamanında "Bayatı-qacar" üstündə oxuyur və o vaxtdan dildən-dilə düşüb Qarabağın oxuyanları üçün əzbər olub, ta indiyə kimi "Bayatı-qacar" üstə oxuyurlar. "Bayatı-qacar" du tək hava olduğu üçün zərb ilən oxunulardı ("Qazağı" ilən) ona təsnif çox artırıblar, əmma köhnə zamanda bu təsnifi oxuyarlardı:

Kim verdi könül zülfü pərişanə mənim tək, Kim oldu bu zəncirdə divanə mənim tək.

Kim oldu kəman qaşlarına mən kimi qurban, Kim oldu nişan navəki müjganə mənim tək.

Məcnun ilə Fərhadı deyərlər mən inanmam Düşməyibdir olar çünki biyabanə mənim tək ha mənimtək.

DƏSTGAHİ-ÇARGAH

Şişə şəhərində Xoca Mircanlı məhəlləsində olan kosa Məhəmməd bəy Mərdanbəy oğlu (xarrat Qulunun şagirdi idi) "Çahargah" dəstgahını çox gözəl oxuyardı. O, gözəl muğamat ifa edənlərdən – Hacı Hüsü və Məşədi İsi ilə həməsr olub, onlar ilə xanəndəlikdə rəqabət edən və fars qəzəllərinə artıq bələd idi.

Çox vaxt "Çahargah" dəstgahında "Mövlana Vəhşi"nin nəzmə çəkdiyi bu müsəddəsi oxuyardı:

Dustan şərhi pərişaniyi mən guş kunid Dastani qəmi pünhaniyi mən guş kunid Qissəyi bisərü samaniyi mən guş kunid Güftguyi məni həyraniyi mən guş kunid Şərhi in atəşi cansuz nəhüftən ta key Suxtəm, suxtəm in raz nə güftən ta key.

Tərcüməsi:

Dostlar, mənim pərişanlığımın şərhini dinləyin, Mənim gizli qəmimin dastanını dinləyin. Mənim hər şeyimin əlimdən çıxmağının hekayətini dinləyin, Danışığımdan heyranlığımı dinləyin, Bu can yaxan odu nə vaxtadək gizləyim, Yandım, yandım, bu sirri nə vaxtadək deməyim?

* * *

Ruzigari mənü dil sakini kuyi budim Sakini kuyi büti ərbədə cuyi budim Dilü din baxtə divanəi ruyi budim Kəs dər on silsilə qeyr əz mənü dil bənd nəbud Yek giriftar əzon cümlə ki həstənd nə bud

Tərcüməsi:

Bir zamanlar mən və ürəyim bir küçənin sakinləri idik, Dalaşqan bir gözəlin küçəsinin sakinləri idik. Ürək və dini uduzub, bir üzün divanəsi idik, Məndən və ürəyimdən başqa o zəncirə kimsə bağlı deyildi, Bunlardan başqa kimsə giriftar olmamışdı. * * *

Nərgisi qəmzədəəş von həmə bimar nədaşt Sünbüli pürşikənəş hiç giriftar nədaşt İn həmə müştəriyi gərmiyi bazar nədaşt Yusifi bud vəli hiç xəridar nədaşt Əvvəl on kəs ki xəridar şüdəəş mən budəm.

Tərcüməsi:

Qəmli nərgizlərinin bu qədər xəstəsi yox idi, Qıvrım sünbülünün toruna düşən yox idi, Bu qədər müştəri ilə bazar qızışmamışdı, Yusif idi, ancaq alıcısı yox idi, İlk dəfə ona alıcı cıxan mən oldum.

* * *

Eşqi mən şüd səbəbi xubiyi rənayiyi o Dad rüsvayiyi mən şöhrəti zibayiyi o Bəski kərdəm həməca şərhi dil arayiyi o Şəhri pür gəst zi qovqayi təmaşayiyi o İn zəman aşiqi sərgəştə fəravan darəd Key sərü bərgi məni bi sərü saman darəd.

Tərcüməsi:

Mənim eşqim onun gözəlliyinin səbəbi oldu, Mənim rüsvaylığım onun gözəlliyinin şöhrəti oldu. Hər yerdə o qədər onun qəşəngliyini təsvir etdim ki, Şəhər onun tamaşasının qovğası ilə doldu. İndi isə avara aşiqlərinin sayı çoxdur, Mənim kimi yoxsula üz çevirərmi? * * *

Çun çinin əst peyi kari digər başəm bəh Mürği xoş nəğməi gülzari digər başəm bəh Əndəlibi güli rüxsari digər başəm bəh Çənd ruzi peyi dildari digər başəm bəh Nov güli ko ki şəvəm bülbüli dəstan sazəş Sazəm əz tazə cəvanani çəmən mümtazəs

Tərcüməsi:

Belə oldusa, başqa bir işin dalına düşsəm yaxşıdır, Başqa bir gülzarın xoş nəğməli quşu olsam yaxşıdır. Başqa bir gülüzlünün bülbülü olsam yaxşıdır, Bir neçə gün başqa bir dildarın arxasına düşsəm yaxşıdır, Elə bir yeni gül ki, dastan oxuyan bülbülü olum, Təzə cavanlarla çəməni bəzəyim.

* * *

Gərçi əz xanei Vəhşi həvəsi ruyi tu rəft
Dərdiləş arzuyi qaməti dilcuyi tu rəft
Şüd dil azürdəyi azürdə dil əz kuyi tu rəft
Haşa lillah ki vəfayi tu fəramuş kunəd
Süxəni məsləhət amizi kəsan guş kunəd

Tarcümasi:

Vəhşinin evindən sənin üzünün həvəsi getsə də, Ürəyindən gözəl qamətinin arzusu getsə də,

Incik ürəklə sənin küçəndən ürəyi incik getsə də,
Allah eləməsin ki, sənin vəfanı unutsun,
Kimlərinsə məsləhətinə qulaq assın.

TƏSNİF

Biş əzin digər əy sənəm diləmra xun məkun Zülmi bihisabət bəs əst digər əfzun məkun Can zitənhayi bər ləb amədə Dil zifirqətət bər təb amədə Yari məhriban əz dər amədə Navəki nazu tu gər əz sərikin mi güzərəd Vay bər haləm əgər kar çenin migüzərəd Can zitənhayi bər ləb amədə Dil zifirqətət bər təb amədə Yari məhriban əz dər amədə.

Tərcüməsi:

Ey sənəm, bunnan artıq daha ürəyimi qana döndərmə, Hesabsız zülmlərin bəsdir, bundan artıq eləmə. Yalqızlıqdan canım ağzıma gəlib, Ayrılıqdan ürəyimə qızdırma gəlib. Mehriban yarın qapıdan girib, Sənin nazının oxu kinlə gəlib keçsə, Vay halıma, əgər iş belə keçsə. Yalqızlıqdan canım ağzıma gəlib, Ayrılıqdan ürəyimə qızdırma gəlib. Mehriban yarın qapıdan girib,

"Çahargah"dan "Zabul" guşəsinə çıxanda bu təsnif oxunardı:

Mən bə hali dil giryə mikunəm Dil bəhali mən xəndə mizənəd ay xəndə mizənəd Yarimən xoş əst mi küşəd məra Ruyi məhvəşəm zində mikunəd vay zində mikunəd

Tərcüməsi:

Mən ürəyimin halına ağlayıram, Ürək mənim halıma gülür, ay gülür. Yarımın məni öldürməyi xoşdur, Ayqabaqlımın üzü dirildər, vay dirildər.

"Manəndi müxalif" pərdəsində isə:

Saqiyi qəza əz məyi qədər rixt cövhəri dər əyaqi mən Saxt əz əzəl məst bixudəm Mandi ta əbəd dər damaqi mən Bəski gümrəhəm dər rəhi tələb Gər niyabədəm key bövəd əcəb Ruzha ta bə şəb xizr təşnə ləb Gər kəşəd təəb dər nizai mən.

Tarcümasi:

Qəza saqisi qədər şərabından mənim badəmə cövhər tökdü, Əzəldən məni özündən getmiş sərxoş elədi. Bu dad əbədi damağımda qaldı. Tələb yolunda o qədər azğınam ki, Gündüzlər gecəyə kimi susuz Xızr Mənim qovğamda zillət çəkərək Məni əvəz etsə qəribə olmaz.

"Çahargah" a enəndə isə:

TƏSNİF

Canu tənəm ey dust fədayi tənü canət Muyi nə fruşəm bə həmə mülki cəhanət, cəhanət Yek ruz ənayət kun tiri bəmən əndaz Şayəd ki təfərrüc kunəm an tir kəmanət, kəmanət.

Tərcüməsi:

Ey dost, canım və bədənim bədəninə və canına qurban olsun, Bir tükünü bütün dünya mülkünə dəyişmərəm. Bir gün inayət elə, mənə bir ox at, Olsun ki, o oxdan kamanının sevincini duyum.

Məxfinin sözlərindən qoşa nağaraçalan Ali Qapanın oğlu Kərim bu təsnifi oxuyardı:

Könlüm elə pünhandür gəysulər arasında, Şanə gəzibən tapmaz yüz mulər arasında. İstər ki çəkə Mani tərhini qaşın bilməz, Peyvəstə kəşa kəşdür əbrulər arasında. Məstanə xumar gözlər hərdəm bənə naz eylər, Qaldıq nə yaman yerdə cadulər arasında. Ta mən ki cida düşdüm ol yar xisalindən, Varmı görəsən söhbət bəd gulər arasında.

"Müxalif" dən sonrakı təsnif:

Əgər Məcnun mənəm Məcnuni qəm Bə cüz Leyli nəbaşəd cüst cuyəm Əgər ba mən səri kari nədari Çəra hər nimə şəb ayi bə xabəm Sərv nazi mən Çün şahbazi mən Ki mən qeyri tu kəs Yari nədarəm, ki mən qeyri tu dildari nədarəm

Tərcüməsi:

Əgər mən qəm Məcnunuyamsa,
Leylidən başqa kimsəni axtarmaram.
Əgər mənimlə işin yoxdursa,
Niyə hər gecə yuxuma girirsən?
Ey sərvinazım,
Ey şahbazım,
Mənim səndən başqa
Yarım yoxdur, səndən başqa dildarım yoxdur.
Qaradür qaşların gendür arası
Mən səni sevmişəm nədür çarası
Səbəbkarın ölsün əziz balası
Səni məndən, məni səndən ayırdı.

"Müxalif" oxunanda bu qəzəl oxunardı:

Sənə hər mətləbi məxfi dedim Əy gül əyan dutdun Rəqibi zişt karın aşikar eybin nəhan dutdun Oğurlar dövri ruyində Səri zülfün ərəq nəğdin Nə pakizə əmin tapdın nə yaxşı pasiban dutdun Kəlidi məxzəni hüsni süpahi cinnə tapşırdın
Hər iş kim dutdun aləmdə belə
bi imtəhan dutdun
Becirdin bi təkəllüm şanədən
geysuyi pürpiçi
Sənə ənam lazımdır ki, əfsunsuz
ilan dutdun
Məbada eyləyə gendən nəzarə
mərdümi ceşmin
İki hindu kəmandari həmişə
pasiban dutdun
Danışdın qaş göz ilə hər yetən
na əhl ilə zalim
Şikəstə Zakiri gördükcə
çəkdin kəman dutdun

"Həsar" gəldikdə Sədinin qəzəli oxunardı:

Kəmani səxt ki dad on lətif bazura Ki tiri qəmzə təmaməst seyd ahura Həzar seyd dilət piş tir baz ayəd Bedin süfət ki tudari kəman əbrura Həsari qələyi baği bə məncəniq mədih Bəbami qəsrbər əfkən kəməndi geysura Xiyal dər həmə aləm bürəft baz aməd Ki əz hüzuri tu xoştər nə did cayira

Tərcüməsi:

O zərif biləyin tutduğu qatı yaydan Çıxan qəmzə oxu ahunu ovlamağa yetər. Oxun qarşısına min ürək ovun çıxar, Bu kaman qaşlar ki bu cür səndə var. Bağın qalasının hasarına mancanaq qoyma, Qəsr damına saçının kəməndini at. Xəyalım bütün dünyanı dolaşıb qayıtdı, Sənin hüzurundan daha xoş bir yer görmədi.

* * *

"Həsar"ı qurtararaq "Müxalif" yüzilə yenə də "Çahargah"a enilir və bu təsnif oxunulur:

TƏSNİF

Tu əz hər dər çü baz ayi bədin xubiyi zibayi
Dəri başəd ki əz zəhmət bəruyi xalq bügüşayi
Məlamət guyi bihasil əzdəst nəşünasəd
Dər on mərəz ki çun Yusif
Cəmal əz pərdə bünü mayi
Eşq aməd xeyməzəd bə səhrayi diləm dilbər
Zəncir cünun fikəndə bər payi diləm dilbər

Tərcüməsi:

Bu gözəllik və qəşəngliklə sən hansı qapıdan girsən, Xalqın üzünə zəhmətlə bir qapı açarsan. O xəstəlikdə ki, Yusif kimi gözəlliyini pərdədən göstərsən, Danlaq deyənlərin zəhməti bir nəticə verməz. Eşq gəlib ürəyimin çölündə xeymə qurdu, ey dilbər, Mənim ayağıma dəlilik zənciri vurdu, ey dilbər. (Yenə də "müxalif" yüzilə).

Gər bitu məra ömr çinan migüzərəd
Bəs vayiyi bəs vayiyi bəs vayi diləm dilbər
Bə səhrayi diləm əmin
Bənəfşə rüstə əz zəmin —
— bə tərəfi cuyi bərin
Nədanəmi zi kudəki, şükufə
Əz çi pir şüd.
Bəh, bəh, bəh, bəh.
Naxurdə şir arizəş çəra bə rəngi şiri süd
Bəh, bəh, bəh, bəh.
Çarqədəş xaş-xaş mikunəd
Yarəm diləm qəş mikunəd
Qəş, qəş, qəş, qəş.

Tərcüməsi:

Əgər sənsiz mənim ömrüm belə keçsə,
Vay halıma, vay halıma, vay halıma, dilbər.
Ürəyimin çölündə asudəcə
Torpaqdan bənövşə bitib.
Suyun kənarında
Bilmirəm, niyə qönçəlikdən çiçək
Nədən solub?
Bəh, bəh, bəh, bəh.
Süd içməmiş üzü niyə süd rənginə düşüb?
Bəh, bəh, bəh, bəh.
Çarqatın xış-xış eləyir,
Yar, ürəyim qəşş eləyir,
Qəş, qəş, qəş, qəş.

Bundan sonra "Mənsuriyyə" başlanılır. "Mənsuriyyə"də bu qəzəli Mirzə Ələkbərin şagirdi məşhur xanəndələrdən Mirzə Məhəmməd Həsən (Şirvani) çox gözəl oxuyardı:

Qəzəl

Hər ki zi tirət bə səlamət bürəst Minətəvan güft ki sahib diləst Vəsmə həraməst bədun əbrüvan Sürmə həraməst bədun çəşmi məst Mişənəvi Yusifivi qissəyi Vay bər anan ki büridənd dəst Seyyidi biçarə nə indəm fitad Dər tələbət bud bəruzi ələst.

Tərcüməsi:

Kim sənin oxundan salamat qurtardısa, Deyə bilməz ki, ürək sahibidir. Bu qaşlara vəsmə haramdır, Bu məst gözə sürmə haramdır. Yusifi və onun hekayətini dinləyəndə Əllərini kəsənlərin vay halına. Buçarə Seyyid indi ayağına düşməyib, Ələst günündən səni tələb etməkdədir.

Bir gün bahar fəslində məşhur şair Hacı Səyyüdül Əzim Şirvani Şamaxı bağlarını seyr edərkən bir bağın kənarında gözəl bir səsin təğənni etdiyini eşidir və bir az diqqət ilə qulaq asdıqdan sonra Mirzə Məhəmməd Həsənin oxuduğunu anlayınca filfövr bu şeiri deyir:

> Əqlimi əlimdən nə gül, nə yasəmən aldı Nə sünbülü reyhan, nə bağü çəmən aldı.

Davud məgər zində olub dəhrdə Seyyid, Arami dilim sövti Məhəmməd Həsən aldı.

Haman bu Məhəmməd Həsəni 1888-ci ildə Bakıda olduğum vaxt Şamaxılı Hacı Əli Abbas uşaxlarının toy məclisində görmüşdüm. O, toya tarzən topat Məhəmməd Qulu ilə gəlmişdi.

Mən də yoldaşım tarzən Sadıqla dört gecə həmin toyda iştirak etdim.

Onun çox biligli və gözəl səsə malik olduğunu orada yəqin etdim.

Məzkur Məhəmməd Həsən el xanəndəsi olmaqla bütün cəmaətin hüsn rəğbətin qazanmışdı. Çifaydə ki, ömrünün axırında həm kar və həm kor olduğu üçün ondan aşna-dostları yüz döndərərək yada salmırdılar.

Fələkzadə Məhəmməd Həsən xanəndə Şirvani öz dərdi-dilin nəzm ilə böylə nəql edir:

Bir bülbül idim çəmənlər içrə Gülzardə yasəmənlər içrə. Əfğan edibən budağa düşdüm Dağları görüb bu dağa düsdüm. Gül güncəliğinda xarə baxdı Bülbül gəmi hicri yarə baxdı. Bülbülləri mən ziyarət etdim Gönlüm evini də qarət etdim. Bülbül oxuvurdu bəndə düsdüm Bir dəstə gülə kəməndə düşdüm. Səyyadlara düçar oldum, Gül xatirinə şikar oldum. Səyyad oxunu kəmanə qoydu, İki gözümü nişanə qoydu. Səyyadin oxu dəgəndə bildim Səyyad özü bildi mən də bildim.

Seyd etdi qəza bu halə saldı, İki gözümü əlimdən aldı. Gün qarə geyindi edtim əhya Nə sirridi gündüz oldu yelda. Qəddim xəm olundu rəngi soldu Gecəm-günüzüm qaranlıq oldu Dil lalələnirdi dağlı qaldı Ruhum qəfəsdə bağlı qaldı. Göz mərdüməgi xarab oldu Yandı ciyərim kəbab oldu. Az doğra yaranı yarə bəsdi Nazik gönülə işarə bəsdi. Nə tab qalıb, nə taqətim var Dil garət olub gəramətim var. Bağlatdı gözüm qəza dayandım Etdi günümü qara boyandım. İki gözümün qarası getdi, Ömrüm qutarıb vəfası getdi. Qəm dərsi mənimçün açdı məktəb Hər yan baxıram olub mürəkkəb. Mən bəxti qara, qəra götürdüm Öz başıma min bəla götürdüm. Gönlüm bu məqamə bir qan ağla Zülmatın evində pünhan ağla. Viranə gönül olundu qarət Oan ağlamağım olundu adət. Xunabə olub mənimlə həmdəm Zənciri qəmə çəkir dəmadəm. Kəcröv fələkin əlində zarəm Gönlüm gəm alıbdı bigərarəm. Nə var bir işim, nə bir məcalım Dərdü qəmü qüssədir xiyalım. Bəd çeşmlərə nişanə oldum,

Dərbəstə nişini xanə oldum. Qəm naməsini fələk götürdi, Bu başıma min kələk götürdi. Bu dərdə necə davam edim mən. Dünyadə qalıb nə kam alım mən. Gör məni qəza nə halə saldı Pişənk quruldu dalda qaldı. Hər şey əriyir gönül əriməz On bes sözümün biri yeriməz. Aşna-aşna yalan söz imiş Oədim kisilər devən düz imis. Aşnam çoxdur qapan tapılmır Qıcqırdı xəmir yapan tapılmır. Viranə evində qalmışam tək Bəxtim bilirəm olubdu pərsənk. İnsanə inanma biyəfadır Dünya gəm otağıdır, fənadır. Hər xahişin olsa xasın istə İnsanın əzəl vəfasın istə. Dünya mənə çox sitəmlər etdi Ruhim sıxılıb killi getdi. Dərdim birisi sorusdu bildi Cox şad oluban doyunca güldü. Tuti qəminə dolaş sevindi Almas sınıbdı daş sevindi. Hər sövlədiyi tamam əziyyət Tikrar venə edir zərafət. Qanmazla qanan zərafət olmaz Səng ilə səbudə söhbət olmaz. Pərvanə yananda ağlayar şəm Qəmgin gönülə gülərmi adəm. Kağızdı qələm götür yaz üstə Beş altı beytdi ganmaz üstə.

İnsanda gərək qanan baş olsun Hər elmə səvar nəqqaş olsun. Na əhl oxuyan hayıf qəzetdən Qanmaz gananı düşürdür atdan. Bir düri yetimdir qanan kəs Qanmaz həmişə söyləyir nəs. Hər kəs qanar onda ömr olmaz Qanmaz fitini vurar qocalmaz. Qanmaz ilə ləngimək çətindir Başdan ayağa düyün düyündür. Dəfi yola sal mürəxxəs olsun On turpi deyir səs olsun. Yüz annamazı dəyişmərəm mən Bir təlim alan urus itilən. Qanmazın əlində dil yaradı Ağ göstərəsən deyir qaradı. Hər nə danışır deyir lələm mən Bu işlərə çox məəttələm mən. Bir başda əgər ola səfahət İzar eləmək oni nə hacət. Hər annamazın sözün cəm etmə Bu qəmlərə bax dəxi qəm etmə. Gün getdi gönül hava olub çən Nə dost baxır mənə nə düşmən. Şad günlərim indi yol gedirlər Bu halidə dərdimə gülürlər. Karlıq, korluq göründü məndə Təqsir nədir düşüb kəməndə. Bu gədr fələkdə naz olurmu Bir başda iki qapaz olurmu. Ya rəbbi qutar məni bu ləstən Dəgdi cigərimə ox ox üstən. Dil yarələnib gözüm tökür yaş

Saldı başıma fələk iki daş. Ruhum qəfəsdə dutmur aram Bir dildə sönüb iki iki sam İki qulağım, iki gözüm yox Bu mərhəmətə mənim sözüm yox. Dard ahli ola manimla hamdam Bu iki qəmə dözərmi Rüstəm. Harda yazılıb belə rəvayət Bir evdə ola iki müsibət. Lağər dəvədə göründü boynuz Bir əldə olurmu iki qarpuz. Ruhə bu qədər cəfa olurmi Bir dildə iki qara olurmi. Hər ixtiyarım əlimdən aldı Yıxdı yerə, iki balta çaldı. Nə hökm idi bunca o buyurdi Bir urmus idi bir də vurdu. Soydu məni getdi şahsevən tək Əgnimdə qalıbdı bircə köynək. Aram deyil gözümdə yaşım Varım talan oldu vox maasım. Öz dərdim özümə oldu əzbər Qan narə gönül olunca məhşər. Zülmin fələkin görüb inandım Mən öz payımı burda yandım. Dağlı cigərin əzabın istər Öz dəftərini hesabın istər. Dünya nə törətdi mən də düzdüm Ağlatdı gözümü çatdı müzdüm. Axırda vəfası sancım oldi Çox sancı mənim qazancım oldi. Nə ömürdü bu, nədür bu sağlıq Mən istəmirəm belə qonağlıq.

Dünya hamuya fəna göründi Hər surəti bivəfa göründi. Adəm babamız gəlib nə etdi Manduxdi dayandı baxdı getdi. Dil xahiş edir ki, burda qallam Dərsim oxuvub gedib cin allam. Gönlüm, sənə bir nəsiyyətim var Ömrüm qutarıb, vəsiyyətim var. Hər nə oxusan qara görərsən Çin maçin alıb xəta görərsən. Baxdıqca qarayə qəmgin oldum Zülmata düsüb didərgin oldum. Təqdiri qəza plan çəkibdir Nazik örüyə nişan çəkibdir. Damlarda görünsə lalə getmə Dil dağı görüb zəvalə getmə. Cismim əriyib çıxıbdı səfdən Sinəmdə qalıbdı "dal" "əlif"dən Dərsim oxudum verildi mətləb Bu zülmləri qəza qoyub dəb. Nazik vürəgimdə zəxəm coxdur Bir zərrə fələkdə rəhm yoxdur. Hər xahişimi əlimdən aldı Zülm ilə məni bu halə saldı. Dünya işığına oldum həsrət Vəlleylidə qaldım oldu zülmət. Göstərdi mənə qəza-bəlanı Verdi əlimə fələk əsanı. Qəm qəddimi əgdi pir oldum Axır günümdə fəqir oldum. Dünyanın evində görmədim kim Yaman yerdə gün oldu axşam.

Məhəmməd Həsənin öz qəzəli:

Pərvanə kimi yandı gönül narə desinlər Büıbül qəmini güldən ötər xarə desinlər.

Göz yaşı töküb sübhə kimi eylərəm əfğan Dil yarələnib yarələrim yarə desinlər.

Çeşm səphin yarələri yarə görünməz Müjgan oxunun yarəsinə çarə desinlər.

Gəl etmə cəfa eylə vəfa ey qədi rəna İnsaf degil dərdimi əğyarə desinlər.

Dil yarə, günüm qarə, qəmüdərdə nə çarə Dərd əhli bilər, dərdi xəbərdarə desinlər.

Məcnunluğu ögrətdi gözüm Leylidə qaldı Mənsur kimi çəkdi məni darə desinlər.

Həsrətdi gözüm sübhi görə sübh açılmır Şəb zəhmətini ahilə bidarə desinlər.

Təqdiri qəza sağ əlimə verdi əsanı Neylim məni biçarə güni qarə desinlər.

Söndü gözümün şəmi günüm qarə geyindi Mirzə cigərin aləmə səd parə desinlər.

Cabbar Qaryağdı

"MAHUR" DƏSTGAHI

Şişə şəhərində bütün Qafqazda məşhur olan Xarrat Qulunun şagirdlərindən xanəndə Məşədi İsi "Mahur" dəstgahını çox təntənə ilə oxuyardı. Özü təsnifxanlıqda və qabal çalmaqda birinci sayılardı və hərdən Şamaxılı məşhur şair "Bixudin" bu qəzəlini oxuyardı:

QƏZƏL

Ey qopan bağrıma qar oldumu hüsnün fani Tutdumu xarrü xəsi xüşk o tər bostanı. Aldımı badi xəzan eylədimi əfsürdə Baği hüsnündə gülü, sünbülü həm reyhanı. Varmı yadında gədalar kimi boynu burulu Qabağında sənə icz eylərdim pünhanı. Həsrətində ləbinin əşk əvəzi didəmdən Qətrə-qətrə saçılardı ciyərimin qanı. Qan qoyardın iki dəfə danışanda ürəgə Taki bir kəlmə danışseydin alırdın canı. Arizu eyləridim bircə təkəllüm edəsən Ta edim canımı şirin ləbinin qurbanı. İmdi səd şükr o gül bərginə bənzər dudağın Olub əfsürdə solub rəngi qaçıbdır qanı. Sükrülillah ki mənim surətə düşdün axır Yetdi tez başə o naz eylədiyin dövranı. O gözəllik ki həmisə ona fəxr eyləridin Al ələ aynəni bax gör o gözəllik hanı. Bəsdi Bixud cəmal əhlinə bu adətdi Bivəfa olmasa olmaz işinin sahmanı.

TƏSNİF

Bə həvaləyi du ceşmət həşəmi bəla nişəstə Çü qəbilə girdi Leyla həmə cabəca nişəstə Həmə kəs bə kəsbkari həmə kəs bə eşqi yari Məni zar bi qərari bə dəri dua nişəstə Çi xuşəst mən bemirəm tü biyayi bər məzarəm Ziləhəd fəğan bərarəm çi xuşamədi nigara Çi xuşəst batü cana, şəbi eyşi saz kərdən Gəhi nazi tü kəşidən, gəhi bər tü naz kərdən.

Tərcüməsi:

İki gözünün ətrafında bəla qoşunu oturub,
Necə ki, qəbilə Leylinin dövrəsində ham yerbəyer oturub.
Hamı öz işində-gücündə, hamı yar eşqində,
Mən isə ağlaya-ağlaya qərarsızlıqla dua qapısında oturmuşam.
Nə xoş olar ki, mən öləm, sən məzarıma gələsən,
Qəbirdən fəğan edəm ki, nə xoş gəldin, ey gözəl.
Canım, səninlə bir gecə eyş düzəltmək nə xoş olar,
Gah sənin nazını çəkmək, gah da sənə naz etmək.

TƏSNİF

Mən bə hali dil giryə mikunəm
Dil bə hali mən xəndə mizənəd
Yari ma xuşəst mi küşəd məra —
Ruyi məhvəşəm zində mikunəd
Saqiyi qəza əz meyi qədər —
Rixt cürəyi bər əyaqi mən
Saxt əz əzəl məst bixudəm —
Mand ta əbəd dər damaqi mən
Bəski gümrəhəm dər rəhitələb —

Gər niyabətəm key büvəd əcəb Ruz ta bə şəb Xızri təşnə ləb Gər kəşəd təəb dər nizai mən. Tü zixüd səri məst nazi xüd — Mən zi bixüdi dər məcazi xüd Fərq bi hədü bi nihayət əst Əz dəmaqı tü ta dəmaqi mən.

Tərcüməsi:

Mən ürəyimin halına ağlayıram,
Ürək mənim halıma gülür, ay gülür.
Yarımın məni öldürməyi xoşdur,
Ay qabaqlımın üzü dirildər, vay dirildər.
Qəza saqisi qədər şərabından mənim badəmə cövhər tökdü,
Əzəldən məni özündən getmiş sərxoş elədi.
Bu dad əbədi damağımda qaldı.
Tələb yolunda o qədər azğınam ki,
Gündüzlər gecəyə kimi susuz Xızr
Mənim qovğamda zillət çəkərək
Məni əvəz etsə qəribə olmaz.
Sən öz nazının məstliyindən özündə deyilsən,
Mən özümdə olmadığımdan öz məcazımdayam.
Sənin damağından mənim damağıma kimi
Hədsiz və sonsuz fərq var.

TƏSNİF

Nərgisi məsti dü çəşmanət siyah Çeşmi bədət dur Əbru peyvəsti bəruyi həm çü mah rəşk rüxi hur Bəruyi həmçümah rəşki rüxi hur

Afəti canəm xəbərdarət künəm Bas ta razi Giriftarət başəm başta ruzi Dy du səd bəndə giriftar kəməndi muyət Aşiq anəst ki pa minə kəşəd əz kuyət Cun mənü zar xəstə vay Balü pərəm şikəstə vay Dilbəri xətti rəstə vay Aşiq nə şayəd günçə təngi dil dər mövsimi gül Dər şaxəyi gül səhər gahi məsrur Ba nəqmə bulbül Əy du səd bəndə giriftar kəməndi muyət Aşiq anəst ki pa mi nə kəşəd əz kuvət Çun mənü zar xəstə vay Balü pərəm şikəstə vay Dilbəri xətt rastə.

Tərcüməsi:

İki qara gözünün məst nərgizi
Pis gözdən uzaq.
Ay kimi üzündə çatma qaşlarına
Hurilər həsəd aparır.
Ay kimi üzünə hurilər həsəd aparır.
Canımın bəlası, səni xəbərdar edirəm:
Razı ol.
Giriftarın olmuşam, razı ol.
Ey saçının kəməndinə iki yüz bəndə giriftar olan,
Aşiq odur ki, ayağını küçəndən kəsməsin
Mən ağlar və xəstə kimi, vay,

Qol-qanadım sınıbdı, vay,
Xətti bitmiş dilbər, vay.
Aşiq gül mövsümündə
Qönçə kimi ürəyini sıxmamalıdır.
Gül budağında səhər çağı şən
Bülbül nəğmə oxuyur.
Ey saçının kəməndinə iki yüz bəndə giriftar olan,
Aşiq odur ki, ayağını küçəndən kəsməsin
Mən ağlar və xəstə kimi, vay,
Qol-qanadım sınıbdı, vay,
Xətti bitmis dilbər, yay.

TƏSNİF

Cana həzaran afərin
Bər canət əz sər ta qədəm
Sani xudayi kin vücud
Avürdə birun əz ədəm
Güftəm bə neyrəngi füsun
Pünhan künəm razi dərun
Pünhan nə mi manəd ki xun
Bər astanəm mi rəvəd
Məhmul büdər əy sariban
Tündi məkün ba karivan
Kəz əşqi on sərvü rəvan guyi
rəvanəm mirəvəd.

Tərcüməsi:

Ey canım, minlərlə afərin Başdan ayağa kimi sənin canına olsun. Yaradıcı Tanrıya ki, bu vücudu Heçlikdən çıxarıb gətirib. Deyirdim ki, sehir və əfsunla içimdəki yaranı gizlədim, Gizli qalmır ki, qanım astanama çıxıbdır. Cilovu çək, ey sarvan, karvan belə çevik sürmə, Ki o gedən sərvin eşqindən deyəsən bəs ruhum gedir.

TƏSNİF

Dil zikəfəm bürdi əy yari məhvəs əy yari məhvəş Bürdi süpürdi avazi dilkəş avazi dil kəş Əy bəxti sərkəş təngəş bəbərkəş Gəh cam zərkəş, gəh ləli dilxah gəh ləli dilxah. Əy zülfi müşəvvəşəm Əy yari cəfakeşəm Əy nigari məhvəşəm Dilbəri mən sərvəri mən Ləhzəyi biya dərbəri mən Ləhzəi bünişin bər səri mən.

Tərcüməsi:

Ürəyimi əlimdən aldın, ey ayüzlü yar,
Ey ayüzlü yar.
Apardın, tapşırdın ürək çəkən səsə
Ürək çəkən səsə.
Ey başaparan bəxt, onun şəkər dodaqlarını özünə çək,
Gah qızıl piyalə götür, gah ürək istəyən ləl.
Ey saçı dağınığım,
Ey cəfakeş yarım,
Ey ayüzlü nigarım.
Mənim dilbərim, mənim sərvərim,

Bir an qucağıma gəl, Bir an başımın üstə otur.

TƏSNİF

Dirəxti qünçə bər avürd

— Bülbülan məstənd biyahu baba
Cəhan cəvan şüd yaran —
Bə eyş bunişəstənd biyahubaba
Hu baba, hu baba, hu baba
Şali kəmərət ku baba şustei
sərət ku baba
Zibəs qəşəngi ziba təritü
əy gülü mövla
Biya büfərma tu bala
Kənari həzrəti vala bünuş badəi hümra
Hərif məclisi ma xud həmişə
dil mibürd biyahu baba
Ələlxüsus kipirayəyi bər o bəstənd
biyahu baba.

Tərcüməsi:

Bir ağac qönçələndi,
Bülbüllər məstdir, gəl, hu baba.
Dünya cavanlaşdı, dostlar
Eyşə oturdular, gəl, hu baba,
Hu baba, hu baba, hu baba.
Kəmərinin şalı hanı, baba?
Başının tükü hanı, baba?
O qədər qəşəngsən, o qədər təzəsən,
Ey mövla gülü,
Gəl buyur yuxarıya

Həzrət valanın yanına, qırmızı şərab iç, Məclisimizdə ol həmişə, Ürəyimi apardı hu baba. Xüsusilə bəzəyi ona vurdular, Gəl, hu baba.

TƏSNİF

Ta tü nigar mizəni şanə bə geysu canəm Bad bəhar mibərəd nafə bə hər su Canem nafe be her su Tu əz mənü mən əz tuəm dur Bala çəşm bədət dur Canəm çəşm bədan kur Biya mən danəm dilitu Canəm büdanədü dilümən Bəbəm o danədü dilü mən Xali siyah büngəru kunci ləbi o canəm Bar dari hovzi kovsarast mənzili hindu Tu əz mənü mən əz tuəm dur.

Tərcüməsi:

Ey gözəl, sən saçına daraq vuranda, canım, Bahar yeli hər tərəfə nafə aparır, Canım, hər tərəfə nafə. Sən məndən, mən səndən aralıyam, Bala, pis gözdən uzaq olasan, Canım, pislərin gözü çıxsın.
Gəl, mən sənin ürəyini bilirəm,
Canım, sən də mənim ürəyimi tanı,
Mənim ürəyimi tanı.
Dodağın küncündə qara xala bax,
Canım,
Kövsər hovuzunun qapısında
hindu mənzil salıb.
Sən məndən, mən səndən aralıyam.

TƏSNİF

Baz dil dər xəmi on zülfi gireh gir iftad Aqilan müjdə ki divanə bə zəncir iftad Riştəi əz kəfi ma bər kəfi əğyar iftad Bəli, bəli əz bam iftad Canı canı dər dam iftad Suxtəm, suxtəm, suxtəm bə vəqti Sübhü dəm. Zində dər eşq çi san bud nəsibi Məcnun Əşq on ruz məgər on həmə dişvar iftad Bəli, bəli əz bam iftad ...

Tərcüməsi:

Yenə ürəyim o qıvrım saçın halqasına düşdü. Ağıllılar, muştuluq – dəli Zəncirə düşdü. Bir ip bizim əlimizdən
əğyarın əlinə keçdi.
Bəli, bəli, damdan düşdü,
Canı, canı tələyə düşdü.
Yandım, yandım, yandım
Sübh çağı.
Eşqdə diri olmaq Məcnuna necə nəsib olmuşdu?
Eşq o gün məgər bütün çətinliklərə düşmüşdü?
Bəli, bəli, damdan düşdü...

TƏSNİF

Ta ruxi xubi tu bər didei mən cilvəgərəst
Kafərəm gər həvəsi huri cinanəm bə sərəst
Şiftə-şiftə dər həmə aləm mənəm
Əy bəfədayət sərü canü tənəm
Əz bəski nazənin dildadəm
əqlü dini
Tu yari xuş siluki bir nazənin müluki
Sədəqülşəms sədəqülşəms sənəma
misli tu dər aləm nist
Əy canəm, əy yarəm, əy dad əy
Gər bəvəd nəsli tu dər nəsli
bəni Adəmnist.

Tərcüməsi:

Nə qədər ki, sənin gözəl üzün gözümdə cilvələnir, Kafirəm, əgər cənnət hurisinin həvəsi başımda olsa. Bütün dünyada heyran-heyran mənəm, Canım və bədənim sənə qurban olsun. O qədər nazəninsən ki, Ağlımı və dinimi vermişəm. Sən xoşrəftar yarsan, nazəninlərin şahısan. Günəş haqqı, günəş haqqı, ey sənəm, Dünyada sənin tayın yoxdur. Ey canım, ey yarım, ey dad ey, Olsa da sənin nəslin adəmoğlu nəslindən deyil.

TƏSNİF

Əy löbəti xəndan ləbi lələt ki gəzidəst
Əz baqi lətafət gül ruyi tu ki didəst
Vay, vay, vay, vay bəs kicidəst
Cani, cani, can can can bəs kicidəst.
İn xuni kəsi rixtəi ya meyi sürxəst
Ya tuti siyahəst ki bər camə çəkidəst vay
Dər Diclə ki mürqab əz əndişə nə rəfti
Kəşti rəvəd əknun ki səri cisr büridəst vay
Əy Xizr həlalət nə künəm çeşməyi heyvan
Dani ki İskəndər bə çi mohnət tələbidəst vay, vay.

Tərcüməsi:

Ey açılmış gül, dodağının ləlini kim dişləyib? Əzəldən sənin gül üzünün lətafətini kim görüb? Vay, vay, vay, vay, bəs kim dərib, Cani, cani, can, can, can, bəs kim dərib? Bu kiminsə tökdüyün qanıdır, ya qırmızı meydir, Yoxsa paltarına damcılamış xar tutdur, vay? Dəcləyə ki, ördək qorxusundan getmirdi, İndi gəm gedir ki, körpü başı kəsilib, vay. Ey Xızr, dirilik bulağını sənə halal etmirəm, Bilirsən ki, İskəndər onu necə möhnətlə istəyirdi.

TƏSNİF

Mara həmə şəb nə mibərəd xab Əy xüftəi ruzigar dəryab Dər badiyə təşnəgan bümürdənd Vəz Hillə bə Kufə mibərənd ab Əy səxt kəman, süst peyman İn bud vəfayi əhdi əhbab.

Tərcüməsi:

Bütün gecə bizi yuxu aparmır, Ey ruzigarın yatmışı, əl tut. Səhrada susuzlar öldülər, Hillədən isə Kufəyə su aparırlar. Ey qatı yaylı, boş vədəli, Dostların əhdinə vəfası buydumu?

TƏSNİF

Dəstəm, dəstəm gərdənət ləbət bübusəm
Türa, türa nigara məkün məyusəm
Ah vay, vay, vay, vay.
Sərvü çəməni piş biya dürrü Yəməni biya arami cani
Əşqət müdaməst dilbər can
Əy şəm bə kaməst dilbər can
Nigari dilxahəm ku
Rüxü o çün mahəm ku

Tərcüməsi:

Qolum, qolum boynuna, dodağını öpüm, Sənin, sənin, gözəl, məni məyus etmə. Ah vay, vay, vay, vay.
Çəmən sərvisən, bəri gəl, Yəmən dürrüsən, gəl,
Can rahatlığısan.
Dilbər can, eşqin həmişəlikdir,
Eyşim vüsaldadır, dilbər can.
Ürəyim istəyən gözəl hanı,
Üzü aya bənzəyənim hanı?
Gəl, gəl gedək çəmənə
Bülbül edər təranə
Bir doyunca seyr edək
Sən bax mənə, mən sənə
Ah, vay, vay, vay, vay...

TƏSNİF

Çi şəbəst digər im şəb ki peyi səhər nədarəd Mənü in həmə duaha ki yəki əsər nədarəd Qələtəst onki guyənd ki zidil rəhist dilha Dili mən zi qüssə xun şüd dili tu xəbər nədarəd Bə havayi bağ mürğan həmə balü pər güşadənd Bə şikənci dami mürği çi künəd ki pər nədarəd Bətu aləməst aşiq şüdəəm bə in təsəlli Ki kəsi məhəbbət əz mən bətu biştər nədarəd.

Tərcüməsi:

Bu gecə necə gecədir ki, ardınca səhəri yoxdur, Mənim bu dualarımın birinin də əsəri yoxdur. O dedikləri yanlışdır ki, ürəkdən ürəklərə yol var, Mənim ürəyim qüssədən qan oldu, sənin ürəyinin xəbəri yoxdur. Bağda quşların hamısı havada qol-qanad açıb, Tələnin halqasındakı quş neyləsin ki, qanadı yoxdur. Sənə dünya aşiqdir, təsəllim budur ki, Heç kəsin sənə məndən artıq məhəbbəti yoxdur.

TƏSNİF

Məni candan osandırdı, cəfadan yar osanmazmı, Fələklər yandı ahımdan muradım şəmi yanmazmı. Güli rüxsarına qarşu gözümdən qanlı axar su, Əzizim fəsli güldür bu, axan sular bulanmazmı. Degildim mən sənə mayil sən etdin əqlimi zayil, Mənə tən eyləyən qafil səni görcək otanmazmı. Şəbi hicran yanar canım tökər qan ceşmi giryanim, Oyadır xəlqi əfğanım qara bəxtim oyanmazmı.

"MAHUR"DAN MÜBƏRQƏ

"Hüseyni guşəsi", "Əşiran", "Vilayəti", "Şikəstei-fars" Şişə şəhərinin məşhur şairlərindən Fatı oğlu Abdul (Şahin)-in qəzəllərindən:

Dərildim bəzmi gülzarimdən alaqlar tək. Saraldım cuyibari əşk çemimdən calaqlar tək. Rəqibin tişəi zülmilə dərgahindən ol yarin Atıldı təxtəi cismi zəifim qamqalaqlar tək. Xədəngi qəmzəsi dəlmiş dili zari miyanindən Dolandıxca olur piçidə zülfə taqalaqlar tək. Havayi vəslinə bir sadə tiflin pir ikən düşdüm Qəmi hicri töküldü üstümə qalaq, qalaqlar tək. Müqabil mehri ruyində sənə mümkün deyil durmaq

Dolan şami səri zülfündə ey dil yapalaqlar tək. Ləbi ləli içər əğyar ilə cami gülgüni Bu möhnətdən dönər qanə könül hərdəm dalaqlar tək. Üzülsə can qoyub əğyar dəsturüləməl Şahin Ayaq basmaz təbibim başım üstə yatalaqlar tək.

"Şikəstəi-fars"dan sonra Məşədi İsi bu təsnifi oxuyardı:

TƏSNİF

Dəmadəm bir nigarin zülfü ruyin yad edər könlüm Gecə ta sübh olunca naləi fəryad edər könlüm. Yıxıb bünyadi səbri ah ilə bərbad edər könlüm Cigər qanilə hərdəm çeşmimə imdad edər könlüm Necə kim tifli madər alladır gülgün libasilə.

* * *

Gözüm ta görmiyə balinim üstə çeşmi şəhlanı Əlim ta tutmaya dəsti lətifi şuxi rənanı Ona ərz etməyəm təqriri cari zülmi hicrani Yəqin bil ey əcəl yoxdur sənə can vermək imkanı Çəkib təbli ələm gəlsən əgər yüz min əsasilə.

* * *

Pərişan eyləmiş badisəhər zülfi siyahkari Pərişan görmüşəm hər yerdə olsa qövmi tərrari Ağarmaz gecə gündüzlər çalışsa mərdimazari Əhatə eyləmiş xətti siyah ətrafi rüxsari Təmənnasi budur bərği duta köhnə palasilə.

* * *

Bulunmaz nuri çeşmim səndən ayrı xab çeşmimdə Tükəndi qalmadı bir qətrə suya tab çeşmimdə Olubdur qərq aləm fəccəi seylab çeşmimdə Sanıb göz mərdümin hər kim görə girdabi çeşmimdə Keçib bəhri iki hindu çıxıb Ruma gilas ilə.

* * *

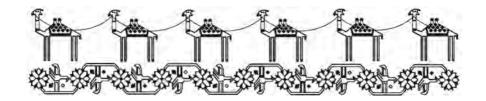
Tərənnüm qıl səba öz başın üçün sərvi azadə De kim biçarə Zakir künci qəmdə qalmış iftadə Nəçün yad eyləməzsən kəmtərinindir mələkzadə Kimi tüngi şəkərdir ağzına kim qünçə kim badə Bilən yoxdur xilasə danışır hər kim qiyasilə.

İmdi hər bir kəs sual etsə ki, nə üçün "Mahur"da bu qədər çox təsnif olur və başqa dəstgahlarda yox, o zaman cəvab verrəm ki, "Mahur" "Rast" ilə müxəmmər bur mürəkkəb məqamdür ki çox nəğmələri ifadə edir.

Avropalılar "Mahura" "mazor" deyirlər ki, onların da çox mahnıları mazor* üstə gəlir.

Cabbar Qaryağdı

^{*} Major – yüksək not (red.)

18.03.1937

QARYAĞDI CABBARIN SÖYLƏDİYİ NƏĞMƏLƏR

1

MƏMƏLƏR

Məmələr, ay məmələr, məmələr Səni mən bəsləmişəm, əmim qəzələr, qəzələr. Məmələr, ay məmələr, narınc məmələr Qorxuram qoyam gedəm, səni əzələr.

Məmələr, ay məmələr limon məmələr Səni mən bəsləmişəm ölsün məzələr, məzələr.

Üzümə ay desələr, xəcil olur ay, Qaşıma yay desələr, olmaz ona tay.

Ləbimə qırmızı gül desən xatadır Ləl-yaqut nədir, ondan da bahadır.

UCA DAĞ BAŞINDA CEYRAN YOL EYLƏR

Yürəgim başında tikan kol eylər Sevgili sevgilisinə can qurban eylər Mənim maralım, səbri-qərarım Yusif camalım, xubani mən.

Uca dağ başında bitmiş lalələr Gül çiçək üzərində düzülmüş jalələr Güldən ötrü bülbül nalələr Mənim maralım....

Qarlı dağlara gedib yarım gəzər, Nə gələn var, nə gedən versin xəbər. Gövhərim solmaz, ya da mehnət çevrilir Mənim maralım...

3

UCA DAĞLARIN BAŞINDA

Ay balam, ay gülüm Yarım gəlir gülə-gülə Ay bir əlində gülü dəstmal Ay balam, ay gülüm.

Qan tərini silə-silə Ay balam neyləyim Ay gülüm neyləyim Neyləyim, neyləyim, neyləyim. Bu gələn yara mən neyləyim Bu duran mən neyləyim. İçib şərabı məst olub Çeşmi xumara mən neyləyim Ay neyləyim...

Ay bulaq səndə qum olaydım Ay balam, ay gülüm Əriyübən mum olaydım Ay yarım gəlib su doldurur Ay balam, ay gülüm Kuzəsinə mən dolaydım. Ay balam neyləyim...

Ay gəzəydim yarım dalında Ay balam, ay gülüm, bostanında Həm tağında ay qol boyun olub gəzəydim. Ay balam, ay gülüm, nazlı yarın otağında Ay balam neyləyim....

4

BİR ALA GÖZ

Bir ala gözlü oy Uzun boylunu neyləyim, neyləyim. Hər yana baxanda öldürür məni ay, ay yazıq canım.

Bir sarı tel, bir sarı tel Qaş gözün oynadan Neyləyim, neyləyim. Neyləyim, neyləyim Ağladığım yerdə güldürür məni oy, Yazıq canım.

Dərya kənarında zar olan canım Güllər budağında xar olan canım Oy, oy yazıq canım Yarı özgələrə yar olan canım Neyləyim...
Gen dünya başına dar olan canım Oy, oy yazıq canım.

5

DAĞISTAN

Dağıstan dağ yeridir Gürcüstan bağ yeridir Dağılmış çar bazarı, a balam Qızların bol yeridir.

Papirosun yana-yana Od düşüb şirin cana Səni qoyub gedərəm Oy, qalasan yana-yana

6

HƏŞTƏRXANDAN DƏNƏ-DƏNƏ NAR GƏLİR

Həştərxandan dənə-dənə nar gəlir Oy, gümüş kəmər incə belə dar gəlir Bala dar gəlir, bala dar gəlir. Eşitmişəm ala gözlü yar gəlir Bülbül güldən, mən gülümdən Ayrılmam yenə yaz olur Dərdim olur.

Bilsəydim getməzdim Balqaza Başımıza gəlməzdi bu qəza Yarıma da görməmişəm çox artıq cəza Bülbül güldən, mən gülümdən Ayrılmam yenə yaz olur...

7

ISTƏKANIN DEŞİLSİN

İstəkanın deşilsin Su yarısına tökülsün Sizin bağın meyvəsi Bizim bağa tökülsün.

Ey-ey dinim, imanım Gəl-gəl qaşı kəmanım Gəl-gəl dinim, imanım Gəl-gəl, qaşı kəmanım Gəl, gəl.

Sandıq üstə gücü var Gücünün dört ücü var Bir yar bir yarı sevə Kimin ona sözü var.

MEŞƏDİ, KƏLBƏLAYİ, MƏN HACIYAM

Meşədi, kəlbəlayi, mən hacıyam Üzündə qara xalın möhtacıyam. Halıma-əhvalıma, dur gəl yanıma Dərdin canıma, gülə-gülə Qollarını sal boynuma Ah gülə-gülə qollarını sal Boynuma.

9

BULUT ZÜLFLÜ, AY QABAQLI GÖZƏLİN

Bulut zülflü, ay qabaqli gözəlin Anan deyir didəmizə gen gərək Bir xanada belə gözəl olmaya O xananı çapıb talamaq gərək Qadanı mən allam, balanı mən allam Hey... ay tərlan, dur sallan.

Sara xanım sarayından çıxanda Ağ gərdənə həmayili taxanda Qaşa vəsmə, gözə sürmə yaxanda Ağzı-burnu, qaşı-gözü tən gərək...

HÖKÜM OLDU SƏMƏD XANA

Höküm oldu Səməd xana Gedək Şahsevən üstə Atlandı dalınca onun Ay bir neçə dəstə.

Ay oğlan, boyu bəstə Gəl əyləş dizim üstə Sən məndən öpüş istə Mən deyim gözüm üstə.

Atlandı göy at yanda Tüfəng, əldə tatarı Bir yanda qılınc Beldə kəmər, döşdə qatarı.

Ay oğlan səni Tarı Gəl bir bizə sarı Gedərsən yola sallam Qalarsan qadan allam.

Nə gözəl candır Məgər sərvi-rəvandır Göz sürməli, kirpikləri Ox, qaşın kəmandır.

Ay qız öldüm amandır Məni başına dolandır Qucum incə belini Necə yaxşı zamandır Ləbin qoy ləbim üstə Ürəyim dolu qandır. Bülbüllər oxur, cəh-cəh edər Şahı gül üstə Gəlsən salaram qoynuma Allam sinəm üstə. Ay oğlan boyu bəstə...

11

QAŞIN ARASINDA XALIN

Qaşın arasında xalın Nə gözəl edir camalın Bəs nədir sənin xiyalın. Hər qəmə dayandım axı Kafər qızı, yandım axı! Sən ki, müsəlman deyilsən Mən ki, müsəlmanam axı, Hər qəmə dayannam axı.

Ay qaşındır qibləgahım Göylərə çıxıbdır ahım Bəs nədir mənim günahım Kafər qızı, yandım axır...

12

MƏN GEDİRƏM ZƏNGİLANA

Mən gedirəm Zəngilana, ay anam Qal yana-yana, gedirəm əxi, gedirəm əxi Top qara birçək oğlana Ay ana, ana, qal yana-yana Gedirəm əxi. Səndən üzüldü əllərim Baxçada qaldı güllərim Lal olacaq bülbüllərim

.....

13

ŞEYDƏ XANIM

Su gəlməz bağa neylim Dəyməz yaprağa neylim Yarım məndən küsübdür Gəlməz otağa neylim Amandır Şeydə xanım Yavaş get çıxdı canım.

Su gəlir lilə-lilləndirir Bağçanı gülləndirir Dərdlini dindirməyin Dərd özü dilləndirir Amandır Şeydə xanım. Yavaş get çıxdı canım.

Su gəldi, daşa dəydi Kipriklər qaşa dəydi Yarın bir cüt öpüşü Qohum-qardaşa dəydi. Amandır Şeydə xanım. Yavaş get çıxdı canım.

NAXÇIVANIN GƏDİYİNDƏN AŞAYDIM

Naxçıvanın gədiyindən aşaydım Qara Bağın yollarına düşəydim Yarım ilə bir görüşəydim Aman, aman ay Kərəm qaçaq Yaramı aman, ləzgidən qaçaq.

Mən gedəydim Qara Bağın elinə Qurban olum bagçadakı gülünə Bir baxaydım sevgilimin telinə Aman, aman ay Kərəm qaçaq Yaramı aman, ləzgidən qaçaq.

İravanın yollarını bağladın Üç yüzə tək xalqı tutub saxladın Zalım evini yıxdın, ayaqladın Aman, aman ay Kərəm qaçaq Yaramı aman, ləzgidən qaçaq.

15

SONA XANIM

Sona xanım, gəl eyvana Bir bax bu gözəl oğlana Doğrusun söylə mərdana Hüsnü cəmalın yaxşıdır. Bu oğlanı mən görmüşəm Onu çoxdan sevmişəm Adını söyləsəm Qəşəm Yerişində xal yaxşıdır.

Altında var göy atı Pələng kibi qollar atı Bir anda mənzilə çatı Quyruğu – yalı yaxşıdır.

Evlərinə getdim yayaq Anası aşdı qol-ayaq Bal-yağ gətirtdi, qayğanaq Devləti-malı yaxşıdır.

Atama sirrim açaram Deməsəm ölləm naçaram Verməz, qoşullam qaçaram Otağı-zalı yaxşıdır.

16

MƏNİ DEVRİ FƏLAK QOYMUŞ

Məni devri fəlak qoymuş Biyabanlarda avarə Həbibim gəl, həbibim gəl Qəmi-hicrana bir çarə Nə halətdir mən düşdüm Nə istəyir məladim Canəm bilmədim. Bilərsə cani şirinim Şəkkər güftarına qurban.

EVLƏRİ VAR XANA-XANA

Evləri var xana, xana Mən kül oldum yana-yana Yarım sərxoş, mən divana Havar diləm, havar diləm, havar diləm Yandı canım havar diləm. Havar diləm, havar diləm. Xırda yarım.

Evləri var qarşımızda Sövdası var başımızda İraq deyil, qonşumuzda Havar diləm, havar diləm.

18

UŞQOLA GEDİRDİM

Uşqola gedirdim əlimdə kitab Yolunda durmuşdum gözlərdim cavab Ürəyim qan oldu, ciyərim kəbab Ay balam ey, ay gülüm ey, Ay gözəl ey.

Yalvardım-yaxardım Gələndə yarıma Dur məni yola sal Anam ağlar. Mən keçərəm yurdum qalar verana Verana yurduma bax anam ağla Ay balam...

19

BAHAR OLDU

Bahar oldu açıb çəmən Gülləri oy ala göz ölürəm Şurə gəlir bağçanın bülbülləri Gəl yarım al canımı.

Yaxşılaşır hər bir yerin havası Yeniləşir əskiliyin binası Tərlanım, ceyranım Gəl başına dolanım.

Gecə-gündüz bərabərləşər Səhər-səhər gül üstə şəbnəm düşər Lətafətlə dolar səhni gülüstan Onlara baxdıqca əql olur heyran Tərlanım ceyranım Gəl başına dolanım.

Dağ başında bitər qırmızı lalə Tutilər, qumrular edərlər nalə Qızlar, gəlinlər boyu bəstə-bəstə Gül dərməyə gedərlər dəstə-dəstə Tərlanım ceyranım Gəl başına dolanım.

EY BİVƏFA YAR

Bivəfa yar səni Necə salım yada mən Fələk qoymaz şad olam Bu fəna dünyada mən.

Ayrı düşdüm gülümdən Gülümdən-bülbülümdən Ey bivəfa, əlindən Kimə gedim, dada mən.

Eylərəm əndişəni Mən səbir üçün pişəni Başa vurram tişəni Bənzərəm Fərhada mən.

21

YENƏ YARƏB

Yenə, yarəb nə qəmgindir Mənim bu şad olan könlüm Rümuzi eşqidən qafil Olub ustad olan könlüm.

Həmişə bəd keçir halım Nə məğşuş oldu əhvalım Əridi mum təki zalım Mənim polad olan könlüm Mənimlə yar olubdur qəm Səninlə olmadım həmdəm Nedim dincəlməyir bir dəm Sənə möhtac olan könlüm.

22

LAY-LAY

Mən gəlirdim yarım çıxdı qabaqdan Oy balam qabaqdan, oy balam qabaqdan Yarım sevgi saldı məni damaqdan Laylay balam, laylay balam laylay.

Lay-lay gözüm lay-lay Lay-lay gözüm lay-lay Neylim balam, neylim Dərdimi kimə söyləyim.

Bir busə ver dildən-dişdən-dodaqdan Ay balam, ay balam.
Sən-sənin insafın keçmə bu haqdan Lay-lay....
Kecavələr düzüm-düzüm düzüldü Ay balam...
Yuxu gəldi xumar gözlər süzüldü Lay-lay...
Neyləmişdim əlim səndən üzüldü Ay balam...
Gördüyüm günlərim qaldı uzaqda Lay-lay – lay-lay...

AĞLAMA BALAM

Simavara od salmışam Ağlama balam, ağlama İstakana qənd salmışam Ağlama balam, ağlama.

Səni anamdan almışam Səksənmə-diksinmə Yarın da qoynundadır Balam ağlama, gülüm ağlama...

Əlin əlimə almışam Ağlama balam, ağlama Qolum boynuna salmışam Sən getsən tək qalmışam Ağlama balam, ağlama Səksənmə-diksinmə.

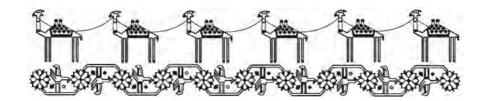
24

QALADA YATMIŞ İDİM

Qalada yatmış idim Top atdılar oyanmadım Saznan söhbətlə Oyatdılar, oyatdılar.

Çaldılar, oxudular Oynadılar şad oldular Ağzıma sillə vurub qanatdılar Etdilər məst məni badə ilən Danışıb söhbəti də uzatdılar.

23/III-37-ci il

QARYAĞDI CABBARIN OXUDUĞU NƏĞMƏLƏR

25

AY BALA FATMA

Ay bala Fatma Qaşları çatma Yad ilə yatma Ay dilmərənci.

Əqlimi aldın Bu günə saldın Mən yazıq qaldım Ay dilmərənci.

Ay bala Tutu Gəl burda otu Mən sənə lotu Ay dilmərənci.

Ay bala Göhər Eylə bir nəzər Mən sənə nökər Ay dilmərənci. Tutuyam özüm Səbr eylə dözüm Var şirin sözüm Ay dilmərənci.

26

KAŞKİ BAYRAM OLMAYAYDI

Kaşki bayram olmayaydı Gül irəngim solmayaydı Kaşki qarım ölməyəydi Aleydi məni kənarə.

Gülü atdım ay divarə, ay divarə Bülbül ay gələ dübarə Ala gözlü nazəninim Məni algilan kənarə.

Nə bəlalıdır bu başım Fələk etdi ağu aşım Gözüm axtarır o yarı Axıdır bu qanlı yaşım.

Sənlən keçən o günlər Yadıma düşər sərasər Ala gözlü mahi peykər Məni algılan kənarə.

BAZARDA BAL VAR LAY-LAY

Bazarda bal var lay-lay Ağ üzdə xal var lay-lay Get yara yalvar lay-lay Dərin hekayət vay-vay.

Biya-biya sərəncamı Halıma əhvalıma Dur gəl yanıma Çera nə miyayi.

Bazarda üzüm lay-lay Boşqaba düzüm lay-lay Yarım, iki gözüm Nədən küsübsən vay-vay.

Biya-biya sərəncamı Halıma, əhvalıma Dur gəl yanıma Çera nə miyayi.

Bazarda kişmiş Ciblərə düşmüş lay-lay Tez yetişmiş lay-lay Dərin hekayət vay-vay.

Biya-biya sərəncamı Halıma, əhvalıma Dur gəl yanıma Çera nə miyayi. Bazarda həsir lay-lay Yel vurur əsir lay-lay Mən sənə yesir lay-lay Dərin hekayət vay-vay.

28

DAĞDA BİTİR LALƏLƏR

Dağda bitir lalələr Gözəlim bülbül eylər nalələr Yarın yolun gözlərəm Gözləməyə bilmərəm Haçan gələr.

Sən mənimsən, mən sənin maralım Bir belə qəm eyləmə. Qaş-gözlə danışım gözəlim Belə çəmxəm eyləmə.

Yoxdur mənim taqətim gözəlim Bir belə dərd qəmi çəkim Sənin kibi gül üzlüdən, gözəlim Bəs necə mən əl çəkim.

Baxdım şirin dillərə, gözəlim Düşdüm dağa çöllərə, Yar bivəfa çıxdı, gözəlim Həsrət qaldım ellərə.

AĞ DƏVƏ YÜKLƏNİBDİR

Ağ dəvə yüklənibdir, yüklənibdir El dağa diklənibdir Bam-meşə diklənibdir Gəl-gəl ay evi yıxılmış Tez gəl ay evi yıxılmış. Əsdi külək basdı qar Gül ağacın aldı xar Nə istəsən məndə var Gəl-gəl ay evi yıxılmış Tez gəl ay evi yıxılmış.

Mən bu dərədən enmərəm Çadramı yellətmərəm Ağsaqqala getmərəm Gəl-gəl ay evi yıxılmış Tez gəl ay evi yıxılmış.

30

ƏSMƏ BADİ SƏBA, ƏSMƏ

Əsmə badi-səba əsmə Dəymə tellərə (2 dəfə) Şana vurmuş o tellərə Dad əlindən, yar əlindən.

Mənim yarım sarı laçın Fələk qoymaz qəddim açım Gəl səni götürüm qaçım Bizim ellərə (2 dəfə) Şana vurmuş o tellərə

Mənim yarım Şəmsi Qəmər Aşiq olan ləbdən əmər Xoş yaraşır gümüş kəmər İncə bellərə (2 dəfə) Şana vurmuş o tellərə

31

NƏ BAXIRSAN YANI-YANI

Nə baxırsan yanı-yanı Bala (3) yar (2) Olum gözlərin qurbanı Bala (3) yar (2).

Əvvəlki məhəbbət hanı Ay balam, ay-ay gülüm ey Gəl yarım ey al canım ey-ey.

Evlərinin ardı qamış Bala (3) yar (2) Ördəklə, qaz oynamış Bala (3), yar (2).

Cahıl oğlan qız görməmiş Bala-bala-bala yar-yar. Evlərinin altı təpə Bala (3) yar (2) Yağış gəlir səpə-səpə Oyadaram öpə-öpə Bala (3) yar (2)

32

AĞACDA LEYLƏK

Ağacda leylək yuva bağlar gedər Ay qız sevən oğlan Hava bağlar gedər Sinəmi çarpaz belə dağlar gedər.

Ay mən sənin yarın deyiləm Ay oğlan, ay bağçada barın deyiləm, Ay oğlan.

Alışdım yandım xəbərin yoxdur sənin Ay mehri vəfadan əsərin yoxdur sənin Ürəkdə xofi-xətərin yoxdur sənin Ay mən sənin yarın deyiləm, ay oğlan.

33

EY MƏNİM QİBLƏGAHIM, PƏNAHIM

Ey mənim qibləgahım, pənahım Sərvərim, sərkəşim, dadı xahım Neyliyim, neyliyim, neyliyim Mən dərdi bəs kimə söyləyim mən.

Həsrətəm yar məni dindireydi Neyliyim, neyliyim, neyliyim Neyliyim, neyliyim, neyliyim Mən dərdi bəs kimə söyləyim mən. Eşq odu saldı əxkər Sən kibi olmaz heç mah peykər Neyliyim, neyliyim, neyliyim Mən dərdi bəs kimə söyləyim mən. Can dəmirdir adım Qaradağlı Sevdiyim bir mələk qarabağlı.

34

MƏNDƏ YOXDUR TAQƏT

Məndə yoxdur taqət Ey gülü beycət Gəl məni incitmə vermə əziyyət Eylə yanmışam axır insafa gəl Zalım eylə mürvət.

Ayrılığa yoxdur tabı təvanım Səndən ötrü atdım dini-imanım Yadına sal məni ey gülü xəndan Bülbülü nalanəm dinlə fəğanım.

QADAN ALIM AY QARA GÖZ

Qadan alım ay qara göz Sənə bu əda neçindir Nə üzü qaralıq etdim Mənə bu cəfa neçindir.

Sənə al don yaraşır Niyə qara geymisən belə Məgər aşiqin ölübdür Sənə bu əza neçindir.

36

İSTƏKANIN SARISI

İstəkanın sarısı
Ay qız, ay qız, ay qız amandır
İçdim qaldı yarısı, qadan alım (2)
Arvatların əri var
Ay qız, ay qız, ay qız amandır
Qızların tarısı qadan alım.

İstəkanım qanlıdır, ay qız, ay qız amandır Əl vurma dərmanlıdır, qadan alım Əslimi xəbər alsan, ay qız, ay qız amandır Əslim də şirvanlıdır, qadan alım.

AMAN YAR

Nə baxırsan yanı-yanı aman yar (2) Olum gözlərin qurbanı aman yar (2) Əvvəlki məhəbbət hanı Ay balam, ay gülüm ay gəl yarım oy-oy

38

EY MƏH SƏNƏ NƏZAKƏTDƏ YOXDUR QƏRİNƏ

Ey məh sənə nəzakətdə yoxdur qərinə Hüsnü çəmənin tənə verir xüldü bərinə Olmaz belə qamət, belə gərdən, belə sinə Bəh-bəh nə deyim şükrü Xudanın kərəminə.

Nəzr eyləmişəm könlümü Zülfündən alan gün Qurban eyləyim guşeyi Çeşmindəki xalə Olmaz belə qamət, belə gərdən, belə sinə Bəh-bəh nə deyim şükrü Xudanın kərəminə.

Nəzr eyləmişəm sən kibi Bir yarım olaydı Əmim dodağından o mənim Qarım olaydı Olmaz belə qamət, belə gərdən, belə sinə Bəh-bəh nə deyim şükrü Xudanın kərəminə.

BOYNUNDA VAR SARILIQ

Boynunda var sarılıq Nə yaman olur ayrılıq Özündən qiyas eylə Gör nə günə qalırıq.

Haray məməli gəlin Məmən yeməli gəlin Xəlvətdə bir sözüm var Sənə deməli gəlin.

Saldım çini divara Baxdım nə gözəl yara Mən baxdım, o baxmadı Lənət bivəfa yara.

Haray məməli gəlin Məmən yeməli gəlin Xəlvətdə bir sözüm var Sənə deməli gəlin.

40

YERİ DAM ÜSTƏ YERİ

Yeri dam üstə yeri Ay qızıl cam üstə yeri. Ayaqların incisə Ay çıx sinəm üstə yeri. Getdim gördüm yar otaqda Qoşa-qoşa xal yanaqda. Diş-diş yeri var buxaxda Gül yanaqda, dil dodaqda.

Zərxaradan arxalıq Ay əşrəfidən yaxalıq Bir busə ver cüt xaldan, bala Ay dadına yetsin Xalıq.

Getdim gördüm yar otaqda Qoşa-qoşa xal yanaqda Diş-diş yeri var buxaxda Gül yanaqda, dil dodaqda.

Ayağında çəkməsi Ay qızıldandır düyməsi Heyvaya, nara bənzər Qoynunda cüt məməsi.

41

AY QIZ SƏNƏ MAYİLƏM

Ay qız sənə mayiləm Boynunda həmayilam. Dost payı şirin olar Hər nə versən qayiləm.

Qaşın, gözün şirin sözün Aldı mənim canımı. Mən sənə qurban Ay xanım Sən mənim canım, gəl səni alım Qoynuma salım, hər gecə.

Ay qız kimin qızısan Almadan qırmızısan. Atan-anan bəsləmiş Böyüyəndə bizimsən.

25.03.1937

42

SƏNİ SEVDİM

Səni ay sevdim Dünya gəlməz eynimə Eynimə-eynimə Aç qol aç, qolların Dola, yar, dola boynuma Boynuma, boynuma.

Aman-aman ey, qaşı kaman Gülü tuman ey, dil bilməz...

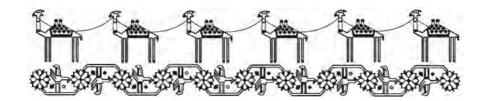
Gətir gör dəsmalında nəyin var Sanamışam üç dənə narın var Aman-aman ey, qaşı kaman Gülü tuman ey, dil bilməz...

Bizim dağlar sizin dağdan ucadır Bizim oğlan bazirgandır xocadır Aman-aman ey, qaşı kaman Gülü tuman ey, dil bilməz...

EYLƏMİ DAŞLI DAĞLAR

Eyləmi daşlı dağlar Çınqıllı-daşlı dağlar Qorxuram gec gələsən Göz qala yaşlı dağlar. Eləmi bağ üstə Şəki Şirvan dağ üstə Nə qaydadır fələkdə Dağ çəkər dağ üstə.

Dağlara çən düşəndə Güllərə şən düşəndə Ruhum qəfəsdə oynar Yadıma sən düşəndə.

CABBAR QARYAĞDININ ŞEİRLƏRİ

44

AY DƏRYA KƏNARINDA

Ay dərya kənarında bir ev tikmişəm Ay hasarın çəkməmiş, üstünü örtmüşəm Ay bu gələn oğlana gözümü dikmişəm Bağçada güllər oxur bülbüllər Belə deyirlər taza yar gəlir.

Ay hayana gedirsən məni də apar Ay minnətli canımı minnətdən qutar Ay xanım aparmırsan qulluqçu apar.

45

ATLANDIM NƏRİMAN İLƏ

Atlandım Nəriman ilə Düşdüm Süleyman ilə Kabab yedim çay içdim Qoynum doldu qan ilə.

Qara qızam yıldızam Həm şəkərəm, həm duzam Öldürmə ay Süleyman Bən yazığam, yalqızam.

Sandıq üstə məfərə Gedin deyin Cəfərə Mən yarımdan küsmüşəm Göndərməsin səfərə.

46

GƏLİRƏM GEDİRƏM XƏBƏRİN OLSUN

Gəlirəm gedirəm xəbərin olsun Gümüş piyalələr mey ilə dolsun Əyər yar sənindir qoy mənim olsun İmdi anlamışam taza yarın var Məni öldürməyə ixtiyarın var.

47

SALMA GÖZDƏN MƏNİ

Salma gözdən məni Gəncədə həm-həmdəm Olma gedib yar ilə sən Olma gedib yar ilə sən.

Heç vəfa yoxdur gözəl güllərdə Hər zaman nalədir bülbüllərdə Ahı əfğandır hamı güllərdə Bivəfa olma sən ey simin bədən. Bir belə etmə mənə qaş-qabaq Əsil dildarın oldum müştaq Eyləyək bircə gecə xəlvət otaq Nə olar sən olasan bircə də mən.

48

YETİŞƏNDƏ VÜSLİ CƏMALINA

Yetişəndə vüsli cəmalına Dönərəm əgərçi hilala mən Əcəba bu zə'filə mayiləm Yenə bəzmi eyşi visalə mən.

Quraram kəməndi ahumu Səpərəm daneyi əşkimi Tora düşmüş nə əlac eyləyim Nə kəmənd atım o qəzalə mən.

Ayın aydınlığı hava nə xoşdur Səksəndim oyandım bir yanım boşdur Bu gələn oğlanın halı nə xoşdur İmdi anlamışam.....

49

BƏLİ BƏLİ CAN

Bəli bəli can Bu dağa atılaydım Qul olub satılaydım Bivəfa yar əlindən Öləydim qutulaydım. Bəli bəli can ay bəli Gözləri mərcan ay bəli Mən sənə qurban ay bəli Zülf pərişan ay bəli Gözləri mərcan ay bəli.

Armıd ağacı suda Birin kəs birin buda Girəydim yar qoynuna Xumar gözlər yuxuda.

50

BƏRİ BAX

Bayramınız mübarək Oqoşqadan baxanlar Üstünə od tökübsən Tək soyunub yatanlar.

Ay bəri bax bəri bax Can bəri bax bəri bax Bəri balam ay bəri bax Bəri bax

Qala dibi çaqala Yeməm rəngim sarala Qaş-göz ilə danışma Öldüm ay ceyran bala Ay bəri bax bəri bax.

Pəncərədən daş gəlir Xumar gözdən yaş gəlir Səni mənə versələr Tanrıya da xoş gəlir Ay bəri bax bəri bax.

51

GƏL MƏNİ ALDATMA

Gəl məni aldatma Gözəl, bax mənə! Qaş-gözün oynatma Gözəl, bax mənə!

Qoy dolanım başına pərvanətək Salma məni çöllərə divanətək Yusifi Misrəm ey əzizim məni Bir kələfə satma, gözəl, bax, mənə!

52

DEDİM BİR BUSƏ VER

Dedim bir busə ver, Bir busə ver, xanım amandır Dedi vermərəm, dedi Vermərəm, vermərəm.

Halım yamandır Vermərəm məgər talandır!

Dedim bir busə, Bir busə ver, çalançı başı Dedi vermərəm, dedi Vermərəm, vermərəm nənəm savaşır.

Dedim bir busə ver, Xanım üzündən! Dedi vermərəm, vermərəm Gedərəm özümdən.

53

Dİ QOY, Dİ QOY

Di qoy, di qoy, Di qoy, di qoy Məni yar öldürsün İxtiyarı var öldürsün.

Qurban olum siyah telə Di qoy, di qoy Gümüş kəmərin incə belə Əcəb düşdük dildən-dilə Di qoy, di qoy.

Əlin əlimə almışam Qolumu boynuna salmışam Sən getmisən tək qalmışam Di qoy, di qoy.

SAQİ ŞİTAB ET

Saqi şitab et, doldur piyalə Qıl məsti mədhuş, düşdüm zəvalə. Rəngim saralmış, Ney tək nəvadən Bənd-bənd sızıldar Bax bir bu hala.

Məsti-xumarəm salma nəzərdən Bu şişə könlüm saf et kədərdən! Asudə eylə bu şuru-şərdən Tau bu cahana, bu qiliqalə.

Seyrə çıxıbdır olma biykar Qılsın tamaşa gülşəndə güllər Ətrafı yarı xar olan seykar Ay devrəsində çün misli halə.

55

GÖZÜM YAŞINA TAB ETMƏZ

Gözüm yaşına tab etməz Bədən bitab olan yerdə Dayanmaz gecələrdə Xarü xəs silab olan yerdə.

Gözüm ta görməyə barı Gözüm ta görməyə balinim üzrə Çeşm cəhalını əlim Ta dutmaya dəsti lətifi Şuxirə nanani, nanani.

II variant

1

Vəh, vəh nə gözəl candı, necə sərvi rəvandı Göz sürməli, kirpikləri ox, qaşı kamandı. Öldüm a qız amandı, məni başa dolandı Ləbin qoy ləbim üstə, ürəyim dolu qandı.

Hökm oldu Səməd xana gedə şahsevən üstə Ay oğlan boyu bəstə, gəl əyləş sinəm üstə Sən məndən öpüş istə, mən deyim gözüm üstə. Altında boz at, çiynində tüfəng, əldə tatari Ay oğlan səni tari, dolan gəl bizə sari Gedərsən yola sallam, qalarsan qadan allam. Səni qoynuma sallam, mən sənsiz necə qallam.

2

Qaşın arasında xalın, nə göyçək edib camalın Bəs nədi sənin xəyalın, kafir oğlu yandım axı Hər qəmə dayandım axı, sənki müsəlman deyilsən Mənki müsəlmanam axı, Erməni bəhəqqi xaçın Eləmə müzayiqə maçın Gəl səni götürüm qaçım Erməni bəhəqqi Məryəm Gəl otur mənimlə bahəm, Bəsdir işvə nazu çəmxəm.....

3

Haray naşı əlindən, atmır daşı əlindən Yastıq şikayət eylər, gözün yaşı əlindən Amandı Şeyda xanım, yavaş get çıxdı canım Sənə qurban bu canım.

4

Evləri var xana-xana
Mən kül oldum, ay aman, ay aman yana-yana
Aman dilim, dilim, dilim çıxdı canım
Yaman dilim, dilim, dilim çıxdı canım
Evləri var qarşımızda
Sövdası var aman, aman başımızda
Aman dilim, dilim, dilim çıxdı canım.

5

Mən gəlirdim yarım çıxdı qabaqdan, ay balam qabaqdan, Yarım küsdü məni saldı damaqdan
Dedim bir busə ver dildən dodaqdan
Sən sənin Allahın keçmə bu haqdan.
Lay, lay, lay balam laylay, laylay gülüm laylay.
Neynim bala neynim, neynim quzu neynim.
Kecavalar düzüm-düzüm düzüldü, a balam düzüldü
Yuxu gəldi xumar gözlər süzüldü
Qorxuram ki, bu dərd məni öldürsün
Yaman yerdə əlim səndən üzüldü.

Canlar içindəki canım ay sənindir (2) ay zalım Qoynundakı bir cüt məmə, ey mənimdir (2) ay zalım Aman, aman ay qaşı kaman ay, Mahitaban ay sona balam ay dil bilməz Səni görsəm dünya gəlməz eynimə Aç qulaç qollarını dola yar boynuma Bəsləmişəm kölgədə ayı günü görməz Məni öldürür bir naşı ay dil bilməz.

7

Akuşqadan daş gəlir, Xumar gözdən yaş gəlir Səni mənə versələr Allaha da xoş gəlir. Ay bəri bax, bəri bax. Vay bəri bax, bəri bax

Bu gün ayın üçüdü, Girmə bostan içidi Dodaqların xam şəkər Dilin badam içidi.

8

Ay uca dağların başında Ay balam, ay balam Yarım gəlir gülə-gülə Ay bir əlində güllü dəsmal Ay balam (3) qan tərini silə-silə Ay balam neynim, ay quzu neynim, ay neynim Ay neynim, bu gələn yara mən neynim İçib şərabı məst olub, Çeşmi xumara mən neynim. Bulax səndə balam qum olaydım Ay balam (3) əriyib mum olaydım Yarım gəlib su dolduranda ay balam Kuzəsinə mən dolaydım.

9

Ay dərya kənarında bir ev tikmişəm Ay hasarın çəkməmiş üstin örtmüşəm Ay bu gələn oğlana gözüm tikmişəm Bağçada güllər, oxur bülbüllər deyirlər Tazə yar gəlir.

10

Pinəçi mənəm işləməsəm mədarım keçməz mənim Bu qışı burda qışlamasam mədarım keçməz mənim. Ay Nanış dəbbax, Zalış qəssab Məmiş Nah, nah namanlı Başını qoy yat əməlli Ayağını uzat əməlli Bu kar sənin deyil Başını qoy yat əməlli.

11

Əsmə badi səba əsmə dəymə tellər o tellərə Şana vurmuş o tellərə Dad əlindən balam yar əlindən... Mənim yarım sarı ay laçın. Fələk qoymaz qəddim açım Gəl səni götürüm qaçım Bizim ellər o ellərə. Mənim yarım şəmsi qəmər, aşıq olan ləbdən əmər Xub yaraşır gümüş kəmər incə bellər o bellərə. Şana vurmuş o tellərə...

12

İstanbula gedən dəvəm gəlmədi Üstü dulə tirmə gəbəm gəlmədi Əli xana dedim al məni almadı Ay ölləm gedərəm Əli xana Şam çıraq ollam yanaram hər yana Tehrana gedən qutu gəlmədi Üstü kəhlik otu gəlmədi Əli xana dedim gəl ötü gəlmədi Ölsəm də qalsam gedərəm Əli xana.

13

Səhər-səhər durar gedər hamama Hamamdan çıxanda olur şamama Leylan ay imanım Leylan Leylan a gümanım Leylan.

Leylan ay sarı saç Leylan Leylan a qələm qaşlı Leylan Mən səni sevmişəm bu il çəməndə Bu başı qoyaram sənin cürmündə Leylan Mən səni sevmişəm ilin əzəli Başına tökülsün gülün xəzəli Leylan...

Kəhlik-kəhlik, gəl ovla məni Dağlara daşlara qovla məni Gecə al qoynuna yat bala Gündüz buxovla məni. Gəl, gəl a mənim maralım Sana qurban bu yazıq canım. Ala gözün alıbdır canım Kəsib səbrü qərarım Sana qurban bu yazıq canım Gəl-gəl a mənim maralım.

15

Nə baxırsan yanı yanı aman yar, aman yar Olum gözlərin qurbanı aman yar, ay aman yar Əvvəlki məhəbbət hanı aman gəl gəl Dini imanım gəl gəl qaşı kamanım yar, yar. Belə şimşət barmaq olmaz aman yar aman yar Ləbin kimi qaymaq olmaz səni... Gülüm səndən doymaq olmaz gəl gəl... ... Yola bəri baxan dağlar... Çeşməli sulu bulaqlar Biri gülüb, biri ağlar...

16

Nəzr eyləmişəm sən kimi bir yarım olaydı Əmim dodağından o mənim karım olaydı Olmaz belə qamət, belə gərdən, belə sinə Vah, vəh nə deyim şükrü Xudanın kərəminə Bazu biləyinə, fincan göbəyinə.. Nəzr eyləmişəm gönlümü zülfündən alan gün Nisar eləyim guşeyi çeşmindəki xalə Ahu kimi yem çöllərə salmış məni yarım Rəhm eləmirsən nə eləyib gör mənə zalım.

17

Bu gələn yara bənzər, telləri qara bənzər Ay qız, ay qız, bəri bax, bir bəri bax Qoşa xal var yüzündə allana-allana Telləri var, xırdaca-xırdaca Dilləri var ay məni balam, dut məni Şux məmən arasından Mən yazığam, mən fəqirəm, mən çocuğam Örgət məni.

18

Araz üstə, buz üstə Kabab yanar köz üstə balam Qoy məni öldürsünlər Bir ala göz qız üstə Ağlatdın dərman elə Düşdüm Süleyman ilə Kabab yedim çay içdim Qoynum doldu qan ilə.

19

Yetişəndə mehri camalına Dönürəm əgərki hilalə mən Əcəba bu zə'filə mayiləm Yenə bəzmi eyni vüsala mən Quraram kəməndi ahu mən Səpərəm bu danə əşkimi Tora düşmüyür nə əlac edim Nə kəmənd atım o qəzalə mən.

20

O xal nə xaldır

İravanda xan qalmadı
O xal nə xaldır ora düzdürmüsən
De görüm nə xaldır ora düzdürmüsən.
Şəkidə sultan qalmadı
O xal nə xaldır ora düzdürmüsən
De görüm nə xaldır ora düzdürmüsən
Xal mənim, mal mənim
Xalxa nə borcdur ora düzdürmüşəm
Aşnam deyibdir telə düzdürmüşəm.

21

Corabının üstü buta
Məni saldın yanar ota
Mənim ahım səni tuta
Üç telli, beş telli, dört telli durnam
Sən haralısan haralı durnam
Sənsən buranın maralı durnam.
Sən getsən dağlar saralı durnam
Ovçudan qaçmış yaralı durnam.
Mənim yarım sarı laçın
Fələk qoymaz qəddim açım
Gəl səni götürüm qaçım
Üç telli, beş telli, dört telli durnam.

Cəlal xalıq (2) gör nə gözəl can yaradıb Bir cürə qətri mənidən Ləb ləli duraxşan yaradıb Oaməti sərvü sənubər Ya gülü laleyi əhmər Tazadan xaliqi əkbər Yusifi kənan yaradıb. Səd afərin o nəqqaşa Qələm çəkib belə qaşa Behişti ədən içində Huriyi qılman yaradıb. Bu surətdə insan olmaz Yer üzündə gılman olmaz Heç belə bir ağ can olmaz Dərdimə dərman yaradıb. Al ələ tiri müjganı At sinəmə axıt qanı Məni qadiri sübhanı Ol cana qurban yaradıb. Günüm yaman oldu gündən Adın düşməz heç dilimdən Bizi xalıq əzəl gündən İki cür mehman yaradıb.

23

Mən gəlmişəm sənə qonaq Yarım mənə bax, bax, Ceyran mənə bax, bax Sübhə kibi qaldım oyaq Yarım mənə bax, bax, Ceyran mənə bax, bax
Yar xumar oldum xumar oldum (3)
Ağ istikən qırmızı şərəb
İçdim bihal oldum (3)
Bu üz mənim, bu üz sənin
Yarım mənə bax, bax
Mən də olum nökərin sənin
Ceyran mənə bax, bax.
Ağ istikən qırmızı şərəb
İçdim bihal oldum.

24

Qaşın qara, gözün qara vəsməni neynərsən Bəs sənin yarın varmış bəs məni neynərsən. Sürməni neynərsən Getdim gördüm su doldurur Su yerinə qum doldurur Qəmzəsi oğlan öldürür.

25

Tərlan kibi nə çəkmisən özünü hey, hey...
Düzəltmisən nədəndi qaş-gözünü
Aman ay qız, aman, aman, tərlan aman...
Aman nazda, aman, aman dur gəl aman.
Bu dünyada yaxşı adam var ola
Pis adamı dərdə giriftar ola
Behişt ola bir mən olam yar ola
Ondan qeyri dəxi adam olmuya
Yar qaşıyın qibləsini görəli
Məzhəbimdən dönüb kafir olmuşam.

Otağına səndən düzüm yar sənsən Mənim iki gözüm dərdin alım Sən gəlməsən gəlləm özüm Malım qurban, canım qurban Nazlı dilbər dərdin alım. Əvnindəki ənlidi xara yar görüm Olsun onu gara dərdin alım Haradasan gəlləm ora... Ağacda alma turş olur yar Yerə düşər meyxoş olur dərdin alım... Oğlan öpər qız xoş olur... Almanı atdım qutuya yar O qutudan bu qutuya Bir cüt öpüş ver mən lotuya Evlərinin dalı sarı Barıdan atarlar narı Ala gözlü saçı sarı.

27

Qızıl gülsən butasan balam Məni saldın ota sən Mən o güldən deyiləm balam İyliyibən atasan Baxçanızda sarı gül balam Yarı qonça, yarı gül Neçin məndən küsmüsən balam Bir mənimlə barı gül Dedim dilbər ağlama Mən fəqiri dağlama
Məni burda qoyuban yadlara bel bağlama
Gülüm gülü neylərəm
Gülə xidmət eylərəm
Öz gülümü versələr özgə gülü neylərəm
Həyətində nanəyəm
Yel əsər pərvanəyəm
Yarımdan ayrılmışam onunçün divanəyəm.

28

Uca dağlar, aman dağlar başında Bir qız sevdim on dört, on beş yaşında Eybi yoxdur kipriyində, qaşında Aman balam, ceyran balam yar balam Küsdürmüsən gəl könlümü al balam... Qadir Allah qüdrətini bilmişəm Baş götürüb dərgahına gəlmişəm. Gözəllər içində səni sevmişəm Aman balam, ceyran balam yar balam Küsdürmüsən gəl könlümü al balam...

29

Mən sənin eşqində bəlalar çəkirəm hər zaman Gəl oturaq badə içək, nəşə çəkək bir zaman. Şərab tök şüşəyə, Ver özünü bir guşəyə Bilmə ki aləm nədi balam Qəm nədi, qüssə nədi, Özün insaf elə gör Sən nə məlahətlisən Qohum-qardaş içində sən

Hamıdan şərafətlisən Neyləmişəm mən sənə ki, Məndən ədavətlisən.

30

Çayda balıq yan gedər, tello Açma yaram qan gedər tello! Yüz min təbib neyləsin tello Əcəl gələr can gedər tello! Ay qız kimin qızısan tello Almadan qırmızısan tello Atan anan bəsləmiş tello De gilən kimin qızısan tello.

31

Sübhədək çəkmişəm intizarın Eşqidə olmuşam biqərarın Gəl görək uzaqdan məh camalın Namədi, namədi, namədi to,

Nisfi şəb ey maman Namədi to...

Gözlərin aşiqə min bəladır Qaşların düşmənə bir bəladır Namədi... namədi... Gözlərin dünyaya satmaram mən Mehrini qəlbindən atmaram mən Ləblərin əmməmiş yatmaram mən Namədi, namədi... Qapıya gəlmişəm, mən əsirəm Rəhm eylə aşiqə, mən fəqirəm Yasəmən zülfünün dəstigirəm Namədi... namədi...

32

Qalanın dibində əskər düzüldü Aynalı tüfəngdən güllə süzüldü Atadan, anadan əlim üzüldü Bu yol nə yaman Allah aman dağlar.

Duman gedən gəlmədi kor olasan Muxtar paşa cavan qalmadı Anama deginən ki atımı satsın Qırmızı fəsimi bağrına bassın Nişanlım göyçəkdir qardaşım alsın Bu yol nə yaman Allah aman dağlar.

Qalanın dibində bir sürü qoyun Xırdaca əlini qoynuma qoyum Gendən baxmaqla mən necə doyum.

33

Fayton gəlir qoşa-qoşa Biri xandı, biri paşa Mən qurbanam qələm qaşa Apardı sellər Saramı, Bir ala gözlü maralı. Maralı... maralı...

Dedim bir busa ver canım məməndən Dedi vermərəm, vermərəm, bilmərəm, bilmərəm Qorxuram nənəmdən, balam dur get.

Dedim bir busa ver xanım üzündən Dedi vermərəm, vermərəm, bilmərəm, bilmərəm Qorxuram özümdən, balam dur get.

35

Hökm eylə gözlərinə bəsdi ki qan eyləməsin Qorxuram qan eyliyə axırı bir qana düşəm Ləbləbi qəndəst malı mən Taza baharəst malı mən Eyni xumarəst malı mən Nə qədər tiri xədəngin varsa sinəmə at A zalım Heyfidir kim belə ox hər biri bir yana dəyə. Yazaram sinəmi, dırnaqla şirin-şirin Ay zalım, ay bidin, ay aman, ay aman.

36

Mənim öz yarıma bax, gör nə qərarınan gəlir Özü ceyran balası, bir cüt maralınan gəlir Dad əlindən, ay gəlin, Fəryad əlindən ay gəlin Ləblərin sal ağzıma Sorum dilindən ay gəlin. Bu gecə aya baxıb yar səni yad eyləmişəm Yanmışam, üşütmüşəm yatmamışam ağlamışam Onilən mən bu gecə gönlümü şad eyləmişəm Dad əlindən, ay gəlin, Fəryad əlindən ay gəlin Ləblərin sal ağzıma Sorum dilindən ay gəlin. Guya ki şahzadələr gediblər soltan bağına Əşrəfi mirvarini düzübdü gərdən tağına Gah, gah al vura bir qızılgülün batağına Dad əlindən, ay gəlin, Fəryad əlindən ay gəlin Ləblərin sal ağzıma Sorum dilindən ay gəlin.

37

Qazamat istidir, yata bilmirəm Ayaqda qandal var, qaça bilmirəm Aman ay bala qaça bilmirəm Qoy mənə desinlər ay qaçaq Nəbi Arvadı özündən ay qoçaq Nəbi Boz at səni sərtovlada bağlaram And içirəm səni məxmər çullaram Ay balam çullaram Əyər məni bu davadan qurtarsan Qızıldan, gümüşdən səni nallaram Nalbənd gətir Boz atını nallasın Anam bacım başa qara bağlasın.

38

Qarabağda bir danəsən Tavus kibi məstanəsən Olum gözlərin qurbanı Etmə məni divanə sən Ax haray qurbanın ollam Gəmidə pərvanın ollam Bir gecə mehmanın ollam Dara zülfün sal hər yana Bir dana zülfün vermərəm Şəki, Şirvan həm Salyana.

39

Can vermə qəmi eşqə
Ki, eşq afəti candır.
Eşq afəti can olduğu
Məşhuri cahandır
Yaxşı görünür surəti məhvəşlərin amma
Yaxşı nəzər etdikdə
Sərəncamı yamandır
Yad etmə qara gözlülərin
Mərdümi çeşmin
Mərdüm deyib aldanma
Kim, içdikləri qandı.
Gər dersə Fizuli ki
Gözəllərdə vəfa var
Aldanma ki, şair sözü, əlbəttə, yalandır.

40

Bu dağın üstündə vay üstündə Kəhlik yol eylər, bala kəhlik yol eylər. Sevgi, sevgisinə, sevgisinə Can qurban eylər bala, can qurban eylər Almısan əlimdən vay əlimdən Can əlimdən. İxtiyarımı balam, ixtiyarımı
Tökərəm sən gəlincə vay gəlincə
Can gəlincə, göz yaşlarımı bala göz yaşlarımı
Sənə qurban demişəm
Qardaşlarımı.....

41

Oturmuşdum balqondan Rəhim xan namərd oğlan Səbir gəldi duranda Başı balalı ört yaranı Ay namərd oğlan Oturmuşdum diz üstə Yar nə desən göz üstə Bu yalın ol yüzündə Ceyran gəzər düzündə Mən yarımı tanıram Qoşa xal var üzündə Saçın ucun hörməzlər Səni mənə verməzlər.

42

Ey bivəfa, gəl eyləmə aşiqinə bu qədər cəfa Yar yar gedərəm yar əlindən Gəl öpüm ləblərindən Gəlməz üzüm, gəlməz üzüm artıq öldürdü qəmin Yar yar gedərəm yar əlindən Ey məhvəşim, ey həmdəmim Neyləmişəm ki, sən küsmüsən Yar yar gedərəm yar əlindən

Hasilim yox, sərikuyində bəladan qeyri Qərəzim yox rəhi eşqində fənadan qeyri Aman a gözəl a dilbər ay Nazdar ay dur gəl ay Nə yanar kimsə bana atəşi dildən özgə Nə açar kimsə qapım badi səbadan qeyri Cümləyi xalq mənə yar üçün əğyar olmuş Qalmadı kimsə bana yar xudadan qeyri Heç kim bilmədi təhqiq elə ağzın sirrin Elmi qeybi nə bilir kimsə Xudadan qeyri.

44

Mən Abbasam yol üstündə duraram Gah gedərəm, gah boynumu buraram Ötən karvan sana bir ox vuraram Oyan oyan ada qadan mən allam (2) Kəsdirmişəm yasdığının yanını Dutdurmuşam kipriyinin sanını Nə tapmısan kor yuxunun kanını Oyan oyan ada qadan mən allam (2)

45

Mənim bu aləm içrə bir qara gözlü niyarım var Gecə-gündüz fəraqında nə səbri nə qərarım var Sənin eşqində hurriyanın cibində ərək mənturum Mənim də xavab görməz dideyi əncəmim şimarım var Qara gözlü, qara oldu günüm zülfin kimi qara Pərişan halım ondandır tapulmaz dərdimə çara Xiyal ilə təsəllidir gönül meyli vüsal etməz Gönüldən dəşrə bir yar olduğun aşiq xiyal etməz.

Mən gələndə bənəfşələr gül idi Ah çəkməkdən cavan ömrüm çürüdü Ay imanım, ay kamanım Ay sarı saç, vay qələm qaş Din imanı bağlamışam zülfünə Mənim kimi aşiq olmaz zülfünə Bizim yerdə ördək olur, qaz olur Gündə min yol qadan alsam az olur.

47

Mənim yarım içibdir piri yarım hey, hey Mənim ki ta keçibdir piri yarım hey, hey Durdum başına qurban Tirmə şalım hey, hey Araşqının haşimi Tökmə gözün yaşını Araşqının məndədi Yumuşam çəməndədi.

48

İravanda bir quyu var
Nə əcəb sərin suyu var
Ay aman, ay aman, ay aman, ay aman.
Ay dil ay, ay dil, ay dil
Ay can, ay can, ay can
Şərababa gunah mənə çebud
Əmruz siyah mənə çebud
Atıldı top tüfəngimiz
Məzul oldu sərhəngimiz.

Meyvələrdə üç meyvə var üçü də balam yeməli Biri alma, biri armud, biri nar Alma sənin, armud sənin, nar mənim, nar mənim İndi bildim sən mənimsən, mən sənin Həftədə bir gəlməlisən gəlməli. İçkilərdə üç içki var üçü də balam içməli Biri araq, biri çaxır, biri rum Araq sənin, çaxır da sənin, rum mənim, rum mənim İndi bildim sən mənimsən mən sənin Həftədə bir gəlməlisən gəlməli. Bu yollardan üç dənə yol var Üçü də balam getməli Biri enis, biri yoxus, biri düz Eniş sənin, yoxuş da sənin, düz mənim, düz mənim İndi bildim sən mənimsən, mən sənin Həftədə bir gəlməlisən gəlməli.

50

Ay dilbər dizinə, ay dilbər, ay dilbər can (3)
Bu aşiq eşqinə ay dilbər can
Bir busə ver al canını dilbərcan
Əbru kaman ay dilbər, dilbər can
Zülfi çöykan ay dilbər can
Opüstan ay dilbər can dilbər can
Dedim dilbər ağlama, ay dilbər...
Mən fəqiri dağlama dilbər can......

III variant

1

İsfahanda bir quyu var Şəkərdən dadlı suyu var Hər gözəlin bir xuyu var Gəl, gəl əcəm gözəlim Tez gəl, a əcəm gözəlim. Nanə suyu nanə şəkər Mənim gönlüm səni çəkər Çəkər əmma nəyi çəkər Nə yaman əcəm gözəlim. Mahmud paşa məskənimiz Bafta tütün dükanımız Hər gecə laf atar yeyər Gəl, gəl ay əcəm gözəlim Evlərinin dalı qaya Qayadan baxarlar aya Sən bir ala gözlü maya Nə yaman əcəm gözəlim.

2

Gəzərəm kəndi ay yeyərəm qəndi Şux məmən fəndi ay getdi yar əldən Xanə xarab olma bir həmdəm Mal verən o getdi yar əldən.

3

Altımda maydan, keçirdim çaydan Qırmızı faydan tuman al mənə,

Geyim dolanım naz verim sənə Geyim sallanım sən də bax mənə.

4

Getdim gördüm su doldurur Su yerinə qum doldurur, Qəmzəsi oğlan öldürür Gəl, gəl naz ilən eh söhbət ilən saz ilən Saz ilən.

5

Budu bir cüt qaragöz canım almağa gəlir Birisi tez qayıdacaq, birisi qalmağa gəlir Birisinin əlində şiş Sinəmi dəlməyə gəlir Ağdı buxağı Güllünün, yaxşıdı çağı Güllünün Gün kibi pərtov verir Ayna qabağı Güllünün (2 dəfə)

6

Mən gül dəstə bağlaram ay Dəstəbədəstə bağlaram ay Gah gülərəm, gah ağlaram ay, Ay zalım gəl, gəl yanıma ay xanım Dərdin canıma ay xanım.

7

Al ilə yaşıl bürünür Səddə dalınca sürünür Yel vurur məmən görünür Yaxan düymələ, düymələ Köksünü düymələ-düymələ Getdim gördüm bağda yatıb Ağ məmələr gülə batıb Məni görcək qaş-göz atıb Yaxan düymələ-düymələ.

8

Qarqımışam bənəfşələr bitməsin
Gül gəlibən xar yanından ötməsin
Səni görüm əlin ələ yetməsin
Haray mən ölləm, haray mən ölləm, haray mən ölləm
Bülbül ölüb çəməndəki gül solub
Bənəfşələr başın aşağa salıb
Lalə qaçıb dağ dalına qısılıb
Canım-gözüm o qamətin qurbanı
Qamət nədir qiyamətin qurbanı
Aləm olub məhəbbətin qurbanı.

9

Bizim yerlər aran olu Yağış yağar, boran olu, ay olu... Bizi burdan görən olu, (2) Çıxma dağlar sinəsinə ay ollu. Sənə dedim ay çil kəklik Çıxma dağlar sinəsinə ay ollu. Səni görər tülək tərlan (2) Alar basar sinəsinə ay ollu...

Yar tərəfdən bir səs gəldi O səs ürəyimi dəldi, Ax o günlər nə gözəldi Ayrı düşdüm yarımdan (2) Getdim gördüm su doldurur Su yerinə qum doldurur Qəmzəsi oğlan öldürür Ax o günlər nə gözəldi.

11

Qaladan qalaya nar yemək olmaz Bu gələn sonaya söz demək olmaz. Ay dadaş, atma daş mən yaralıyam Şəkinin, Şirvanın mən maralıyam Qalanın dibində bir daş olaydım Gələnə, gedənə yoldaş olaydım Atımı bağladım nar ağacına Açıldı dolaşdı gül ağacına.

12

Ovvəldən aşnaydıq, yad olduq nədən Sənə qurban olum a nazik bədən Gireydin qoynuma ay gecə sübhəcən Ay maralım, axciq balam Ay ceyranım axciq balam Axcının gözləri qaradır, qara Ürəyim olubdur kamızdan yuxa Səbəbin evini bir Allah yıxa Ay maralım axciq balam, ay ceyranım.

Gəlin gedək Xoruzlunun düzünə, düzünə Ay güllə dəyib Urustamın dizinə Ay zalım oğlu, ay bidin oğlu Sən necə qıydın Urustamı öldürdün Sən necə qıydın şam çırağın söndürdün.

14

Qaraca qızın yarı da var, ay nöyüt alan Üzündə bir cüt xalı da var ay nöyüt alan Uy, uy çalpapaq, gəl mənimlə yataq.

15

Bəfəsli gül ey niqara (2) Mey miriz ruzi şəb dərbahara aqa (2) Biya axir mən ziqəmət-ziqəmət Dərbədərəm, bibəsərəm nədri nəzər Biya bebin birov ruximizərdəm Bekun dərmani dərdəm Hərdəm zəni, bərmən hüznü əz, Muzər bəkini dilbəri mən.

16

Həsən bəyi mən görmüşəm Baz amadə, baz amadə. Çoxlu səxavət görmüşəm Baz amadə, baz amadə. Çox ölkələri gəzmişəm Hər ildə bura gəlmişəm Yaxşı xələtin geymişəm Çoxlu ənamın görmüşəm.

17

Qızım sənə başmaq alım
Geyin çocuq (2) bizə gəl
Qızım sənə çəfgən alım
Bir əlində şişə çocuq
Ay bir əlində məzə gəl
Ay yanalsan da düzə gəl
Ev bizim, sirri bizim bizə gəl
Alışı pozdurayım......
Gey çocuq.............

18

Yeri ha, yeri ha küsmüşəm səndən Ay dilbər can, ay dilbər Ayrılıq şərbətin işmişəm səndən Ay dilbər can, ay dilbər Sən bir sərv ağacı mən bir göyərçin Etibar görməyib uçmuşam səndən.

19

Zülfün dara sal yana bu canım sənə qurban, Çək gərdənivi eylə yeriş ey məhitaban Qoy baxsın dalınca, sənin hər aqilü nadan Ey xusrovi xuban, geri bax mən sənə qurban Ruhun dolanır başına ey ruhi rəvanım Gözüm gözünə, canım ola canına qurban.

Vurma dəxi ol zülfi pərişanına şanə Sərhəlqəyi zənciri bana eyləmə xanə Qəsd etmə bu cana Salma məni qana.

21

Ləşgəri şahanə bədərya risəd Halım xarab əst Piri nazənin Şişə şərab əst.

22

Mindim faytona, çıxdım seyvana Leyla can Gözləri bənzər ahu ceyrana Leyla can. Leyla gülüm Leyla can, Şax sünbülüm Leyla can Taza ərusim Leyla can. Məscidə girdim əlimdə bəyaz Leyla can Ağ sinən üstə qıldım namaz Leyla can Leyla gülüm Leyla can, Şax sünbülüm Leyla can.

23

Dər məhvəli xoş, dahi budi həmçü mənira Aman ay həmçuməni ra Əfsurdə diləm sərdkunəd əncuməni ra..... Aman ay

Dara zülfün sal hər yana Gözlərin bənzər ceyrana Bir dana zülfün vermərəm Şəki, Şirvan həm Salyana Gözdən mənə bir mərç, març Xaldan mənə bir mərç, març Corabının üstü buta Məni saldın yanar ota Mənim ahim səni tuta Gözdən mənə bir mərç, març Xaldan mənə bir mərç, març.

25

Başında sarı sancaq balam
Ağ sancaq, sarı sancaq
Neriyəm oy, əyil üzündən öpüm balam
Sən uşaq mən utancaq neriyəm oy.
Paşam neriyə, sonam neriyə
Neriyə gedərsən a balam sən bu gecə
Kimlə yatarsan a balam sən bu gecə
Evlər yıxarsan a balam sən bu gecə
Yavaş yeri toz olu balam,
Katan köynək boz olu neriyəm oy,
Elə get, elə gəl ki aralıqda söz olu, neriyəm oy
Əlində sazın qurbanı, eləmə nazın qurbanı
İmana gəl kafir qızı yandırıb
Yaxursan bizi neriyəm oy...

Yaqut yəməni neylər, ördək çəməni neylər Katan köynək, ağ məmə, gündə hamamı neylər Gəl, gəl hacı balası, uca dağlar lalası Dəsməl gətir gül apar, xəlvətdi bağ arası Dağlar başı tütündü Kimin bağrı bütündü Öyil üzündən öpüm, dünya ölüm-itimdi Dağlar başı çən gələ, duman gələ çən gələ Katan köynək, ağ məmə, al əlinə çəngələ.

27

Babalım babayın boynuna Gəl gir qocanın qoynuna Baban səni maç eləməsə Quc eləməsə, səncalamasa Babalın babayın boynuna.

28

Ay qara çuxa Məmmədhəsən Səni görüm qan əndərəsən İkicə müxək nəmənədir Əmin qızına göndərəsən. Əmi qızı can, əmi qızı Köbəyi fincan əmi qızı At məndə, xurcun səndə Gəl minək qaçaq əmi qızı.

29

Qəm evində tənha qalım neyniyim Ay bəs mən kimə dərdi dilim söyləyim. Şəb ta səhər ahu-fəğan eyləyim
Ay yanaram oduna, misli pərvana
Ay qaçaram əlindən ay qız Tehrana.
Ay şikayət eylərəm, zilli sultana
Həştərxana gedən bərə bənd olur
Ay, qayıdıb gələndə yükü qənd olur
Arvadın yaxşısı ey
Sözə bənd olur
Ay yanaram, oduna misli pərvana
Bir öpüş verginən mərdi mərdana
Ay qoyum gedim mən səni, qal yana, yana.

30

Ey mehribanım, aramı canım Yoxdur fəraqə sabrü-qərarım Zənci, zənci hey zənci Yarım mənim kəsənci

31

Ay yeri heyvan yeri,
Dağları dolan yeri
Cütçü baba cüt əkər
Toxumunu yolda tökər
Çəkər, çəkər qalyanı,
Müftə çəkər qalyanı
Darıya girən bu donquz
Darıdan çıxan bu donquz
Nə yemiş yeyir, nə qarpız
Nə yaxşı oynar bu donquz
Ay bərakalla tüfəngçi
Nə atı var, nə qəmçi.

Qızım səni çobana verəlim Yox baba canım yox, yox Çoban gedər qoyuna baba. Başım düşər oyuna baba. Yox baba canım yox, yox Qızım səni lotuya verəlim Ver baba canım ver, ver Lotu bilər qədrimi baba Yaxşı tapdın fəndimi baba Ver baba canım ver, ver.

33

Araxçının məndədi, Yumuşam çəməndədi, Aləm gözələ dönsə Mənim gözüm səndədi. Yar neylədim, neylədim sənə Bir dönüb baxmadın mənə. Dedim dilbər ağlama mən fəqiri dağlama Məni qoyuban yadlara bel bağlama Yar neylədim, neylədim sənə.

34

Samavara od salmışam, İstəkana qənd salmışam Yarım gedib tək qalmışam Yarın canı, turun canı, Sən olasan yarın canı. Astaca çal kamançanı Elə get, eylə gəlgilən Aralıqda söz olmasın Söz olmasın, bez olmasın.

35

Setə duxtər didəm dərrahı kaşan quri Həlimeyü, səlimə zülf zərəfşan quri Dilbər bemirəm bər at axır nə kamı kofti cərat Qurbanı mehri vəfa Yar yar nazənin dilbər Yar yar məhcəbin dilbər.

Tərcüməsi:

Kaşan yolunda üç qız gördüm, Quri, Həlimə, Səlimə, saçı zərəfşan Quri, Dilbər, ölürəm səninçün, mənə niyə yox dedin? Mehrü vəfana qurban, Yar, yar, nazənin dilbər, Yar, yar, ayüzlü dilbər.

36

Duşinə peyi gülab migərdidəm əzizi diləm Pəjmürdə gül miyan atəş didəm bixahim tura Rusvayi diləm sevdayi diləm Dər tərfi çəmən əfsusi diləm. Qoftim ki, cikərdəyi – ki miysuzəni əzizəm diləm Qoftaki dərin çəmən bəsi xəndidəm, mixaham turam.

Tərcüməsi:

Dünən axşam gülab dalınca dolanırdım, Ürəyimin əzizi. Od içində pərişan gül gördüm, səni istəyirik, Rüsvay ürəyim, sevdalı ürəyim, Çəmən tərəfdə, əfsus ürəyim. Dedik ki, nə etmisən ki, yandırırsan, ürəyimin əzizi, Dedi ki, bu çəməndə çox gülmüşəm, səni istəyirəm.

37

Yenə zar könlüm olmuş dərd mübtəlası Qəmü möhnətin ilahi məyər olmaz intəhası Neynim ah dərdi nakam tutub aləmi sərasər Saqın ey nigari məhvəş, sənə dəyməsin xətası.

38

Əznazi du çeşman tu ey nuridu didəm xanim Fərsənd du ahu bədə firdosu cəridə Biya səf səf, səf səf du qəşəngəst Qəşəngəst biya məsti mələng əst! Səd şuxi şəng əst Didi ki cəfa kərdeyi peymana burida xanim Ay tarı cəfa kərdə və peyvəndi buridə.

Tərcüməsi:

Sənin iki gözünün nazından, ey gözümün işığı xanım, İki ahu iki behiştdə ayrı-ayrı üzülüblər. Gəl səf, səf, iki qəşəngdir, Qəşəngdir, gəl, şən keflidir. Yüz şux gözəldir. Gördün ki, peymanı kəsib cəfa etdin, xanım, Ay tarı, cəfa etdin və bağlılığı kəsdin.

39

Mütribi xoş nəva bigu tazabə, tazə növbə-növ, Badeyi dilgüşa bicu tazabə tazə növbə növ. Basənəmi çülöbəti, xoş benişin bəxəlvəti Busə sitan bə arizu tazabə tazə növbə-növ.

Tərcüməsi:

Xoş səsli mütrüb, oxu təzə-təzə, növbənöv, Ürək açan badə axtar, təzə-təzə, növbənöv. Löbət kimi gözəllə xəlvətdə xoş otur, Arzu ilə öpüş al, təzə-təzə, növbənöv.

40

Nərgisi məsti du ceşmanət siyəh ceşmi bədəsdur Əbru peyvəsti beruyi həm çu mahi rəşki ruxi hur. Afəti cani xəbərdarəst künəm başı taruzi Ey dusəd bəndə giriftarı kəməndi muyət dila, dilay... (4) Aşiqanəst ki pa miynəkəşəd əzküyət Çü məni zari xəstə murği qəfəs şikəstə. Dilbəri xəttü bəstə.....

Tərcüməsi:

İki qara sərxoş gözlərinin nərgizi pis gözdən uzaq olsun, Qaşlarını üzündə çatmısan, hurilərin qibtəsidir. Canımın bəlası, xəbərdar edirəm ki, razı olasan, İki yüz bəndə saçının kəməndinə tutulub, dilay, dilay... Aşiq odur ki, küçəndən ayağını kəsməsin, Mənim kimi ağlar xəstə, qəfəs küncündə sınmış, Xətti yetmiş dilbərim...

41

Benəzam bə bəzmi məhəbbət ki, ancast Gədayi bəşahi əqabili nişiməd. Aman ey bidad ay, yarım ay canım ay. Ki atəş bə canım bərəfuqut eşqət Ki misuzəm amma nə peydast dudi.

Tərcüməsi:

Məhəbbət məclisində Dilənçi ilə padşah bir yerdə oturur. Sənin odun mənim canıma dəydi. Yanıram, amma tüstüsü görünmür.

42

Getdim gördüm bulaqdadı, Əl-üzünü yumaqdadı, Qızıl üzük barmaqdadı, Çiqqi, çiqqi, çiqqi, vaxey, vaxey, vaxey, Qurban olum qardaşına Yanındakı yoldaşına Məni dolandır başına Çiqqi, çiqqi, çiqqi, vaxey, vaxey, vaxey,

43

Əqrəbi zülfi kəcət baqəməri qərinəst Ta qəməri dər əqrəbəst, kari maçininəst. Əvvəla nəslət begu mərdumi kucayi Əzküca amədəyi ba ki aşinayi Kiye, kiye dər mizənəd mən diləm mişkəst Mürği diləm pər mizənəd mən diləm mişkəst Duxtəra dəstəm begiyr biya berim bala. Güftəməş busə bedeh güftiki məbada.

Tərcüməsi:

Əyri saçının əqrəbi qəmərə yaxınlaşır,
Nə qədər ki, qəmər əqrəbdədir, bizim işimiz belə olacaq.
Əvvəlcə nəslini de görək hardansan,
Hardan gəlmisən, kimin tanışısan?
Qapını döyən kimdir, mənim ürəyimi sındırıb?
Ürəyimin quşu qanad çalır, ürəyim sınıb.
Ay qız, əlimdən tut, gəl yuxarı gedək,
Dedim bir öpüş ver, dedi heç vaxt.

44

Ruzgari mən nəmişod bə peye kar Rişteyi əzkəfi ma, dərkəfi əğyar üftad. Cuni, cuni əzbam üftad bəli-bəli əzbanı üftad Suxtəm, suxtəm, suxtəm bəvaqti sübhidəm Bazi dili dərkəfi mən zülfi gireh gir üftad Aqilan müjdəki divanə bə zəncir üftad.

Tərcüməsi:

Yenə ürəyim o qıvrım saçın halqasına düşdü. Ağıllılar, muştuluq – dəli Zəncirə düşdü. Bir ip bizim əlimizdən əğyarın əlinə keçdi. Bəli, bəli, damdan düşdü, Canı, canı tələyə düşdü. Yandım, yandım, yandım Sübh çağı.

45

İstanbuldan dana-dana nar gəlir Gümüş kəmər incə belə dar gəlir Eşitmişəm bir xırdaca yar gəlir. Yarım əfəndi, canım əfəndi....

46

Be laf (3) mara bəməsti əfsanə kərdi Pirani cahil, seyxani gumrah Əzkoli zahir kərdimi tovbə Vəz feyli abid, əztəgfurulla Dilbərim of, sərvərim of, yavərim of, Ey Yusifi canim, vey mahi kənanim. Dilbər ziqəmət, ziqəmət Vallah bemirəm, bemirəm, bemirəm, vay dilbərim Ruzi şəb, ruzi şəb, biqərarəm Aman ruzi şəb, ruzi şəb biqərarəm.

Tərcüməsi:

Sözünlə bizi sərxoş etmisən, Qocaları cahil, şeyxləri yoldan azdırmısan. Zahirdə hamımız tövbə etmişik,abidin işlərindən, əstəğfurllah. Dilbərim, of, sərvərim, of, yavərim, of, Ey canımın Yusifi, ey Kənan ayım, Dilbər, qəmindən, qəmindən Vallah ölürəm, ölürəm, ölürəm, vay dilbərim. Gündüz-gecə, gündüz-gecə qərarsızam, Aman, gündüz-gecə, gündüz-gücə qərarsızam.

47

Biş əz on digər ey sənəm Diləm baxun məkun Zülmü bihesab ey bəsəst Digər əfzun məkun Can zitənhayi bərləb amədi Yari mehriban əz dər amədi Dil zi firqəti Bərtdər amədi.

Tərcüməsi:

Bundan artıq, ey sənəm, Ürəyimi qan eləmə. Hesabsız zülmün bəsdir, Daha artıq eləmə. Canım yalqızlıqdan dodağıma gəlib, Mehriban yarım qapıdan girib, Ürəyim ayrılıqdan qapıya gəlib.

48

Bamən sənəma dil yekdilə kun Gər can nə dəhəm vangəh gilə kun Eymusayi bican, çoban şodeyi Dər turi sina tərki gilə kun Məcnun şudəyim əzbəhri Xuda Zon zülfi kəcət yek silsilə kun Ey mütribi dil zon nəğməyi xoş İn məğzi məra pur məsələ kun.

Tərcüməsi:

Ey gözəl, mənimlə ürəyini bir elə, Əgər başımı verməsəm, sonra giley elə. Ey Yusifim, Misirdən gəl, Mənim Kənanımı həyəcanla doldur. Ey can Musası, çoban olmusan, Turdan en, sürünü tərk et. Məcnun olduq, Allah xətrinə, O qıvırm zülfünü bir zəncir elə. Ey ürək mütrübü, o xoş nəğmədən Mənim beynimi doldur.

Mahur və başqa muğamların təsniflərinin orijinalı Nizaminindir. Söylədi: Cabbar Qaryağdı

Yazdı: H.İskəndərov. 1938.

"MAHUR"UN TƏSNİFLƏRİ

Bə həvaleyi dü ceşmət Həşəmi bəla nişəstə Çü qəbilə girdi Leyla Həmə ca-bəca nişəstə.

Həmə kəsbəkəsbikar Həmə kəsbə eşqi yari Məni zari-bi qərari Bədəri düa nişəstə. Çixoşəst mən bi mirəm Tü biyayi bər məzarəm Ziləhəd fəğan bərarəm Çixoş amədi nigarəm.

Bazi dil dər xəmi on
Zülfi gireh gir iftad
Aqilan müjdə ki divanə
Bəzəncir iftad.
Canı-canı əzbam iftad
Ya harami dərdam iftad
Suxtəm-suxtəm, suxtəm
Bə vəxti sübhü dəm
Yində dər eşq ci sambud nəsibi məcnun
Eşg on ruz məgər inhəmə dişvar iftad
Bəli-bəli əzbam iftad
Canı-canı dərdam iftad
Suxtəm-suxtəm, suxtəm
Bə vəxti sübhü dəm.

Ta rüxü xubi tübər dideyi mən cilvə gərəst Kafərəm gər həvəsi huri cinanəm bəsərəst Heç şiftə-şiftə dər həme aləm mənəm Ey bə fədayət sərü canü tənəm Əzbəs ki nazənini Ribudi əqlü dini Tü yari xoş siluki Bəhəqqi ləl miluki Sədəgü şəms sənəma misli tü dər aləm Nist ay canəm, ay bidad ay aman Ay dad ay Gər bəvəd nəsli tu dər nəsli bəni adəm nist. Ey löbəti xanan ləbi lələt ki gəzidəst

Vəz baği lətafət güli ruyi tu ki çidəst Canı-can can bəsti gücidəst Vayı-vay vay vay bəsti kicidəst. İn xuni kəsi riyxteyi ya meyi sürxəst Ya tuti siyah əst ki bərcamə çəki dəst Canı-can can bəsti gücidəst Vayı-vay vay vay bəsti kicidəst. Ey Xızr həlalət nə künəm ceşmeyi heyvan Dani ki Sekəndər bəsi möhnət tələbidəst Canı-can can bəsti gücidəst Vayı-vay vay vay bəsti kicidəst. Dər Diclə ki mürğab əz əndisə nə rəfti Kəsdi rəvəd əknun ki səri cisr büridəst Canı-can can bəsti gücidəst Vayı-vay vay vay vay bəsti kicidəst. Mara həmə səb nəmi bərəd xab Ey xütfeyi ruzigar dəryab Dərbadiyə təşnəqan bümürdənd Hilla-ba Kufa mi barantab Ey səxti kaman süstü peyman İn bud vəfayi əhdü əhbab. Ta tu nigar mizəni şanə be geysu canəm Badi bəhar mi bərəd nafə bəhər su Tü əzməni mənəz tüəm dur Bala çeşmi bədət dur Canəm cesmi bədan kur Tüvü mən dönəmi dili tu Canın o dana du dili mən Bəbəm o danə du dili mən.

Xali siyah bün göyəri künci ləbi o canəm Bərdəri hövzi kövsərəst mənzili hindu Tü əzməni mənəz tüəm dur Bala çeşmi bədət dur Canəm çeşmi bədan kur Tüvü mən dönəmi dili tu Canın o dana du dili mən Bəbəm o danə du dili mən.

Dəstəm dəstəm gərdənət
Ləbət bi busəm
Türa türa nigara
Məkun məyusəm
Ax vay vay vay vay
Sərvi çəməni
Biya dürri yəməni
Biya arami cani
Əşqət müdaməst dilbər can
Eyşəm haraməst dilbər can
Nigari dil xahəm ku
Arami can həm ku
Ax vay vay vay vay
Sərvi çəməni

Nərgisi məstani dü ceşmanət siyah Çeşmi bədət dür Əbrü peybəstəd bəruyi həm çü mah Rəşki rüxi hur. Afəti canəm xəbərdarət künəm Başi ta ruzi Giriftarət bərəm başi ta ruzi Ey düsəd bəndə giriftari kəməndi muyət Aşiq anəst ki pa mi nə kəşəd əz kuyət. Çün məni zarü xəstə vay Balü pərəm şikəstə vay dilbəri xətti rəstə Aşiq nə şayəd çü qönçə təngidil Dər mövsimi gül
Dər şaxeyi gül səhər gəhi məsrur
Manəğməyi bülbül
Afətü canəm xəbərdarət künəm baş
taruzi
Gürüftarət bərəm başi taruzi
Ey düsəd bəndə gürüftari kəmən di muyət
Aşiq anəst ki pa mi nə keşəd əz kuyət
Çün məni zarü xəstə vay
Balü pərəm şikəstə vay
Dilbəri xətti rəstə.

Mən bəhali dil giryə mikünəm Dil bəhali mən xəndə mi zənəd Yarima xoşəst mi küşəd məra Ruyi məhvəşəm Zində mi künəd Saqiyi qəza əzmeyi qədər Mandi ta əbəd dər damaği mən.

Cana həzarəm afərin
Bər canət əzsər ta qədəm
Sane nigari kim vicud
Avurdə birun əz ədəm
Güftəm bə neyrəngi füsun
Pünhan künəm razi dərun
Pünhan nə mimanəd ki xun
Bər astanəm mirəyəd.

Tərcüməsi:

İki gözünün ətrafında bəla qoşunu oturub,
Necə ki, qəbilə Leylinin dövrəsində ham yerbəyer oturub.
Hamı öz işində-gücündə, hamı yar eşqində,
Mən isə aşaya-ağlaya qərarsızlıqla dua qapısında oturmuşam.
Nə xoş olar ki, mən öləm, sən məzarıma gələsən,
Qəbirdən fəğan edəm ki, nə xoş gəldin, ey gözəl.
Yenə də ürək
O qıvrım saçın halqasına düşdü.

Yenə ürəyim o qıvrım saçın halqasına düşdü. Ağıllılar, muştuluq – dəli Zəncirə düşdü. Bir ip bizim əlimizdən əğyarın əlinə keçdi. Bəli, bəli, damdan düşdü, Canı, canı tələyə düşdü. Yandım, yandım, yandım Sübh çağı. Eşqdə diri olmaq Məcnuna necə nəsib olmuşdu? Esq o gün məgər bütün çətinliklərə düşmüşdü? Bəli, bəli, damdan düşdü... Nə qədər ki, sənin gözəl üzün gözümdə cilvələnir, Kafirəm, əgər cənnət hurisinin həvəsi başımda olsa. Bütün dünyada heyran-heyran mənəm, Canım və bədənim sənə gurban olsun. O gədər nazəninsən ki, Ağlımı və dinimi vermişəm. Sən xoşrəftar yarsan, nazəninlərin şahısan. Günəş haqqı, günəş haqqı, ey sənəm, Dünyada sənin tayın yoxdur.

Ey canım, ey yarım, ey dad ey,

Olsa da sənin nəslin adəmoğlu nəslindən deyil.

Ey açılmış gül, dodağının ləlini kim dişləyib?

Əzəldən sənin gül üzünün lətafətini kim görüb?

Vay, vay, vay, bəs kim dərib,

Cani, cani, can, can, can, bəs kim dərib?

Bu kiminsə tökdüyün qanıdır, ya qırmızı meydir,

Yoxsa paltarına damcılamış xar tutdur, vay?

Dəcləyə ki, ördək qorxusundan getmirdi,

İndi gəmi gedir ki, körpü başı kəsilib, vay.

Ey Xızr, dirilik bulağını sənə halal etmirəm,

Bilirsən ki, İskəndər onu necə möhnətlə istəyirdi.

Dəcləyə ki, ördək qorxusundan getmirdi,

İndi gəm gedir ki, körpü başı kəsilib, vay.

Ey Xızr, dirilik bulağını sənə halal etmirəm,

Bilirsən ki, İskəndər onu necə möhnətlə istəyirdi.

Bütün gecə bizi yuxu aparmır,

Ey ruzigarın yatmışı, əl tut.

Səhrada susuzlar öldülər,

Hillədən isə Kufəyə su aparırlar.

Ey qatı yaylı, boş vədəli,

Dostların əhdinə vəfası buydumu?

Səhrada susuzlar öldülər,

Hillədən isə Kufəyə su aparırlar.

Ey qatı yaylı, boş vədəli,

Dostların əhdinə vəfası buydumu?

Dodağın küncündə qara xala bax,

Canım,

Kövsər hovuzunun qapısında

Hindu mənzil salıb.

Sən məndən, mən səndən aralıyam.

Fələk macal vermədi ki, sənin hüzurunda birbaşa

Sənsiz nə çəkdiyimi bir-bir sayım.

Həkim yersiz zəhmət çəkir, oxumayıb ki, Eşq dərdinə kimsənin əlac etdiyini eşitmədim. Fələk macal vermədi ki, sənin hüzurunda birbaşa Sənsiz nə çəkdiyimi bir-bir sayım. Həkim yersiz zəhmət çəkir, oxumayıb ki, Eşq dərdinə kimsənin əlac etdiyini eşitmədim. Ey gözəl, sən saçına daraq vuranda, canım, Bahar yeli hər tərəfə nafə aparır,

Canım, hər tərəfə nafə.

Sən məndən, mən səndən aralıyam, Bala, pis gözdən uzaq olasan,

Canım, pislərin gözü çıxsın.

Gəl, mən sənin ürəyini bilirəm,

Canım, sən də mənim ürəyimi tanı,

Mənim ürəyimi tanı.

Dodağın küncündə qara xala bax, Canım,

Kövsər hovuzunun qapısında hindu mənzil salıb.

Sən məndən, mən səndən aralıyam.

Yenə ürəyim o qıvrım saçın

halqasına düşdü.

Ağıllılar, muştuluq – dəli

Zəncirə düşdü.

Bir ip bizim əlimizdən

əğyarın əlinə keçdi.

Bəli, bəli, damdan düşdü,

Canı, canı tələyə düşdü.

Yandım, yandım, yandım

Sübh çağı.

Eşqdə diri olmaq Məcnuna necə nəsib olmuşdu? Eşq o gün məgər bütün çətinliklərə düşmüşdü? Bəli, bəli, damdan düşdü... Nə qədər ki, sənin gözəl üzün gözümdə cilvələnir,

Kafirəm, əgər cənnət hurisinin həvəsi başımda olsa.

Bütün dünyada heyran-heyran mənəm,

Canım və bədənim sənə qurban olsun.

O qədər nazəninsən ki,

Ağlımı və dinimi vermişəm.

Sən xoşrəftar yarsan, nazəninlərin şahısan.

Günəş haqqı, günəş haqqı, ey sənəm,

Dünyada sənin tayın yoxdur.

Ey canım, ey yarım, ey dad ey,

Olsa da sənin nəslin adəmoğlu nəslindən deyil.

Ey açılmış gül, dodağının ləlini kim dişləyib?

Əzəldən sənin gül üzünün lətafətini kim görüb?

Vay, vay, vay, bəs kim dərib,

Cani, cani, can, can, can, bəs kim dərib?

Bu kiminsə tökdüyün qanıdır, ya qırmızı meydir,

Yoxsa paltarına damcılamış xar tutdur, vay?

Dəcləyə ki, ördək qorxusundan getmirdi,

İndi gəmi gedir ki, körpü başı kəsilib, vay.

Ey Xızr, dirilik bulağını sənə halal etmirəm,

Bilirsən ki, İskəndər onu necə möhnətlə istəyirdi.

Bütün gecə bizi yuxu aparmır,

Ev ruzigarın yatmışı, əl tut.

Səhrada susuzlar öldülər,

Hillədən isə Kufəyə su aparırlar.

Ey qatı yaylı, boş vədəli,

Dostların əhdinə vəfası buydumu?

Qolum, qolum boynuna, dodağını öpüm,

Sənin, sənin, gözəl, məni məyus etmə.

Ah vay, vay, vay, vay.

Çəmən sərvisən, bəri gəl, Yəmən dürrüsən, gəl,

Can rahatlığısan.

Dilbər can, eşqin həmişəlikdir,

Eyşim vüsaldadır, dilbər can.
Ürəyim istəyən gözəl hanı,
Üzü aya bənzəyənim hanı?
Bu gecə necə gecədir ki, ardınca səhəri yoxdur,
Mənim bu dualarımın birinin də əsəri yoxdur.
O dedikləri yanlışdır ki, ürəkdən ürəklərə yol var,
Mənim ürəyim qüssədən qan oldu, sənin ürəyinin xəbəri yoxdur.
Bağda quşların hamısı havada qol-qanad açıb,
Tələnin halqasındakı quş neyləsin ki, qanadı yoxdur.
Sənə dünya aşiqdir, təsəllim budur ki,
Hec kəsin sənə məndən artıq məhəbbəti yoxdur.

Məndə yoxdur taqət ey güli behcət Bu qədər incitmə etmə əziyyət Gəl mana rəhm eylə yanmışam axır İnsafa gəl zalım eylə mürüvvət Ayrılığa yoxdur tabi təvanım Səndən ötrü verdim bu şirin canım Yadına sal məni ey güli xəndan Bülbüli nalanəm dinlə fəqanım.

"BAYATI-ŞİRAZ"IN TƏSNİFLƏRİ

Əlaya saqiya mey dəh Bə cani mən peya peydəh Dəmadəm meyxüri heydəh Ki mitərsəm xümar ayəd Yeki onca büsazəd mey Yeki onca nəvazəd ney Sədayi hayi huyi hey Ki mitərsəm xümar ayəd...

Xoraman xoraman mirəvi Dil əz xəlqi cahan mibəri Mara tu fəramus nə küni Tu hərfi kəsi guş nə küni Türa qisməti rəsan Oisməti rəsandənd Bərayi ma rəsandənd Aman bərayi ma rəsandənd Gər mən ziqəmət mürdəm To zində büman cana Cani mənü səd cani Bada bə fədavi tu Bada bə fədayi tu Türa qismət rəsan Qisməti rəsandənd Bərayi ma rəsandənd Əz hicri tü ey sənəm betəng amədəm Asi şüdəm vəli becəng amədəm Qərib nəvazi kün şəbi ayəm bərət Tu dil nəvazi kün şəbi ayəm bərət Mehman nəvazi şəbi ayəm bərət Biya bürəvim əz in vilayət məni tu Tu dəsti məra bügir mən daməni tu Qərib nəvazi kün şəbi ayəm bərət Tu dil nəvazi kün şəbi ayəm bərət Mehman nəvazi kün şəbi ayəm bərət.

Dəru dərvazə vay focü sərbazəst Bənalə mütrib ey xanım, teyhuyi tazə əst Of, of dilbər ağayi mən mirzayi mən Xeyli qəşənk əst. Əz hali zarəm xəbər nədari rəhmi mürüvvət Ey xanım məgər nə dari Aman nədari xanım nədari Bəbəm nədari.

Müjdə bə bülbül dəhid fəsli bahar amədə Gül ba həmə rəngü ru həmrəhi xar amədə Of diləm, of diləm, of diləm Mən bə xali ləbət mayiləm Canəm mibəri, bəbəm mibəri Mibəri, mibəri, mibəri Tu əz gərdişi ceşman dili xəlqi cəhanra Canəm mi keşi, mi keşi, mi keşi Tu əz navəki müjgan dili xəlqi cəhanra Yarəm bə gülsən rəvəd, cövlan künan əz bərəm Dil mirəvəd əz peyəş ab əz du çeşmi tərəm Of diləm, of diləm, of diləm Mən bə xali ləbət mayiləm.

.....

Ey ki əz kuçəyi məşuqəyi ma migüzəri Baxəbər baş ki sər mişikənəd divarəş Xuda diləm təng amədə şeyda diləm təng amədə Təng amədə, təng amədə Xuda diləm təng amədə, şeyda diləm təng amədə Tü ki əz xürdəni mey ləli ləbət rənginəst, Bəs səbəb çist ki mey təlx ləbət şirin əst Xuda diləm təng amədə

.....

Əz nazi du ceşmani tu ey nuri du didə canəm Həstənd du ahu bə du firdos cəridə Biya səf-səf, səfidü qəşəngəm Biya məst mələngəm səd şux şəngəm Didid ki cəfa kərdəvü peyvəndi büridi canəm Ey yari cəfa kərdeyi peyvənd büridə

Biya	səf-səf, səfidi	qəşəngəm

Tərcüməsi:

Ey saqi, mey ver,
Sən canın, dalbadal ver.
Həmişə mey içənə şərab ver,
Qorxuram, xumar gəlsin.
Biri orda şərab düzəldir,
Biri orda ney çalır,
Hay-huy-hey səsləri gəlir,
Qorxuram xumar gəlsin.

Xuraman-xuraman gedirsən, Xalqın ürəyini aparırsan. Sən bizi unutma, Heç kəsin sözünə qulaq asma. Sənin qismətini verən Səni mənə qismət edib, Aman, mənə qismət edib. Əgər mən qəmindən öldümsə, Sən yaşa, canım, Mənim canım və yüz can Sənə fəda olsn. Sənə fəda olsun. Oismot catdıran Səni mənə qismət edib. Ey gözəl, sənin ayrılığından təngə gəldim, Asi oldum, ancaq döyüşə gəldim. Qəribnəvazlıq elə, gecə yanına gəlim, Ürək oxşa, gecə yanına gəlim, Qonaqpərvərlik elə, gecə yanına gəlim.

Mənimlə sən gəl bu vilayətdən gedək, Sən mənim əlimdən tut, mən sənin ətəyindən. Ürək oxşa, gecə yanına gəlim, Qonaqpərvərlik elə, gecə yanına gəlim. Vay, gapı-baca əsgər dəstələri ilə doludur, Ev xanım, mütrüb naləsi təzə kəklik səsidir. Of, of, dilbər, mənim ağam, mənim şahzadəm Cox qəsəngdir. Ağlar halımdan xəbərin yoxdur, Ey xanım yoxsa rəhmin, mürvətin yoxdur? Aman, yoxundur, xanım, yoxundur, Körpəm, voxundur. Bülbülə müjdə verin, yaz fəsli gəlib, Gül bütün rəngarəngliyi ilə tikanla bir çıxıb. Of ürəyim, of ürəyim, of ürəyim, Mən dodağının xalına mayiləm. Canımı aparırsan, körpəm, aparırsan, Aparırsan, aparırsan, aparırsan. Sən gözünü süzməklə xalqın ürəyini Canım, çəkirsən, çəkirsən, çəkirsən. Sən kipriklərinin oxu ilə xalqın ürəyini Canım, deşirsən, deşirsən, deşirsən. Yarım gülşənə gedir Dolana-dolana yanımdan, Ürəyim ardınca gedir, nəmli gözlərimdən yaş axır. Of ürəyim, of ürəyim, of ürəyim,

Ey bizim məşuqənin küçəsindən keçən, Xəbərdar ol ki, onun divarı başını yarar. Allah, ürəyim təngə gəldi, vurğun ürəyim sıxıldı, Sıxıldı, sıxıldı. Allah, ürəyim təngə gəldi, vurğun ürəyim sıxıldı,

Mən dodağının xalına mayiləm.

Sənin ki, mey içməkdən dodağının ləli qızarıb, Bəs səbəb nədir ki, mey acı, dodağın isə şirindir? Allah, ürəyim təngə gəldi.

Sənin iki gözünün nazından, ey gözümün işığı xanım, İki ahu iki behiştdə ayrı-ayrı üzülüblər.
Səf-səf gəl, ağüzlüm, gəşəngim.
Gəl, çox sərxoşam, halım pisdir..
Gördün ki, peymanı kəsib cəfa etdin, xanım,
Ay cəfakar yarım, bağlılığı kəsdin.
Səf-səf gəl, ağüzlüm, gəşəngim.

"SUR"UN TƏSNİFLƏRİ

Ey ki bər zariyi dil mikuni inkar biya Guş bər sinəyi mən nəh büşinov zariyi dil Ey xuda diləm təng amədə Ey xuda diləm təng amədə, Midani, midani, midani Ki mən hal nədarəm cövri-cəfa mikuni çera Məyli bə ma nə kuni çera.

Duşinə peyi gülab çikər didəm, Əfsurdə güli miyani atəş didəm, Güftəm ki çi kərdəyi, ki mi suziəndər nar əzizi diləm Ey aşiqi zar, ey aşiqi zar Güfta ki dərin çəmən bəsi xəndidəm Əzizi diləm, pəs vay bəmən pəs vay bə mən

Tərcüməsi:

Ey ürək zarlığını inkar edən, gəl, Qulağını sinəmə qoy, ürəyimin zarlığını eşit. Ay Allah, ürəyim sıxıldı.
Ay Allah, ürəyim sıxıldı.
Bilirsən, bilirsən, bilirsən
Ki, mənim halım yoxdur, niyə zülm eləyirsən?
Niyə bizə meyl eləmirsən?
Dünən axşam gülab dalınca dolanırdım,
Od içində pərişan gül gördüm,
Dedim ki, nə etmisən ki, odda yandırsan, ürəyimin əzizi,
Ey aşiqi-zar, ey aşiqi-zar.
Dedi ki, bu çəməndə çox gülmüşəm,
Ürəyimin əzizi, yay mənim halıma.

"ÇAHARGAH"IN TƏSNİFLƏRİ

Biş əzin digər ey sənəm diləmra xun məkun Zülmi bi hisabət bəsəst, digər əfzun məkun Can zi tənhayi bər ləb amədə dil zifirqətət bər təb amədə Yari mehriban əz dər amədə Navəki nazi tu gər əz səri kin mi güzərəd Vay bər haləm əgər hal çenin migüzərəd Can zi tənhayi bər ləb amədə

.....

Canü tənəm ey dust fədayi tənü canət Muyi nə firuşəm bə həmə mülki cəhanət, cəhanət Yək ruzi ənayət künü tiri bəmən əndaz Şayəd ki təfəfrrüc künəm ontiri kəmanət.

Ey dilbəri dirinə ay dilbər, ay dilbər, ay dilbər can, Bi üzrü bilakinə ay dilbər, ay dilbər, ay dilbər can Çeşmi məstani dilbər, dilbər can Əbru kəmani dilbər, dilbər can Zülf çövani dilbər bibusəm ləbanət Bir busə ver al canım Ay dilbər, ay dilbər, ay dilbər can Bu aşiqi miskinə ay dilbər Ay dilbər, ay dilbər can Cesmi məstani dilbər, dilbər can

.....

Dişəb ki baran aməd yarəm ləbi bam aməd, Rəftəm ləbəş bibusəm mahi rəməzan aməd Ay dilbər, ay dilbər, ay dilbər can

.....

Mən bə hali dil giryə mikünəm
Dil bə hali mən xəndə mi zənəd
Vay xəndə mizənəd
Yari ma xoşəst mi kuşəd məra
Ruyi məhvəşəm zində mikunəd
Saqiyi qəza əz meyi qədər
Rixt cüreyi dər əyaqi mən
Saxt əz əzəl məst bixudəm mand ta əbəd dər dəmaqi mən
Ay dər dəmaqi mən.

Di güzəşt əz nəzərəm çeşmi siyahi əcəbi On nigahi əcəbi kərd mən ahi əcəbi Mən çera dil bə tu dadəm ki diləm mişikəni Ya çikərdəm, ki nigah baz bə mən minəküni

Bənəfşə rüstə əz zəmin Bə tərfi cuyibariha Nə danəm, ki zi kudəki Şikufə əz çi pir şüd Bəh, bəh, bəh, bəh Nə xürdə şir arizəş Çera bə rəngi şir şüd? Bəh, bəh, bəh, bəh Carqadəş xəş-xəş mikunəd Ağam diləm qəş mikunəd Nigari məhvəş mikunəd Qəş, qəş, qəş, qəş.

Tərcüməsi:

Bundan artıq, ey sənəm, ürəyimi qan eləmə.
Hesabsız zülmün bəsdir, daha artıq eləmə.
Canım yalqızlıqdan dodağıma gəlib, ürəyimə ayrılıqdan qızdırma gəlib,
Mehriban yarım qapıdan girib,
Sənin nazının oxu kindən ötüb yan keçsə,
Vay halıma, əgər iş bu cür olsa.
Canım yalqızlıqdan dodağıma gəlib.
Ey dost, canım və bədənim bədəninə və canına qurban olsun,
Bir tükünü bütün dünya mülkünə dəyişmərəm.
Bir gün inayət elə, mənə bir ox at,
Olsun ki, o oxdan kamanının sevincini duyum.

Ey qədim dilbərim, ay dilbər, ay dilbər, ay dilbər can, Üzürsüz, kin-küdurətsiz ay dilbər, ay dilbər, ay dilbər can. Gözləri sərxoş dilbər, dilbər can, Qaşı kaman dilbər, dilbər can. Saçları çövkan dilbər, dodaqlarından öpüm.. Dünən yağış yağanda yarım damın qırağına çıxdı, Getdim dodağını öpüm, ramazan ayı gəldi. Ay dilbər, ay dilbər, ay dilbər can.

Mən ürəyimin halına ağlayıram, Ürək mənim halıma gülür, Vay gülür. Yarımın məni öldürməyi xosdur, Ay qabaqlımın üzü dirildər.

Qəza saqisi qədər şərabından mənim badəmə cövhər tökdü,

Əzəldən məni özündən getmiş sərxoş elədi.

Bu dad əbədi damağımda qaldı.

Dünən gözümün qabağından əcəb qaragözlü keçdi,

O gəribə baxdı, mən də gəribə ah çəkdim.

Mən niyə ürəyimi sənə verdim ki, ürəyimi sındırasan,

Ya nə etmişəm ki, bir daha mən tərəfə baxmırsan?

Torpaqdan bənövşə bitib.
Suyun kənarında
Bilmirəm, niyə qönçəlikdən çiçək
Nədən solub?
Bəh, bəh, bəh.
Süd içməmiş üzü niyə süd rənginə düşüb?
Bəh, bəh, bəh, bəh.
Çarqatın xış-xış eləyir,
Yar, ürəyim qəşş eləyir,
Qəş, qəş, qəş, qəş.

"BAYATI KÜRD"ÜN TƏSNİFLƏRİ

Sil-siləyi muyi dust hay, həlqəyi dami bəlast hay, Hər ki dər on həlqə nist, həlqə nist, həlqə nist hay Fariğ əz in macərast, Macərast, macərast ləy, ləy, ləy Dilbəri canani mən hay, Bürdi dili cani mən hay Bürdi dili cani mən, cani mən, Cani mən hay, Dilbəri canani mən, ləy, ləy, ləy.

Oxtər əz gərdiş nə mimanəd çera fələk ta key cəfa Saliha budəm nə didəm ruyi tu həvalət baxuda, həvalət bu xuda Ey kəman əbru fəğan əz dəsti tu Bünazəm şəst tu Ey zərəfşan, mahi rəxşan bər du Çeşmi ədu xun bürizəd

Bu lətafətdə, bu məlahətdə gözəl düşməz ələ Yüzi gül tək gülə nə qədər əmsəm Ləbindən doymaram zülfünlə oynaram. Ey zərəfşan, mahi rəxşan bərdu çeşmi ədu xun bürizəd Hər du çeşmi ədu xun bürizəd.

Eşqi pəncəyi, darəd ahənin Çun bər avərəd sər zi asitin Canəm sər zi asitin Səd həzari şəh çun Səbüktəkin Bər dəri Əyaz bəndə mikunəd Canəm bəndə mikunəd Bəbəm bəndə mikunəd Zülf bərrüxi tu əfşan nümidi canəm Hali mənra pərişan nümidi Ey Süleyman tu dər gülzar Canəm mən bə zənciri əşqət giriftar

Tərcüməsi:

Dost saçının zənciri hay, bəla tələsinin halqasıdır hay, Kim o halqaya düşməyibsə, halqada deyilsə, halqada deyilsə hay, Bu macəradan azaddır. Macəradan, macəradan ləy, ləy, ləy. Mənim canan dilbərim hay, Canımla ürəyimi apardın hay, Canımla ürəyimi apardın, canımı, Canımı hay, Mənim canan dilbərim, ləy, ləy, ləy.

Ulduz öz dolanmağından qalmır niyə, fələk, nə qədər zülm olar, İllərdir ki, sənin üzünü görmürəm, təvəkkül Allaha, təvəkkül Allaha.

Ey kaman qaşlı, sənin əlindən fəğan edirəm, Sənin barmağına qurban olum. Ey qızıl saçan, parlaq ay, Düşmənin iki gözü qan-yaş töksün.

Eşqin dəmirdən bir pəncəsi var,
Elə ki, qolçaqdan başını çıxarar,
Canım, qolçaqdan başını çıxarar,
Səbüktəkin kimi yüz min şahı
Ayazın qapısında qul edər,
Canım, qul edər.
Körpəm, qul edər.
Saçını üzünə dağıtmısan, canım,
Mənim halımı pərişan etmisən.
Ey Süleyman, sən gülzardasan,
Canım, mənsə eşqinin zəncirinə bağlanmışam.

* * *

Abı yaşıla bürünü, balam Yarın dalınca sürünü Yel əsər məmən görünü, balam Səni yanasan ay qız, bircə danasan ay qız. Aparırlar səni xan yanına, bəg yanına Məni danasan ay qız bircə danasan ay qız Bağçadan gələn səs eylər, balam Bülbül oxur həvəs eylər, Yandırma məni bəs eylər, balam Sani yanasan ay qız, bircə danasan ay qız. Bağçadan gələn nə səsdi, balam, Bülbülün yeri qəfəsdi Oxuduq çaldıq ta bəsdi, balam, Səni yanasan ay qız, bircə danasan ay qız Aparırlar səni xan yanına, bəg yanına.

.....

Ruyi tu çu dəstəyi güləst Muyi tu du şaxə sünbüləst Rəhm kün bəmən tu ey sənəm, Kari ma bübin çi müşküləst, Cilvəyi bəhar dari, bər səri şikar dari, Xanım ixtiyar dari.

Tərcüməsi:

Sənin üzün bir dəstə gül kimidir, Sənin saçın iki sünbül kimidir. Ey sənəm, mənə rəhm et, Gör işimiz necə çətinə düşüb. Bahar cilvəsi var səndə, başında ov havası var, Xanım, ixtiyarın var.

Qutəvər şüdəm bə bəhri qəm, Key künəd əlac in diləm Əz fəraqi u cü laləəm, Dağhayi hic ar bər diləm Cilvəyi bəhar dari bərsəri şikar dari Xanım, ixtiyar dari.....

Tərcüməsi:

Qəm dəryasına dalmışam, Bu ürəyimə nə vaxt əlac edər, Onun ayrlığından lalə kimiyəm, Ürəyimdə ayrılıq dağları var. Bahar cilvəsi var səndə, başında ov havası var, Xanım, ixtiyarın var.

* * *

Haray naşı əlindən,
Atmaz daşı əlindən,
Yarım şikayət eylər
Dad yoldaşı əlindən.
Haray getdi dəm əldən
Qoymaz məni qəm əldən
Getsə dünyalar getsin
Getməsin həmdəm əldən
Yavaş get zalım oğlan,
Soruş əhvalım oğlan
Sənə tay ola bilməz,
Bu gündən mahi taban.

Əqrəbi zülfi kəcət ba qəmər qərinəst, Ta qəmər dər əqrəbəst kari ma çininəst Kiye, kiye dər mizənəd Of diləm mişəngəd Mürği diləm pər mizənəd Of diləm milərzəd. Tərcüməsi:

Əyri saçının əqrəbi qəmərə yaxınlaşır,Nə qədər ki,qəmər əqrəbdədir, bizim işimiz belə olacaq.Kimdir, kimdir qapını döyən,Of, ürəyim uçunur,Ürək quşum qanad çalır,Of, ürəyim titrəyir.

Ovvəlanəslət bigu
Mərdümi kücayi?
Oz kuca amədəyi
Ba ki aşınayi?
Bazəm kiyəst dər mizənəd
Of diləm mişəngəd
Dilbərəm türkəst bə xəncər mizənəd
Of diləm milərzəd
Kurəkən məst əst ba nəştər mizənəd,
Of diləm mişəngəd.

Tərcüməsi:

Əvvəlcə nəslini de,
Haralısan?
Kimin tanışısan?
Yenə kimdir qapımı döyən,
Of, ürəyim uçunur,
Dilbərim türkdür, xəncər vurur.
Of, ürəyim titrəyir,
Kürəkən sərxoşdur, neştərlə vurur,
Of, ürəyim uçunur.

* * *

Ey bivəfa gəl eyləmə aşıqına bu qədər cəfani aşıqına bu qədər cəfanı, Yar, yar gedərəm, gedərəm dad əlindən Qoy əmim, qoy əmim ləblərindən, Ahu baxış, gözlərinə, gözlərinə Yar, yar, mən fəda Gəl eyləmə, aşıqına yar, yar, yar sən cəfa Qurban olum ey dilbərim, ey məhvəşim mən neyləmişəm ki sən küsmüsən Yar, yar gedərəm, gedərəm dad əlindən Qoy əmim, qoy əmim ləblərindən.

"HUMAYUN"UN TƏSNİFLƏRİ

Mütrübi xuş nəva bügu tazə-bə-tazə növ bə növ Badəyi dil güşa bü dih cührə-bə-cührə cöv-bə-cöv Ba sənəmi çu löbəti xoş bünişin bəxəlvəti Busə sitan bə ləzzəti, tazə-bə-tazə növ-bə növ

.....

Tarcümasi:

Xoş səsli mütrüb, oxu təzə-təzə, növbənöv, Ürək açan badə axtar, təzə-təzə, növbənöv. Löbət kimi gözəllə xəlvətdə xoş otur, Ləzzət ilə öpüş al, təzə-təzə, növbənöv.

* * *

Xuraman-xuraman mirəvi,
Dil əz xəlqi cəhan mibəri,
Mara tu fəramuş nə küni
Tu hərfi kəsi guş nə küni
Türa qismət rəsan, qismət rəsandənd
Bərayi ma rəsandənd, bərayi ma rəsandənd
Gər mən zi qəmət mürdəm
Tu zində büman cana,
Cani mənü səd canha
Bada bə fədayi tu,
Bada bə fədayi tu
Türa qismət rəsan

Tərcüməsi:

Xuraman-xuraman gedirsən,
Xalqın ürəyini aparırsan.
Bizi sən unutmayasan,
Sən heç kəsi dinləmirsən.
Səni qismət yazan qismət yazıbdır,
Bizim üçün yazıbdır, bizim üçün yazıbdır.
Mən qəmindən öldümsə,
Sən yaşa, canım.
Mənim canım və yüz can
Sənə qurban olsun,
Sənə qurban olsun.
Səni qismət yazan......

* * *

Kin dəhi viran bügüzari bəma Niz çenin çənd süpari bəma On digərəş güft əz in dər güzər Cövri məlik bin və əzon qəm məxur Ta məlik inəst dərin ruzigar Mən bə tu viranə dəhəm səd həzar Dər məlik in ləfz çinan dərgirift Kah bəravürd fəğan dər girift. Dəst bəsər bərzədü səxti girist Hasili bidad bəcüz giryə çist Zin sitəm əngüşt bə dəndan gəzid Güft sitəm bin ki bə mürğan rəsid. Ey məni qafil şüdə dünya pərəst Bəs ki zənəm bər səri in kar dəst.

Tərcüməsi:

[Nizaminin "Sirlər xəzinəsi" poemasından "Nuşirəvan və bayquşlar" hekayətindən: bir bayquş o birinə deyir:]

"Bu xaraba kəndi bizə ver,
Üstəlik bir neçə belə xaraba kənd ver."
O biri bayquş dedi ki: "Bundan keç,
Şahın zülmünü gör və qəm yemə.
Nə qədər ki, bu zamanda şah budur,
Mən sənə yüz min xaraba verərəm."
Şah bu sözləri eşidəndə
Ah çəkib fəğan etdi.
Əlini başına çırpıb bərk ağladı,
Zülmün hasili ağlmaqdan başqa nə olar?
Bu zülmdən barmağını dişlədi,
Dedi: "Zülmü gör ki, quşlara da çatıb.
Mən dünyapərəstlikdə gör necə qafil olmuşam,
Bu işlərin dalınca getdiyim yetər."

"MAHUR" ÜSTÜNDƏ TƏSNİFİ NİZAMİ

Bəhəngami səxti məşov na ümid Kəz əbri siyah barəd abi sefid Dəri çarə sazü bəxüd dər məbənd Ki bisyari təlxi bəvəd sudimənd; Girəh bər miyavər bə əbruyi xiş Dər ayinəyi fəth bin ruyi xiş Kiçun şüd İskəndər cəhanra kelid Zişəmşirəş ayinə aməd pədid Ərusi cəhanra ki şüd cilvə saz Bə in rövşən ayinə aməd niyaz Nəbud ayinə piş əzu, saxtə Bə tədbiri u gəşt pərdaxtə Cü əz didəni ruyi u gəşt şad Yəki busə bər ruyi ayinə dad.

Tərcüməsi:

Çətinlik vaxtı ümidsiz olma,
Axı qara buluddan duru su yağar.
Çarə qapısı düzəlt və qapını öz üzünə bağlama,
Bir çox acılıq var ki, xeyirli olur.
Öz qaşını düyünləmə,
Öz üzünü qələbə aynasında gör.
Elə ki, İskəndər dünyaya açar oldu,
Onun qılıncından ayna göründü.
Dünya gəlini cilvələnərkən
Bu parlaq aynaya ehtiyac duydu.
Ondan əvvəl ayna yox idi,
Onun tədbiri ilə pardaxlandı.
Elə ki, o öz üzünü görərkən şadlandı,
Aynanın üzündən öpdü.

NİZAMİNİN "SARƏNC" ÜSTƏ OXUNAN TƏSNİFİ

Xəbər bürdənd Şirini ki Fərhad, Bə məh hözi bəstü cuyi bü güşad Canım cuyi büküşad, canım cuyi büküşad Çinan kəz gusifəndan şam şəbgir, Bə hov ayəd bə payi xiştən şir Canım xistən şir canım xistən şir Arami canəm tuyi tu, Ruhi rəvanəm tuyi tu, Canəm ay tuyi tu Xanım ay tuyi tu. Bəhişti pəykər aməd suyi ondəşt Bəgirdi cuyi Şirin hovzi bərgəşt Canım hözi bərgəşt, canım hözi bəzgəşt Cinan pəndaşt kan hözi güzidə, Ne kerdest ademi hest aferide. Bəsi bər dəsti Fərhad afərin kərd Ki rəhmət bər cinan kar afərin kərd Ki cuyi şir səngü fərsəngü bürrid Bü bayəd dəstü müzdi dadən ura Ki kərd əz bəhr mən in gunə cura Arami canəm tuyi tu Ruhi rəvanım tuvi tu, Canım ay tuyi tu, Xanım ay tuyi tu.

Tərcüməsi:

Şirinə xəbər verdilər ki, Fərhad Bir aya hovuzu düzəldib arxı açdı. Canım, arxı açdı, canım, arxı açdı. Belə ki, qoyunların yatağından səhər axşam Süd öz ayağı ilə axıb hovuza tökülür. Canəm, süd özü, canım, süd özü.

Canımın rahatlığı sənsən, sən,

Gedən ruhum sənsən, sən.

Canım, ay sənsən,

Xanım, ay sənsən.

Behişt gözəli o çölə tərəf gəldi,

Arxın və hovuzun dövrəsində gəzdi.

Canım, hovuzu gəzdi, canım, hovuzu gəzdi.

Elə düşündü ki, o gözəl hovuzu insan əli yaratmayıb, yaradılıb.

Fərhadın ustalığına afərinlər dedi,

Belə bir işi görənə sağ ol dedi

Ki, süd arxını çəkmək üçün neçə fərsəng daş yarmışdı.

Gərəkdir onun zəhmət haqqı verilsin

Ki, belə bir arxı mənim üçün düzəldib.

Canımın rahatlığı sənsən, sən,

Gedən ruhum sənsən, sən.

Canım, ay sənsən,

Xanım, ay sənsən.

Çarparələr oxuyanların öhdəsindədir.

NİZAMİNİN "RAST" HAVASINDA OXUNAN TƏSNİFİ:

Xacə yeki şəb bə təmənnayi xiş, Zəd du sə dəm ba du sə əbnayi xiş, Yaft şəbi çun səhər arastə Xastəhayi bə dua xastə Məclisi əfruxtə çun nöbəhar, Eşrəti asudətər əz ruzigar, Ah boxur əz nəfəsi rözənəş, Şərh dəhi Yusifü pirahənəş. Şəkkərü badam bəhəm nüktə saz, Zöhrəvi mərrix bəhəm eşqbaz, Payi Süheyl əz səri nəti ədim, Ləl fəşan bər səri dürri yətim Dər təbəqi məcməri məclis füriz, Ud şəkər saz, şəkər ud suz Guş kəz on şəmi bədaği rəsi Ta çü Nizami bə çiraği rəsi.

Tərcüməsi:

Bir gecə xacə öz təmənnası ilə İki-üç yoldaşı ilə iki-üç an gəzməyə çıxdı. Səhər kimi bəzənmiş bir gecə gördü, İstədiklərini dua ilə istədi. İlk bahar kimi gözəl bir məclis, Ruzigarın gedişindən azad bir kef-damaq. Pəncərəsinin nəfəsindən buxur gəlir, Yusifin köynəyinin şərhini verir. Şəkərlə badam birgə nüktə düzəldir, Zöhrə və Mərrix birlikdə eşqbazlıq edir. Süheylin ayağı Ədim nətinin başından Yetim dürrün başına inci səpir. Məclis işıqlandıran köz tabağında Ud səkər düzəldir, səkər ud vandırır. Dinlə ki, o şamdan bir dağa çatasan, Ta ki, Nizami kimi çırağa çatasan.

NİZAMİNİN (GƏNCƏVİ) "BABA TAHİR" ÜSTƏ OXUNAN TƏSNİFİ:

Bə Şirin guft kəy çeşmi cirağəm Hümayi gülşənü tavusi bağəm Sərəm taci və tacəmra səriri Həməm pay əfkəni, həm dəst giri Rəfti, bürəfti, diləmra bürdi
Amədəm maçət künəm nazət kəşəm
Çəra nə güzaşti, tu ki vəfa nədaşti
Məra dilbər bəvəd dildari əz tu,
Zitu məstiyyü həm huşyari əztu
Giriftəm kəz mən azari firifti
Peyi xunəm çəra yari girifti
Bənömidi diləmra biş məşikən.
Nişatəmra çu zülfi xiş məşikən
Çi xuş güft in süxən dəhqani həmrud
Ki küştən dir bayəd kaştən zud.
Rəfti, bürəfti, diləmra bürdi
Amədəm maçət künəm nazət kəşəm
Ülfət künəm, çəra nə güzəşti tu ki vəfa nədaşti.

Tərcüməsi:

Şirinə dedi ki, ey gözümün işığı, Gülşənimin humayı, bağımın tavusu. Başımın tacı, tacımın taxtı, Həm məni yıxan, həm əlimdən tutanım.

Getdin, getdin, ürəyimi apardın, Gəlmişəm səni öpüm, nazını çəkim, Niyə qoymadın, sənin ki, vəfan yoxdur. Səndən gözəl mənim dilbərim olar?

Səndən sərxoşam, həm də səninlə ayığam.
Tutaq ki, məndən əziyyəti azdırmısan,
Qanım üçün niyə köməklik edirsən?
Umudsuzluqla ürəyimi bundan artıq sındırma,
Şadlığımı öz saçın kimi sındırma.
Bu sözü çay kənarındakı kəndli necə də yaxşı deyib:
Öldürmək gec, əkmək tez olmalıdır.

Getdin, getdin, ürəyimi apardın, Gəlmişəm səni öpüm, nazını çəkim, Dostluq edim; niyə qoymadın, sənin ki, vəfan yoxdur.

NİZAMİNİN "XOSROV və ŞİRİN", "LEYLİ və MƏCNUN"UNDAN İQTİBAS OLUNAN TƏSNİF və QƏZƏLLƏRİNDƏN:

(Yüz ildən artıqdır ki, xanəndələr indiyə kimi oxuyurlar):

Məşhur oxuyanlardan Yusif, Həsəncə, Qaraca Əsəd, Məşədi İsi, Hacı Hüsi, Kusu Məhəmməd, Tükverdi Həsən, Şahnaz Abbas, Geştazlı Haşım və halı-hazırda yaşayan Cəbbar Qaryağdıya kimi Nizaminin qəzəl və təsniflərindən oxuyardılar.

Qədim zamanlardakı oxuyanlar qəzəlləri təsnif də edərlərdi. Necə ki, Nizaminin bu qəzəllərini təsnif edib yenə də muğamatlarda oxuyurlar:

"CAHARGAH"IN TƏSNİFİ

Cü şirin saqiyi başəd həm ağuş Nə şir an zəhr başəd həm şəvəd nuş Cü aşiq məst şüd əz cami baqi Ziməcliş əzin rəftən kərd saqi Əz anca nəzdi Şirin rəft Fərhad, Şəkərləb şərbəti bərdəste vey dad Bə rəftən əzm kərd on mahirüxsar, Bü gərdanid ruy on tazə gülnar Sərv nazi mən, can Şahbazi mən.

Tərcüməsi:

Əgər Şirin saqi olsa, Nə süd, o zəhər də olsa nuş olar. Elə ki, aşiq əbədiyyət meyindən sərxoş oldu, Saqi bu məclisdən getməyə hazırlaşdı. Fərhad oradan Şirinin yanına getdi, Şəkər dodaqlı onun əlinə bir piyalə şərbət verdi. O ayüzlü getməyə qalxdı, O təzə gül ləçəyi üzünü çevirdi.

Muğamatda oxunan qəzəllər

Digər barə zəban bü güşad Şirin, Ki çuni dər fəraqi yari şirin, Ki çun budi ki ey Fərhad çuni, Çəra dərbəndi kuhi Bisotuni Çi mixahi, çi micuyi, çirahi Əz in səngü əz in ahən çi xahi Güşad on gəh zəban çun lalə bü şüküft Çü bülbül ba güli xuşbu bədu güft Ki yara dilbəra, dildari dilbənd Nümayəm nəqşi tu dil dadə xürsənd.

Tərcüməsi:

Bir də Şirin dilə gəldi dedi: Şirin yarın ayrılığında necəsən? Ey Fərhad, necə idin, indi necəsən, Niyə Bisütun dağında əsirsən? Nə istəyirsən, nə axtarırsan, hansı yolasan, Bu daşdan, bu dəmirdən nə istəyirsən? Sonra lalə kimi açılıb dil açdı, Xoşətirli gülün yanındakı bülbül kimi ona dedi: Ey yar, ey dilbər, ürək ovlayan dildar, Sənin daşdakı surətinə baxıb şad oluram.

TƏSNİFİ "SƏMAYİ-ŞƏMS"

Ki Fərhad əz qəmi Şirin çinan şüd, Ki dər aləm hədisəş dastan şüd Dəmağəsra çinan soda giriftəst Kəz on soda rəhi səhra giriftəst.

Tərcüməsi:

Dedilər, Fərhad Şirinin qəmindən elə olub ki, Əhvalatı dünada dastana dönüb. Başına elə sevda düşüb ki, O sevdadan səhra yolunu tutub.

CARPARA:

Oz on ruyi tu nə didəm, Oz on muyi tu xəmidəm Ey cana, ey yara suxtə canəm Zədi atəş bə canəm...

Tərcüməsi:

Sənin o üzündən görmədim, Sənin o saçından əyildim. Ey canım, ey yarım, yandı canım, Canıma od vurmusan...

"HÜMAYUN" TƏSNİFİ:

Məcnun cü şənid pəndi xişan, Əz təlxiyi pənd şüd pərişan Zəd dəst dərid pirəhən ra Kin mürdə, çi mkünəd kəfənra.

Tərcüməsi:

Məcnun elə ki, yaxınlarının nəsihətini eşitdi, Nəsihətin acılığından pərişan oldu. Əl atıb köynəyini cırdı, Ki bu ölü kəfəni neyləyir?

CARPARA:

Ey yar, ey yar, ey yara, ey yar Mən aşiq ruyi tu giriftar Məcnun ki bülənd nam eşqəst, Əz mərifət təmam eşqəst Ta zində bə eşq barkeş baş Çün gül bə nəsimi eşq xoş baş Ey yar, ey yar, ey yar.... Mən dər qəmi eşqi tu giriftar.

Tərcüməsi:

Ey yar, ey yar, ey yar, ey yar, Mən aşiq sənin üzünə vurulmuşam. Məcnun ki, eşqdə adı uca idi, Mərifətdə başdan-başa eşq idi. Nə qədər dirisən, eşqin yükünü çək, Gül kimi eşqin nəsimi ilə xoş ol. Ey yar, ey yar, ey yar, ey yar, Mən sənin eşqinin qəminə düşmüşəm.

"MAHUR"DA OXUNAN QƏZƏL

Leyli çü sitarə dər imari, Məcnun çü fələk bə pərdə dari Leyli zi xüruş çəng dər bər Məcnun çü rübabi dəst bər sər Leyli nə ki sübhi aləm əfruz, Məcnun nə ki şəmi xiştən suz, Leyli bə güzar bağ dər bağ, Məcnun qələtəm ki dağ bər daqğ.

Tərcüməsi:

Leyli ulduz kimi imarətdəydi,
Məcnun fələk kimi pərdə tuturdu.
Leyli sinədə olan çəng kimi coşurdu,
Məcnunun rübab kimi əli başında idi.
Leyli demə, dünyanı işıqlandıran sübh id,
Məcnun demə, özünü yandıran şam idi.
Leyli demə, bağ içində bir bağ,
Məcnun sözü yanlışdır – dağ üstündə bir dağ.

"HÜMAYUN"DA OXUNAN QƏZƏL

Eşq on başəd ki qəm nə gərdəd Ta başəd əz on qədəm nə gərdəd Divanə sifət dəvan bə hər suy, Leyli-Leyli zənan bə hər kuy Leyli ki bə cayi tüst xamuş, On beh ki küni vəra fəramuş. Çun rast bə eşq on cəhangir, Şüd çun məhi Leyli asiman gir Leyli bə dirəxt gül nişandən, Məcnun bə nisari dür fəşandən Leyli çi süxən pərivəşi bud, Məcnun çi hikayət atəşi bud Leyli zi girişmə muy bər duş, Məcnun bə vəfaş həlqə bər guş.

Tərcüməsi:

Eşq odur ki, qəm gətirməsin,
Elə olsun ki, ondan bir addım kənara qoymayasan.
Dəli kimi hər tərəfə qaçaraq,
Hər küçədə "Leyli-Leyli" deyə qışqırırdı.
Leyli ki, sənin yerinə susubdur,
Yaxşıdır ki, onu unudasan.
Elə ki, o cahangir
Leyli ayı kimi göyləri tutdu,
Leyli ağaca gül düzməkdə,
Məcnun ona inci səpməkdə idi.
Leyliyə nə söz, pəri sifətli idi,
Məcnundan nə deyim, yanar od idi.
Leyli nazla saçını çiyninə tökmüşdü,
Məcnun vəfada onun qulağı halqalı qulu idi.

"MAHUR"UN TƏSNİFİ:

Leyli sər zülfi şanə mikərd, Məcnun dür eşq danə mikərd Leyli çü gülti sikiftə mirüst, Məcnun bə gülab didə mişüst.

Tərcüməsi:

Leyli saçını darayır, Məcnun eşq dürrünü dənələyirdi. Leyli açılmış gül kimi ucalırdı, Məcnun gülabla gözünü yuyurdu.

CARPARA:

Leyli, Leyli, Leyli Asudəm əz qəmi tu xeyli (2 dəfə) Leyli meye müskbuyi dərdəst, Məcnun nə ziməy zibuye mey məst Məcnun bə məşəqqəte cidayi, Kərdi həmə şəb qəzəl sərayi. Leyli, Leyli, Leyli

Tərcüməsi:

Leyli, Leyli, Leyli, Leyli, Sənin qəmindən xeyli qurtardım (2 dəfə). Leylinin əlində müşk iyli mey vardı, Məcnun meydən yox, meyin iyindən sərxoş olmuşdu. Məcnun ayrılıq əzabından Bütün gecəni qəzəl oxuyurdu. Leyli, Leyli, Leyli, Leyli.

* * *

Nizami gər rəhi zərrin bəsihəst, Rəhi tü zöhd şüd məgüzar əzdəst. Bənamusi ki guyəd əql nami, Zəhi fərzanə fərzəndi Nizami.

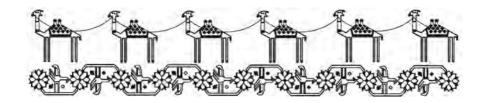
Tərcüməsi:

Nizami, qızıl yolu çox olsa da, Sənin yolun zöhd oldu, əldən vermə. Çalış ki, ağıl sənə belə ad versin: Afərin Nizami kimi müdrik insana!

AZƏRBAYCAN MUSİQİ KEÇMİŞİ VƏ ADƏTLƏRİ HAQDA SÜLEYMAN MANSUROVUN X A T İ R Ə L Ə R İ

Ortoğrol Cavid

AZƏRBAYCANDA MUSİQİ KEÇMİŞİNİ, ADƏTLƏRİNİ XATİRƏ ŞƏKLİNDƏ ƏKS EDƏN SÜLEYMAN MANSUROVUN MATERİALI HAQQINDA

U materialın və bunun kimilərinin ən əsas əhəmiyyəti "Azərbaycan musiqisi tarixi" yaradılışında xammal, tarixi dokument olmasıdır.

Burada tarın, kamançanın kimlər tərəfdən Azərbaycana gətirilməsi, yerli musiqiyə uyğunlaşdırılaraq dəyişdirilməsi,

mükəmməlləşdirilməsi haqda maraqlı momentlər vardır. Lakin elmi əsər yazarkən bunları əsas almaq olmaz. Bu kimi yazılar, xatirələr təsdiqedici funksiya daşıya bilər, II dərəcəli. Bütün xatirələrdə (müasir yaşlı xanəndələrimizin, çalanlarımızın xatirələrində) eynilik, oxşarlıq olarkən, demək olar ki, bu iş belə olub. Çünkü qət etmək üçün bir çox sənədlər olur. Lakin hələlik xammal olaraq, II dərəcəli funksiya daşıyır.

Musiqi keçmişindən başqa adət, ənənə, geyim və sairələri göstərməklə bu xatirə etnoqrafik əhəmiyyətə də malikdir.

Ms.: Haqqında danışılan böyük musiqişünasların geyimləri təsvir olunur. Toy prosesi bütün genişliyi ilə verilir, hətta kənd toylarından da ayrıca danışılır. Şənlik məclislərindəki güləşlərdən, oxuyanların, çalanların mübahisəsindən bəhs olunur.

Materialın əvvəlində musiqişünaslardan bəhs edilir:

Mirzə Səttar
Bəglər
Ərdəbilli Molla Rza
Bakılı Baladadaş
Kor Hacı
Urlu İskəndər
Ağa Cəbrail
Əli Şirazi
Mirzə Sadıx və dəstəsi
Lazar
Ələsgər Abdullayey

Bunlar ən mahir oxuyub çalanlardırlar. Mirzə Sadığın bir neçə dəstəsi ansambl xarakteri daşımasa belə, solo ifa etmədən uzaqlaşaraq, instrumentlər arasında harmonik ifaya doğru bir meyldir. Qeyd etdim ki, adətlər haqda da qeydlər vardır:

Bütün bu xatirələr teoretik fikirlər olmadığından, yaradıcılıq xarakteri daşımadığından haqqında mübahisələr, mühakimələr yürütmək mümkün deyil.

29-cu səhifədən başlayaraq muğamatın tekstləri verilib. Bunları üç qrupda toplamaq daha doğrudur.

- 1. Xalqın və oxuyanların düzəltdiyi nəğmələr;
- 2. Azərbaycan yazıçılarından alınmış parçalar;
- 3. İran ədəbiyyatından keçən tekstlər.

Birinci grupa daxil olanların avtorları bəlli deyildir. Lakin

bunlar daha çox avtoritetə malikdir və bunların çoxu indi belə oxunur. Ms:

32-ci səhifədəki "Gül oğlan"

33-cü səhifədəki "Ceyran bala"

"İrəvanda xan qalmadı" misrası ilə başlanan nəğmə (s. 41) və i.a. ... Xalqın oxuduğu ən çox bunlardır.

İkinci qrup tekstlərə bir çox qəzəllər və başqaları daxildir ki, onların əksəri natamamdır. Şərq ədəbiyyatında şeirlərin son bəndində, son beytində avtorun adı olar və qəzəllər adəta 7 beyt (14 misra) olduğu halda, bunların çoxu qısadır. Bütün qətiyyətlə demək olar ki, yazılı ədəbiyyatdan alınan tekstlərin əksəri tam deyildir.

Bəzi parçaları stilindən təyin etmək olar Ms.: 39-cu səhifədəki son qəzəl, 55-ci səhifədəki ilk qəzəl öz stili ilə Natəvanı xatırladır. Çox güman bunlar ona nəzirə olaraq yazılmış.

Lakin, bəzən tam qəzəllər var ki, kimin əsəri olmasını təyin etmək olur. Ms.:

34-cü səhifədəki qəzəl Acizindir,

54-cü səhifədəki ilk qəzəl Həbibindir,

64-cü səhifədəki təsnifin teksti Vahidin,

66-cı səhifədəki qəzəllər Vahidin,

69-cu səhifədəki ilk qəzəl Vaqifin,

70-ci səhifədəki son qəzəl Vaqifin,

77-ci səhifədəki ilk qəzəl Şahinindir.

Azərbaycan yazıçılarının yazmış olduğu digər qəzəllər natamamdır.

Üçüncü qruppaya İran ədəbiyyatı nümunələri daxildir. Bunların hamısı farscadır. Natamamlıq burada daha çoxdur. Demək olar ki, 2-3 qəzəldən başqa hamısı ixtisar olunub. Məlumlar bunlardır:

42-ci səhifədəki qəzəl Hafizin,

49-cu səhifədəki qəzəl Sədinin,

53-cü səhifədəki ilk qəzəl Sədinindir.

Natamam qəzəllər içində Azərbaycan yazıçılarından Nizaminin, Xaqaninin, Füzulinin farsca yazılmış qəzəllərindən ola bilər. Bunları ayırd etmək yaxşı olardı. "Azərbaycan musiqisi tarixi" yaradılışında bu kimi materiallar mühüm xammaldır.

MƏŞƏDİ SÜLEYMAN MƏLİK OĞLU MƏNSUROV 1872-ci ildə, may ayının 20-də şənbə günü səhər saat 10-da Bakı şəhərində anadan olmuşdur. 7-8 yaşından etibarən musiqiyə artıq həvəsi olmuş və o vaxtın məşhur oxuyanları ilə hər vaxt həmnişin olmuş və ondan irəli olan xanəndələr və musiqişünaslar haqda atasından bu məlumatı almışdır.

Təxminən bir əsr əqdəm Bakının və rayonlarında toylarda kamança və tar yox imiş, ancaq və ancaq "Koroğlu" (yəni zurna) ilə çalıb oxuyarmışlar.

Azərbaycanda muğamatı intişar etdirən Ərdəbilli Mirzə Səttar (kamançazən) olmuşdur. Bakıya kamançanı gətirən də o olmuşdur. Mirzə Səttar Bakıda bizim evdə olardı, əslində, musiqar olan atam, Mirzə Səttardan kamança çalmağı, tar, qoltuq sazı, qaval və yeddidilli balaca qarmon çalmağı öyrənmişdi. Mirzə Səttar on iki ilə kimi bizim evdə oldu. Bakıya gələn bütün xarici musiqarlar həmişə bizim evə düşərdilər. Bizim evə o vaxt ruhanilər: "Şeytanlar yuvası" adı vermişdilər.

Mirzə Səttar geyimi:

Mirzə Səttar arıq uzun adam olub, sağ ayağı bir balaca axsayırdı. Ağ, göyçək bir şəxs idi.

Geyimi İran forması: çuxa uzun (qollu), tirmə döşlük, tirmə qurşaq, qələmi papaq, sağrı başmaq geyərdi, özü artıq dərəcədə təmizkar bir adam idi. Zəmanəsinin ən böyük savadlı musiqişünası farsca, ərəbcədən dana idi. Otağında musiqişünaslara və şairlərə dair külli miqdarda ədəbiyyatı var idi.

Mirzə Səttarın kamançasının korpusu, indiki kamançaların korpusundan 1 ½ dəfə, dəstəsi və qəmçili isə 2 dəfə böyük idi. Çanağının bir mili ağ sümük, bir mili isə qara sümük idi. Bakı kənd toylarında kəndlilər onun kamançasını çox sevdiklərindən: "Ay usta, ala qopuzu çıxart bir görək" – deyirdilər.

Mirzə Səttarın Bakıya gəlməsinin səbəbi bu olmuşdu: özünün deməsinə görə Ərdəbildə Mir Saleh adlı bir müştəhid bunlara qomşu olur. Bir gecə müştəhid Mirzəni yanına çağırıb deyir: A kişi, mən burada Allah yoluna müştəhidlik edirəm, amma sən şeytan karxanasında şeytana qulluq edirsən. Səninkilə mənimki heç tutarmı? Sən gərək mənim qomşuluğumdan köçəsən.

Mirzə Səttar isə müştəhidin qorxusundan elə o gecə bir nəfər mütrüblə Səlyana gəlir. İki aydan sonra özünün çox sevdiyi mütrüb xəstələnib ölür. Mirzə onu özü qüslünü tutub kəfənə büküb basdırır və çox da ağlayır. Ondan sonra Səlyanda qalmayıb köçür Bakıya.

Mirzə Səttar Azərbaycana gələndən sonra ailəsini Ərdəbildən gətirdə bilmir, belə ki, müştəhidin fitvasilə Mirzə Səttarın ailəsinə Bakıya gəlmək qədağan olunur. Odur ki, Mirzə Səttar hər gün nahardan sonra müştəhidə nifrin edib ağlardı.

Mirzə Səttarın ailəsinə (İrana) yazdığı məktublardan bir neçəsi:

Anasına:

Kağızın ağına bax, Sinəmin dağına bax, Gönlün məni istəsə, Bakının dağına bax.

Arvadına:

Badi səba tərahüm eylə binəvalərə, Ərzim yetir vətəndə olan aşinalərə Qəm çəkmə sevdiyim, sənə qəm çəkmək heyfdir, Qəm yaxşıdır mənim təki bəxti qəralərə.

Başqası:

Yetir məndən salam ol sərvəri xubanə ey məktub Yetişdim dərd, qəm çəkməkdən axir canə ey məktub. Soruşsa gər "nə cür hali"? Sorasız olub Məcnun divanə ey məktub.

Başqa məktub:

Gedin deyin, mənim anam ağlasın, Əl götürüb başa qara bağlasın, Mənim əmanətimi yaxşı saxlasın, Mən gəlirdim əcəl məni qoymadı.

"Bayatı-şiraz" üstə oxuduğu qəzəl:

Vurma şanə gözəlim zülfi əbir əfşanə Rəhm eylə, görmə rəvacövr dili viranə. Sənin, ey huri liqa, nur üzündür təsbeh Neçə min ayə rəhmət yazılır Quranə. Qələt etdim, o ləbi-ləldən umdum busə Kişi qan eyləməmiş hiç düşərmi qanə O qara zülfün əlindən məni qurtar Allah Belə zəncirə necə tab eləsin divanə Rəbbi Minayə məhəbbət sənə ya İsmail Asiyi zari qəbul eyləginən qurbanə.

Mirzə Səttar bu qəzəli də çox oxuyardı:

"Şikəstəi-fars"

Zəmanə qoymadı birdəm məni nigarimlən Deyim, gülüm, danışım hər zəmankı yarimlən. Nə zülfi-yar günahkardır, nə öz bəxtim Kəməndi yarə əsirəm öz ixtiyarimlən. Qoyanda qəbrə məni tez gedin gələ yarım Görək nə güftu edəcək yar mənim məzarimlən.

Mirzə Səttarnan yanaşı onun zəmanəsində birinci musiqar və dərvişliylə məşğul olan tarzən Bəglər olur. Bəglər özü Azərbaycanlı idi, ancaq musiqi və dərvişliyi Tehranda öyrənmişdi. Bəglər uzun boylu, uzun barmaqlı idi, libası iki idi: musiqişünaslıq paltarı və dərvişlik geyimi var idi. Dərvişlikdə çox ad qazanmışdı. Mirzə Səttar və Bəglər bir-birini görməmişdilər. Bəglər bir gün atam Məşədi Məlikin yanına gəlib Mirzə Səttarı soraqlaşır. Atam, — Mirzənin iki mütrübü ilə Şamaxıya Mahmud ağanın yanına getməsini və bir neçə günə qayıdacağını söyləyir. Odur ki, Bəglər o gündən etibarən hər gün Mirzə Səttarı güdür ki, onunla görüşsün.

Mirzə Səttar bir neçə gündən sonra Bakıya qayıdır və atama nəql edir ki, Mahmud ağa onu incidib, mütrüblərinin də birini əlindən almışdır. Burada atam, Tehrandan gələn bir nəfər tarzənin onunla görüşmək istədiyini söyləyir.

Mirzə Səttar bu soraq ilə Hacı ağa karvansarayına gedib bir hücrə tutur və dalandara iki manat pul verib tapşırır ki, Bəglərə onun olduğu yeri deməsin. Bəglər də öz növbəsində dalandarı tovlayaraq Mirzənin nömrüni öyrənir və onun qonşuluğunda bir hücrə tutur və güdür ki, Mirzə Səttar çalsın və onun əl qabiliyyətini öyrənsin.

Mirzə Səttar Bəglərin ona qonşu gəldiyini bilmədən saat 12dən sonra "Sur" dəstgahını böyük eşq ilə tamam-kamal ifa edib kamançasını qoyur yerə ki, çay içsin, bu əsnadə Bəglər öz otağında Mirzə çalan dəstgahı Mirzə Səttarın özü çalan kimi tarda çalır.

Mirzə Səttar belə ustadlıqla "Şur"un çalınmasını yan otaqdan eşitdikdə öz-özünə deyir ki, yəqin bunu çalan Bəglərdir, yoxsa başqası belə ustalıqla çala bilməz. Yenə də təsdiq etməyib bir "Rast" çalır. Bu çalıb qurtarandan sonra Bəglər həmin havanı Mirzə özü çalan qaidədə yenə də ifa edir. Mirzə Səttar lap yəqin edir ki, qonşusu Bəglərdir.

Bəglər bir az gözləyir görür ki, Mirzə Səttar daha çalmadı. O saat gəlib Mirzənin qapısını döyür. Mirzə icazə verdikdə Bəglər girib onun qabağında diz çöküb istəyir əlindən öpsün, lakin Mirzə Səttar qoymur. Bəglər Mirzədən onun çalmasını təqlid etdiyinə görə çox üzr istəyir, Mirzənin də ondan xoşu gəlib mahir usta olduğunu təsdiq edir və dostlaşırlar.

Mirzənin nağıl etdiyinə görə o hələ Ərdəbildə ikən Nəmin xanlığından bir adam gəlib onu Nəmin xanının yanına aparır. Mirzənin çarası kəsilib xanın hüzuruna gedib görür ki, xan şişman, çöllə qarın bir zırpı adamdır. Hər qoltuğunda bir mitəkkə, dalında yastıq, altında döşək, qılçalarının da hərəsini bir yana uzadıb xumarlanır. Nökərlər sağ-solunda, biri qıçını, o birisi qolunu ovur, kimisi xana kabab verir və kimi xanın istəkanına şərab tökür.

Xanın buyruğu ilə Mirzəyə bir istəkan çay verirlər. Bir az keçməmiş xan, Mirzəyə müraciət edərək deyir:

- Usta.
- Bəli ağa.
- Başla görək.
- Ağa, nə buyurursuz çalım?
- Hər nə çalırsan çal.

Mirzə xan üçün yaxşı bir "Çargah" çalır.

Mirzə çalıb qurtarandan sonra xan sual edir ki, bu nədir çaldı?

Mirzə cavabında:

- Ağa, çahargahdır.

Xan narazı kimi:

"- Demək "Çahargah bu imiş"? - deyir.

Mirzə xanın qanmazlığını başa düşərək, onun üçün bir "Şur" dəstgahı çalır ki, "Şur"un ancaq adı olur. "Şur" içində "Qəytağı"dan başlayaraq "Şikəstə"yə kimi havalar olur. Belə ki, çalğı saat yarıma kimi uzanır.

Mirzə qurtaran kimi xan ürəklə soruşur ki:

- Usta, bu nə idi çaldın?
- Bu, həzargahdır xan, deyərək Mirzə cavab verir.

Xanın xoşu gəlib:

- "Bax, mənim şənimə "həzarigah" yaraşar, yoxsa "Çahargah" kimi balaca şey mənə yaraşarmı?" – deyib ona öz atını, bir tirmə və yüz tümən bəxşiş verir.

Mirzə Səttar elə o gecə xanın atını satıb Ərdəbil kəndlərində gizlənir ki, bəlkə səhər xan ayılıb atını geri aldırdı. Doğrudan da xan sonraları atını Mirzə satan adamdan zorla geri alır.

Mirzə Səttar özü xanəndə deyildisə də, ancaq bir-iki-üç nəfərlik cəmiyyətdə yaxşı avazla (pəstən) "Şur" oxuyardı.

Büşünəv in zəmzəmə əzmən, ki dərin dəm nəmənəm
Sərxoş əz badəvü pünhan çü Veysil Qərənəm.
Azərbaycanca isə Füzulinin bu qəzəlini:
Bu cəfa sadir olmaz hiç mələk simadə Haşəlillah, ki sənin tək mələki ə'ladə.

"Zabil"də:

Rəh əz həməca bəstə Vəli dər tu bazəst

"Çahargah"da:

Ta key bə təmənnayi visali tu yeganə Xahəd bə sər ayəd şəbi hicran tuyanə

.....

"Şur"də təsnif:

Bə bisütun çür əsidim hənuz mara yad əst

.....

Sədayi naləyi şirin bəguşi Fərhadəst *Oxurdu:*

"Zabil"də bu təsnifi oxurdu:

Mən bə hali dil giryə mikünəm Dil bə hali mən xəndə mikünəd

Mirzə Səttarın iki mütrübü var idi. Bunlardan birisi Ağa Bala (Şamaxılı) o birisi isə İranlı Əli Əskər idi. Bunlar arvad paltarları geyinərdilər, zülflərini üzlərinə tökərək başlarına tirmə araqçın giyərdilər. Baş barmaqla orta barmaqlarına ağ dəmir taxardılar. Oynayan vaxt üzbəüz duraraq barmaqlarını açıb yummaqla çalğıçıların taqti ilə oynardılar. Hərdənbir başlarını silkələyərək saçlarını pərakəndə edərdilər.

Mütrüblər toylarda xüsusi olaraq MÜTRÜB MİRZƏYİSİ havasında oynardılar.

Bu oyunu oynayanda mütrüblər əvvəl yerə oturardılar. Tumanları da zontik kimi yerə yayılardı. Sonra çalğıçılar havanı davam etdirdikcə bunlar da yavaş-yavaş min növ naz-qəmzə ilə qalxar, hava tündləşdikcə bunlar da yegin oynardılar. Mütrüblər oyun vaxtı tərlədikdə toyxanada olan cahıllardan ipək yaylıq verərdilərdi ki, mütrüb tərini silsin. Elə vaxt olurdu ki, iki-üç cahılbaşı birdən yaylıq verdikdə onların arasında dava düşərdi, çox vaxt xəncər-tapançaya çıxardılar.

Belə hallarda mütrüb öz tərini qənaət edərək üç-dörd cahıl qoçunun yaylığına silərdi ki, ara qarışmasın. Mütrübün təri silinən yaylığı cahıllar aylarla sandıqlarında saxlardılar və yumazdılar ki, mütrübün tərinin iyi yaylıqdan getməsin.

Mütrüb oynayan vaxt cahıllar bir-birinin acığına çox şabaş verərək ciblərində nə qədər pul varsa mütrübün başına səpərdilər. Elə vaxt olardı ki, cahıllar mütrübü yanlarına çağıraraq dizlərinin üstə oturdardılar və burada da ona böyük pullar bağışlardılar.

MƏŞHUR MUSİQAR (ƏRDƏBİLLİ) MOLLA RZA

Molla Rza uca boylu, arıq, olduqca yekə burun, qara bir adam idi. Nazik saqqal qoyardı.

Geydiyi uzun don, çuxa, aba gürgabi – yasdıdaban başmaq, tirmə əmmamədən ibarət idi.

Molla Rzanın bir xüsusiyyəti var idi ki, istədiyi səsdə, hər səsdə, hər havanı oxuya bilərdi.

Musiqiyə təmamilə aşına idi. Çox vaxt oxuduğu havanı ağzını açmadan yarım saat kimi burnunda ifa edərdi və birdən ağzını açdıqda elə bilərdin ki, top atıldı, çünkü onun çox gur səsi var idi.

Ala Palaz oğlu Molla Rza zaqazla qətiyyən oxumazdı. Ancaq öz keyfi gələndə oxurdu. O özü nəql edir ki, bir gün bir karvanla Ərdəbildən Tehrana gedən vaxt düşərgah vaxtı həvəsə gəlib oxuyur. Həmin karvanda olan bir nəfər sahib mənsəb adam ona

yaxınlaşıb tanış olur və təklif edir ki, Tehranda ona qonax olsun. O razı olur. Şəhərə çatanda baxıb görür ki, bu adam Nəsrəddin şahın yaxın xidmətçilərindən imiş. O xahiş edir ki, Molla Rza saraya gedib şah üçün bir az oxusun.

Şahın qəsrinə daxil olduqda vəzir nə qədər israr edir ki, oxusun, şah yan otaqdan qulaq assın, Molla Rzanın həvəsi gəlmədiyi üçün təklifi rədd edir. Şah qeyzə gəlib əmr verir ki, onun boynunu vursunlar. Şahın arvadlarından birisi şaha yalvarıb cəzanı həbsə salmaqla əvəz etdirir. Molla Rza həbsxanaya girən kimi böyük eşqlə ürəkdən oxumağa başlayır, vəzir onun bu xasiyyətinə təəccüblənib soruşur ki, niyə şah üçün oxumadın, bu məhbuslar üçün belə həvəslə oxuyursan?

O cavabında deyir: – Çünkü bunlar əhli ruhdular, məclis görən, musiqi eşidən adamlardır, amma şah isə dörd divarın arasından hara çıxıb ki, musiqişünasların oxumasını eşidib onlara qiymət versin? Ona görə də mən oxumadım. Oxumuş olsa idim də şah anlamayacaq idi.

Bir az keçmir ki, onu Tehrandan Ərdəbilə qaçırdırlar.

BALADADAŞ

Mirzə Səttarın vaxtında Mirzə Səttardan təlim alan və bütünlüklə musiqiyə dara olan Mirzə Ağa Kərim Hacı Zeynal oğlu idi. Hərdənbir Mirzə Səttar ilə də pəsdən "Zabul", "Şur", "Rəhab", "Rast" və i.a. havalar oxuyardı:

Həmin zamanda yaxşı oxuyanlardan: Bakılı Baldadaş¹ (İçərişəhərdən), Kor Hacı, Urlu İskəndər, Hacı Məlik Heydər, Xəlil, Məşədi Abdul Hüseyn (Buzovnalı), Kəlbə Eldar (Qalalı), Məşədi Məmməd Muqbil (Xiləli), Kəblə Ağa Bala Ağa Səid oğlu, Qədir Bala (Çəmbərəkəndli), Məşədi Mirzə Ağa Hacı Ağa Baba oğlu və başqaları olmuşdur.

Baldadaş oxumaqda mahir idi, səsi də çox zor idi. O, Qala 1 Baladadaş

qapısının üstündə oxuyanda səsi Keşləyə gedərdi. Musiqidə və havacatda çox mahir idi. Özünün də farsca və Azərbaycanca yaxşı savadı var idi. O məclisdə olanda başqa xanəndə oxumağa ürək etməzdi. Səsi elə zil idi ki, guya boğazında bülbül var imiş. Mayədə də və zildə də yaxşı oxuyardı. Çox vaxt zəngulə ilə oxurdu.

Bir gün Baldadaşa xəbər verirlər ki, xanəndə Kor Hacı onun dalınca danışaraq deyir ki, mən elə oxuram ki, Baldadaş gizlənməyə yer tapmaz. Baldadaş isə bu söhbətin üstün vurmur. Bir neçə gün sonra yenə də Baldadaşın qulağına çatır ki, Kor Hacı onunla rəqabət aparmaq qəsdindədir. Bu dəfə Baldadaş bizdə bir məclis çağıraraq atamın adı ilə Kor Hacını ora dəvət edir və özü isə gizlənir. Kor Hacı məclisə gələndə ona "Çahargah" oxudurlar. Çünkü Kor Hacı o vaxt "Çahargah"ı lap yaxşı oxurdu. Kor Hacı "Çahargah"ı qurtaranda Baldadaş içəri girərək "Çahargah" oxumağa Kor Hacıdan icazə istəyir və elə "Çahargah" başlayır ki, Kor Hacı az qalır ki, yanındakı peçə soxulsun, sonra Baldadaş Kor Hacıdan üzr istəyərək deyir:

 Ay kişi, sən məndən böyüksən, sizin hürmətinizi saxlamaq mənim borcumdur, ancaq siz özünüz vadar edirsiniz ki, mən qabaq-qabağa oxuyum.

Baldadaşa bir nəfər tacir Ağa Murad Əli Mehdiyev pul verib təklif edir ki, İrana gedib papaqlıq üçün Şiraz dərisi gətirsin və əlavə edir ki:

– Baldadaş, sən yaxşı farsca danışmağı başarırsan.

Baldadaş pula ehtiyacı olduğundan razılaşır. Beş-altı yüz manat pul alıb Tehrana gedir. Orada bir karvansarada mənzil tutur və dəri məsələsi ilə məşğul olur. Bir günü öz mənzilində keyfi gəlib özü üçün oxuyur. Bunun səsini qonşular eşidərək, oxumağına heyran qalırlar. Baldadaşın belə ustalıqla oxumaq xəbəri bir az keçmir ki, Nəsrəddin şaha çatır. Şah adam göndərib Baldadaşı yanına çağırır və nəvazişlə onu qəbul edərək hal-əhval öyrənir. Sonra şah öz tarzəninə təklif edir ki, bir hava çalsın Baldadaş oxusun. Tarzən Mirzə Rzaqulu xan tarda bir muğamat çalır. Balda-

daş isə böyük mahirliklə həmin dəstgahı farsca oxuyur. Şahın çox xoşuna gəlir və öz saray xanəndəsi Seyid Qurabaya üzünü çevirərək deyir: — "Bax, oxumaq belə olar". Bir az keçdikdən sonra şah təklif edir ki, bir də oxusun. Baldadaş ikinci dəstgahı əvvəlkindən də artıq oxuyur.

Şah, Baldadaş üçün özü istəyən dəriləri duzdatdırıb və aşdatdırıb Ənzəliyə göndərtdirir. Ənzəlidə dərilərin yanına xüsusi adam təyin edir ki, Baldadaş Bakıya gedəndə o adamdan təhvil alıb aparsın.

Baldadaşın özünü isə üç ay öz yanında qonaq saxlayır və təklif edir ki, o, Bakıdan ömürlük Tehrana köçüb gəlsin. Ona bir yaxşı ev, iki kənd və hər ay da donluq verəcək. Baldadaş isə razı qalmayıb deyir:

 Şah, qurbanın olum, Tehranı da versəniz, mən vətənimi buraxıb bura gələ bilmərəm. Lakin vaxtı-vaxtında hüzurunuza gələrəm.

Baldadaşın bir qaydası da var idi ki, hər vaxt, qış, yaz qarnının üstündən enli qayış bağlardı ki, oxuyanda zərb gəlib qarnı partlamasın.

75 il bundan qabaq Baldadaşın vaxtında Bakıda beş-altı faytonçu olur. Onların içində Cahangir adlı bir erməni faytonçu olur. Özünün də çox gözəl səsi var imiş. Fayton sürərkən hər vaxt "Bayatı-Qacar" oxuyarmış. Ona görə cahıllar ən çox Cahangirin faytonunda gəzərmişlər.

Cahangir bir dəfə bir neçə adamın yanında danışır ki, Baldadaş oxumaqda mənə çata bilməz.

Bu sözü Baldadaş eşidərək mənim atama bizim evdə bir məclis qurdurub Cahangiri oraya çağırır. Məclis arəstə olan kimi Baldadaş məşhur Balaxanalı zurnaçı Ağa Gülə tapşırır ki, zurnasını lap zil zıqada "Bayatı-Qacar" çalsın. Ağa Gül zurnasını kökləyib "Bayatı-Qacar" çalır. Baldadaş isə diz üstə bərk zildən oxuyur və qurtarandan sonra təklif edir ki. Cahangir də həmin səsdə oxusun. Cahangir məcbur olub istəyir ki, o zıqada oxusun,

zərbdən qarnı partlayır və üç gün sonra ölür. Deyə bilərəm ki, Baldadaş kimi oxuyan bu vaxta kimi görünməyib.

Baldadaş xanəndə olmaqdan başqa çox yaxşı atçapan idi və eyni zamanda yaxşı qurşaq tutardı.

O vaxt atçapma olanda, yaxşı atı olan şəxslər atını Baldadaşa verərdi ki, o çapsın.

Baldadaş 1864-cü ildə Həştərxanda xalera xəstəliyinə tutulur və öləcəyini bilərək əmim Məşədi İsmailə deyir ki: — Balışları arxama verib pəncərələri açın ki, bir bayatı çəkib öləcəyəm.

O, bayatını zil səslə başlayanda ətrafdakı camaat pəncərə altına toplanır. Baldadaş bu bayatını oxuyub ölür.

Mən aşiq bir də mən, Doldur içim bir də mən, Ömür getdi, gün keçdi, Dahi cahil olmam bir də mən.¹

KOR HACI

Kor Hacı özü Bakılı olub, yaxşı da muğamatşünas idi. Ən yaxşı "Çahargah" dəstgahını oxuyurdu. "Çahargah" da bu qəzəli oxurdu:

Ta key be təmənnayi visali tu yeganə Xanəd bə sərayed şəbi hicran tu yanə.

"Çahargah" da oxuduğu təsnif də bu idi:

Əy sariban ahistə ron, ki arami canəm mirəvəd

¹ Cavan olmam bir də mən

"Həsar"da:

Həsari qələyi yaqi bə məncəniq mədəh Bə bam qəsri bər əfkən kəməndi geysura. "Müxalif"də:

Həva müxalifü həmdəm səg nişiməni səng Bə cayi naləyi mütrub sədayi tirü tüfəng.

* * *

Urlu İskəndər "Şur", "Rəhab", "Çahargah", "Bayatı-şiraz" havalarını çox yaxşı oxurdu. Özünün də güclü səsi var idi. İskəndər əvvəlləri Bakı hamamlarında kisəçəkən idi. Sonraları xanəndəlik ilə məşğul olardı.

Hacı Məlik Heydər ən qədim oxuyanlardan olub muğamatın hamısına bələd idi. Onları və Koroğlu havasını çox lətif səslə oxurdu. 35 il bundan qabaq Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Xəlil – xanəndəlikdə birinci olmasa da orta oxuyan idi. Ən çox "Segah", "Şüştər", "Orta mahur" oxuyardı.

Müqbil (Xiləli)

Bu fərd ondan qalmadır ki, bir dəfə Nadir şah dava məqamında əyləşibmiş bir hündür dağda daşın üstə. Yanında da öz vəziri Mirzə Mehtixan və bir it də kənarda daş üstə oturubmuş. Qoşun isə dağın ətəyində qızğın atışırmış.

Nadir şah vəzirinə təklif edir ki, bu məqama aid bir söz desin. Mirzə Mehtixan o saat bu sözü deyir: Hava müxalifü həmdəm səg nişiməni səng Bə cayi naləyi mütrüb sədayi tirü tüfəng.

Muğamatlara yaxşı bələd olmasına baxmayaraq səsi babat olduğundan xanəndəlikdə orta oxuyan hesab olunurdu.

Ancaq "Şur" və "Rəhab" dəstgahlarını yerli-yerində oxurdu. MƏMMƏD, MİRZƏ AĞA, QƏDIR BALA da yaxşı oxuyanlar, muğamatşünaslar idilər, ancaq Kəblə Ağa Bala kimi məşhur deyildilər.

KƏBLƏ AĞA BALA həm səsdə, həm savadda başqalarından üstün idi. O, "Segahi-Zabil" oxuyanda məclisdə olanlar ağlardı. 1928-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

O, "Segah-Zabil"də bu qəzəli oxurdu:

Əz on ruziki əndərdami geysuyi tu iftadəm Bə əşqət can süpürdəm bə hər dü cəşmət din, dil dadəm AĞA CƏBRAİL. Bakılı idi. Hər vaxt "Rast" oxuyardı və "Rast" oxurkən əvvəl Sədinin aşağıdakı minacatını oxurdu:

> Ovvəli dəftər benam İzəde dana Saniyi pərvərdigaro heyye təvana Okbəro əzəm xudaye aləm Adəm Surəte xub afərido sirəte ziba Oz dəre bəxşəndəgi bəndə nəvazi Mürğe həvara nəsibi mahiye dərya Qisməte xod mixurənd münimo dərviş Ruziye xod mibərənd pəşşəvo ənqa Hacete muri bə'əlim qeyb büdanəd Dər büni çai bəzisi səxrəyi səmma Canəvər öz nütfə mikünəd şəkər əz ney Bərge tər əz çubi xüşkü çəşmə zixara Sərbəst ruş afərid əz məkəs nəhl

Nəxl tən avər künəd zidanəi xurma
Əz həməgah biniyazü bəs həmə müşfiq
Əz həmə aləm nihanü bər həmə peyda
Pərtövü nuri səri o vaqt cəmalə
Əz əzəməti mavərayi fikrəti dana
Xud nə zəban dər dəhani arif mədhu
Həmdü səna mikünəd ki muyi bər ə'za
Hər ki nədanəd süpas ni'məti imruz
Heyf xürəd bər nəsibi rəhmət fərda
Bari xodaya mühiminu müdəbbər
Vəzhəmə əybi münəzzəhü mübərra
Ma nətəvanim həqq, həmd tu güftən
Ba həmə gird bəyan aləmü bala
Sə'di əzonca ki fənim üst süxən güft
Vərnə kəmalat fəhm key rəsəd onca.

Tərcüməsi:

Dəftərin əvvəli bilkli Tanrının adınadır, İkincisi, qadir və güclü Pərvərdigaradır. Böyük və əzəmətli, aləmin və Adəmin ağası, Gözəl surət və xoş xasiyyət yaradıcısı. Bağışlamaq qapısından bəndələri əzizlər, Quşun qismətini havada, balığın payını suda verər. Varlı və dərvişə öz qismətlərini yedirər, Milçəyə və ənqaya öz ruzilərini verər. Qarışqanın ehtiyacını qeyb elmi ilə bilər, Quyunun dibindən qayanın zirvəsinə qədər. Canlıları nütfədən, şəkəri qamışdan yaradar, Quru budaqdan yaşıl yarpaq, qart daşdan çeşmə çaxarar. Milçəkdən bal arısı, danədən xurma ağacı yaradar. Hər yerdən ehtiyacsız, hamıya şəfqətlidir, Bütün aləmdən gizlidir, hamıya aşkardır.

Camalını göstərəndə nurunun parıltısı
Bilginlərin ağlını heyran qoyar.
Arif onun əzəməti qarşısında dilsiz qalar,
Hər tükü ona həmdü səna edər.
Bu gün onun nemətini şükr etməyən
Rəhmət nəsibi üçün sabah heyifsilənər.
Ey qüdrətli və cəlallı Tanrı,
Bütün eyiblərdən arı və təmiz olan,
Biz sənin həmdinin haqqını verə bilmərik,
Uca aləmlərin tozu belə ola bilmərik.
Sədi sənin verdiyin qüdrətlə söz dedi,
Yoxsa onun kamalı oraya necə çata bilərdi.

Ağa Cəbraili bir dəfə Ağa Murad Əli Mehtiyev adlı bir nəfər şəxsin toyuna dəvət edirlər. Həmin toya İrandan da yaxşı oxuyub-çalanlar çağırılmışdı. Toyda iranlı qonaqları əvvəlcə oxudurlar ki, Ağa Cəbrailin oxumasını görüb utanmasınlar, çünkü həm xanəndəlikdə və həm də tar çalmaqlıqda azərbaycanlılar iranlılardan üstündürlər.

TARIN QAFQAZA GƏTİRİLMƏSİ

Tarı birinci dəfə Əli Şirazi adlı bir nəfər tarzən təxminən 1860-62-ci illərdə Bakıya gətirmişdir.

Əli Şirazi orta boylu, arıq, qırmızı saqqallı bir kişi idi. Geyimi uzun çuxa (uzun qollu), don, qurşaq, əmiri papaq, başmaqdan ibarət idi. Onun Bakıya gətirdiyi tar İran tarı idi. Kiçik qəhvəyi beş simli tar idi (üç simi sarı, iki simi ağ). Əli Şirazi toylarda çalardı. Çox vaxt tarı mizrabsız – barmaqla çalardı. Əli Şirazi Bakıda evlənib, Bakıda da vəfat etdi.

Əli Şirazini bir dəfə Qala kəndinə bir xanın toyuna dəvət edirlər. Məclisdə bir xan Əli Şirazidən sual edir ki:

– Əli Şirazi şüma kücaid.

Əli Şirazi cavab verir:

- Ağa xeyli na fəhmid,

Xudəş guyi Əli Şirazi

Xudəş mipürsi kücaid.

Əli Şirazi ömrünün çoxunu Mahmud ağanın (Şamaxılı) yanında keçirir. Mahmud ağa onu öz yanında saxlayıb çaldırırdı.

Yavaş-yavaş Tiflisdə, Qarabağda, Bakıda ayrı-ayrı musiqişünaslar Əli Şirazinin İran tarına oxşar tarlar qayırır və beləliklə, indiki on bir simli tar kimi bir musiqi aləti ortalığa çıxır.

Əli Şirazidən sonra yaxşı tarçalanlardan Mirzə Sadıq (Qarabağlı) və Lazar Tervartenesov olmuşdur. Mirzə Sadıq elə çox cazibəli və gözəl çalardı.

Mirzə Sadıq elə mahir usta idi ki, o tərlədikdə sol əli ilə tarı çalardı və sağ əli isə qurşağındakı iri yaylığı çıxardaraq yüzünün tərini silərdi.

İndiki tarların üstündəki zəng simlərini (cingənə) Mirzə Sadıq artdırmışdır.

Mirzə Sadıq çox vaxt tarı sol əli ilə, özü də mizrabsız çaldığı üçün tarın çanağını lap çənəsinin altına qoyardı, sol əlini isə olduqca yuxarıda tutardı ki, barmaqla çalmağı rahət olsun. Mirzə Sadıq toylarda çalanda çox vaxt tarı boynunun arxasına qoyub çalardı.

Mirzə Sadığın bir dana qaratoyuq quşu var idi. Həmin quşa azərbaycanca bir-iki yüngül təsnif havası öyrətmişdi, istədiyi vaxt onu oxudardı.

Mirzə Sadığın oxuyanı uzun illər Hacı Hüsü, kamançaçalanı Bağdagül oğlu Qosti, nağaraçalanı isə tiflisli çolaq Anton idi. Mirzə Sadıq o vaxtlarda Bakı toy məclislərinə öz dəstəsi ilə beş yüz manata gələrdi. Lazar da tar çalmaqda Mirzə Sadıqdan geri qalmazdı. Lazar bütün muğamatı əzbər bilərdi. O, tar çaldıqda xanəndə lazım gəlməzdi. Tar özü həm çalınır, həm "adam kimi" oxurdu.

Lazar tarın üzərində piyaninanın dillərinə uyğun olaraq yet-

miş iki sim nəsb etmişdi və icad etdiyi bu tarda piyanina ilə çalardı. Qırx beş yaşında ikən notanı Aram adlı bir skripkaçıdan tamam-kamal öyrənmişdi.

Lazarın vaxtında məşhur tarçalanlardan Səlyanlı Şirini göstərə bilərəm. Şirin özü Bakıda yaşardı. Adı Şirin olan kimi çalmağı da şirindi. Musiqi sənətinə artıq dərəcədə aşına idi. Geyimi çərkəzi formada idi. Mahmud ağa Şirini də öz yanına, Şamaxıya qonaq sifətilə aparıb saxlardı.

Məşhur musiqişünas xanəndə Əli Əskər Abdullayevin xanəndəliyi belə olmuşdur: O əvvəlləri bənnəliklə məşğul olardı. Günlərin bir günü məşhur xanəndə musiqar Kəlbə Ağa Bala (Bakılı) Şəkiyə qonaq getdiyi zaman bir bənnənin divar tikdiyi yerdə yaxşı səslə "Segah" oxumasını eşidib faytonunu saxladır, bənnəni yanına çağırır və ona təklif edir ki, onunla bərabər Bakıya gəlsin və xanəndəlik təlimini orada yaxşı öyrənsin. Bu adam həmin Əli Əskər olur ki, Ağa Bala ilə Bakıya gəlib, onun yanında təlim alır və get-gedə xanəndəlikdə daha da ad qazanır.

BAKIDA 1800-cü İLLƏRDƏ KEÇİRİLƏN TOYLARIN QAYDALARI

O vaxt hər kəs evlənmək istəsə idi ən əvvəl ara arvadları evlərə düşüb oğlana özləri bəyəndiyi qızı seçərdilər. Sonra evlənən oğlanın ata-anası bir nəfər dünyagörmüş kişi (ağsaqqal) göndərərdi qız evinə ki, istədikləri qızı öz oğlanlarına adaxlasın, qız evindən "hə", "yox" cavabını gətirsin. Elçi qızın ata-anasından müsbət cavab gətirəndən sonra, oğlan evi qız üçün bir üzük göndərərək, onu adaxlardı. Bir ay sonra bir neçə dənə donluq parça, ipək parçalar, zərzəri tumanlıq, qadın saatı, üzüklər, qiymətli qaşdaş, cütqabağı, silsilə, cərgəgül, tirmə şal (baş və don üçün), şirniyyat və sairə şeyləri ipək boğçalara və podnoslara bükərək qıza nişan aparardılar.

Nişan günü qohum-qardaş, qonşular və çağırılmış adamlar əvvəl oğlan evində çalıb-oynayıb, sonra iki-iki, üç-üç faytonlara minərək xonçaları dizlərinin üstə tutub qız evinə gedərdilər.

Həmin gün qız evində də şadyanalıq olardı. Qız evində, oğlan tərəfindən göndərilən xonçadan – şirniyyatdan ayrı-ayrı yaylıqlara tökərək nişanda iştirak edən qadınların hamısına verərdilər.

Nişanda çox vaxt yeddidilli qarmonda "Qıdqılıdı" havası, "Uzundərə", "Şaloqo", "Darçını", "Qaytağı" və başqa bu kimi havalar çalırdılar. Qız evi bir neçə gün sonra xonça aparılan qablara paxlava və başqa şəkərçörəyi qoyaraq oğlan evinə göndərərdi.

Fayton pulunu isə qız evi verərdi. Nişandan bir neçə gün sonra oğlan evi qız evinə xəbər göndərərdi ki, şirni gətirəcəyik (şirni içəcəyik).

Xəlifə siyahılar ilə (qız evinin və oğlan evinin) kişiləri şirni gecəsinə çağırardı.

Oğlan evi həmin günə hər kəs öz qüvvəsinə görə bir neçə kəllə qənd, noğul, nabat və başqa şirniyyat göndərərdi. Qız evində isə həmin xoşgəbəri yenə də xırda yaylıqlara bölərək çağırılmış qonaqlara paylardı.

Şirni səhər saat 10-11-də içilərdi. Məclis əhli dağılıb evlərinə gedəndə qız atasına mübarəkbadlıq edərdilər:

- Allah mübarək eləsin, o biri uşaqlarınız üçün olsun, can sağlığı ilə yaşasınlar.
 - Çox sağ olun, sizinkilərdən görək.

Oğlan evindən vaxtlı-vaxtında qız evinə yaxşı bişmişlərdən: toyuqpilov, turacpilov, şorqoğalı gəlin üçün göndərərdi və oğlan anası da ara-ara gəlinə baş çəkərdi.

Qız, oğlan evinə köçənə kimi, hər bayramda oğlan tərəfindən bayramlıq göndərilərdi.

Məsəla, Qurban bayramında qoyun, bir dəst xalat və üzük, yaxud qolbaq, Novruz bayramında xoşgəbər, yenə də xalat göndərilərdi.

Toy hər kəsin iqtidarına görə, bir gündən on gecəyə kimi

olardı.

Toy başlamamışdan əvvəl bir nəfər oğlan tərəfindən və bir adam qız tərəfindən qazının yanına gedərdilər, yaxud qazını qız evinə çağırardılar.

Ən əvvəl qız vəkili sözə başlayaraq, qızın kəbini neçə bacaqlıya başa gələcəyini deyərdi. Oğlan adamı isə başaran qədəri çalışardı ki, kəbin pulu ucuz tamam olsun və ən nəhayət, müəyyən miqdar bacaqlıya razılaşardılar. Qazı isə 10 manatdan 100 manata kimi və bir dəst xələt alaraq kəbin kağızına qol qoyardı və öz möhürünü kağıza vurardı.

TOY BİSATI

On gün toy edən adam bir-iki ay qabaqdan altı-yeddi nəfər qadın toya işlənəcək dügü, kişmiş, zəfəran və başqa produktları arıtıb, təmizləyib hazır edərdilər. Qab-qacaq hazırlardılar. Toy üçün lazımi otaqlar ayırıb xəli-xəlçə ilə bəzərdilər.

Toyun birinci gecəsi bütün məhəllənin cavanlarını (cahıllarını) çağırardılar. Sazandalar tarçalan, kamançazən və bir nəfər xanəndədən ibarət olardı. Bunlar cahıllar üçün ən çox "Segah" və diringilər çalardılar. Çox vaxt toya mütrüb dəstəsi də dəvət olunurdu. Mütrüb dəstəsi olmadıqda toylarda cahıllar oynardı.

İkinci gecə ortabab adamlar çağırılardı.

Ən axır gecədə isə mollaları, ağsaqqalları dəvət edərdilər. Bu gecə qız evində də bütün sutka toy çalınardı və "xinənahan" olardı.

Axırıncı gecədə saat 10-11-də bəyin qohumlarından arvadlar və əmisi, dayısı oxuyub çalanlarla birlikdə faytonla gəlin gətirməyə gedərdilər. Qız evində gəlinin ətrafında qadınlar bir saata kimi çalıb oynardılar.

Yengə dərnə və hətta qohum qardaşlarından bir neçə qadın gəlini faytona mindirərdilər. Gəlini nərdivanlardan aşağı düşürdəndə ta qapıya kimi qarmonla çala-çala gətirərdilər. Qapıdan

faytonacan miçətkən (marladan) tutardılar, faytonun da üstünü örtərdilər. Faytonda gəlinlə yanbayan yengə dərnə və bir nəfər qızın qohumu olan qadın minərdi. Gəlin faytona mindikdən sonra çalğıçılar qabaqkı faytonda çala-çala gəlini oğlan evinə "bəyin yanına" aparardılar.

Gəlin aparan vaxt fişəng atardılar, vurra-vurra çağıra-çağıra gətirib oğlan evinin qapısına çatdırardılar. Gəlini içəri aparmazdan əvvəl yenə də faytondan qapıya kimi miçətkən tutaraq gizlin düşürərdilər ki, gəlini naməhrəm görməsin.

Bəgin otağında bəglə gəlin üçün döşəmədə xüsusi zifaf gecəsi üçün tikilmiş yorğan-döşəkdən ikiadamlıq yer salardılar. Gəlin içəri girdikdə gəlib o yerin üstə ayaq üstə durardı. Bu vaxt bir oğlan uşağı içəri girərək gəlinin belini bir parça ilə bağlayıb deyərdi:

Anam, bacım, qız, gəlin Əl-ayağı düz gəlin. Yeddi oğul istərəm Bircə dənə qız, gəlin.

Toydan sonra bəg üç gün otaqdan çıxmır.

Bir neçə gün sonra "üzəçıxdı" olur. Əvvəl oğlan evi, sonra isə qız evi bir-birlərini qonaq çağırırlar.

XIX ƏSRİN AXIRLARINDA KƏND TOYLARININ QAYDALARI

O vaxt kəndlərdə toy olanda əvvəl toyxana düzəltmək üçün cır-cır arabalardan dövrə vurub, üstünü palaz yelkənlə örtərdilər. Toy sahibi siyahı tutub atçılara verərdi ki, qonşu kəndlərdən çağırılacaq qonaqları dəvət eləsinlər.

Kənd toylarında çox vaxt zurna-balaban çalardılar. Həmin toylarda mütrüblər də olardı. Toyun əvvəl gecəsi pul yığılmazdı, ikinci gecəsi pul yığılardı.

Toyda meydan düzəlib qurşaq tutulardı. Qurşaq tutanlar qıçlarına "tünikə" (turisik) geyərdilər.

Qurşaq tutan vaxt zurnaçı qurşaq havası çalardı, pəhləvanlar isə bir-birinə dəst-pəncə verib meydan alardılar və sonra güləşməyə üz qoyardılar. Meydanda olan tamaşaçılar yıxana pul verərdilər. O da yığdığı pulu zurnaçılara bağışlardı.

Qurşaq toy günləri saat ikidən sonra olardı. Qurşaq qurtarandan sonra tamaşaçılar toyxanaya yığılardılar.

Toyun ikinci gecəsi, yəni gəlin gələn gecəsi sərxeyr (ağsaqqal) toya gələnlərdən pul yığardı və bu cür xeyir-dua edərdi: Filankəs beş manat, evi abadan, oğlunun toyunda qaytaraq.

Gəlin gətirəndə əyər qız yaxın qonşudan idisə, o zaman gəlini miçətkənə salıb ayaqla gətirərdilər.

Qonşu kənddən olanda oğlan tərəfindən bir neçə atdı qızın kəndinə çapardılar və gəlini arabaya qoyub gətirərdilər. Gəlinin qabağınca bir cahıl atçapan qız evindən çaparaq, pərdə gətirərdi. Atçapan cahıllardan biri əyər pərdə gətirəni çapıb keçərdisə, o vaxt pərdə aparan şəxs əlindəki pərdəni onu keçən atdı cahıla verməli idi. Beləliklə, hər kim qız evindən pərdəni tez oğlan evinə çatdırsaydı, oğlanın ata-anası o adama xələt verərdi. Xələti pərdəni tez çatdıran atın boynuna səriyərdilər.

Gəlin, oğlan evinə girdikdə isə onun ayağının altında qoyun kəsərdilər, onun dövrəsində çalıb oynayaraq, başına pul səpərdilər və nəhayət, bəyin otağına aparardılar.

Bir neçə vaxt keçəndən sonra qoyun kəsilib "üzəçıxdı" olardı. Əvvəl oğlan evi, sonra qız evi qonaqlıq edərdi.

O vaxt adlı-sanlı toylarda (həm şəhərlərdə və həm kəndlərdə) məşhur pəhləvanlardan pəlvan Əskər (bakılı), pəlvan Orucəli (nərdəranlı), İldar (balaxanalı), Xəlil (maştağalı), Hüseynqulu (bakılı), Məhəmməd Rza (saraylı), Giləli, Əli Məmməd, Əbdüləli Altı aylıq (maştağalı), Qırdanil (tiflisli), Uçdu (ermənistanlı) və başqaları iştirak edərdilər.

PƏLVAN ƏSKƏR

Pəlvan Əskər 1848-ci ildə ölüb. O olduqca iri gövdəli, güclü pəhləvan imiş. Ömründə heç vaxt basılmamışdı.

Pəlvan Əskər qurşaq tutmaqda o qədər məşhur imiş ki, onun tərifi İran və başqa ölkələrə çatmışmış.

İran şahlarından Ağa Məhəmməd Şah Qacarın Şaban Siyah adlı bir saray pəhləvanı var imiş ki, o, İranda, Türkiyədə. Əfqanıstanda və başqa ölkələrdə nə qədər adlı-sanlı pəhləvanlar var hamısını yıxarmış.

Günlərin bir günündə Şaban Siyah şaha ərz edir ki, "Qibleyi aləm, ya mənimlə güləşməyə bir pəhləvan dəvət elə, ya mənə bir bəxşayiş iltifat buyur ki, bol-güzəran edim". Şah cavabında deyir ki, əyər adı dillərdə məşhur olan Bakı pəhləvanı Pəlvan Əskərə də qalib gələ bilsən hər nə xahişindir sənə baxışlaram.

Şah Bakılı Hacı Hacıbaba Hüseynovun üstə kağız yazıb Pəlvan Əskəri İrana çağırtdırır.

Pəlvan Əskər şah göndərən adamla bərabər Ənzəliyə, oradan da böyük nəzarət altında Tehrana gedir. Rəsmi görüşdən sonra Ağa Məhəmməd Şah Pəlvan Əskərə xəbərdarlıq verir ki, özünü gözləsin, çünkü onun pəhləvanı nəhəngi-ruzigardır.

Pəlvan Əskər isə cavabında deyir ki: şah sağ olsun, onun tərifi mənə lazım deyil. Meydan özü ayırd edər.

Şah sabahı gün meydan qurdurur və meydanın dörd tərəfini qoşunla mühasirəyə aldırır ki, əgər Əskər basarsa camaat ona sədəmə toxundurmasın.

Pəlvan Əskərin deməsinə görə Şaban Siyah ona "dəst pəncə" verəndə o görür ki, çox güclü pəhləvandır. Ancaq pəlvanlıq fəndin bilmirmiş. Qurşaq tutan vaxtda Pəlvan Əskər Şaban Siyahın dizinə bir "çapraz" vuraraq, onu arxası üstə sərvər salır və çıxır sinəsinə. O saat meydana vəlvələ düşür. Pəlvan Əskər tez özünü şahın yanına çatdırıb onunla bərabər saraya gedir.

Bir neçə gün qonaq qaldıqdan sonra böyük ənamla Bakıya qayıdır.

ALTIAYLIQ (MƏŞTAĞALI)

Altıaylıq nazik belli, uzun boylu, gen döşlü, zəmanəsinin ən güclü pəhləvanlarından idi.

Əbdüləli (Altıaylıq) elə həvəslə meydan alardı ki, o meydan alanda iki qarış uzanırdı. Meydanı düz yarım saat baş barmaqları üstə aylanardı. Ayaqlarının dövrəsinə xına qoyardı, başında saç saxlayıb dala darardı.

Altıaylıq – çarpaz, pələngi, rudəst, qolbənd, dabangir, qoltuq altı, xakə və başqa bu kimi pəhləvanlıq fəndlərinə bələd idi. Onun qıçlarında elə qüvvət var idi ki, bir ayağını on nəfər yerdən qaldıra bilməzdi.

Altıaylıq öz vaxtında Qafqazın bütün pəhləvanlarını basır.

Qirdanil Bakıdan qayıdıb Qafqaz canişini Vorontsova şikayət edir ki, Bakıda düzgün basmamışlar və tələb edir ki, Altıaylığa kağız yazdırıb onu Tiflisə yenidən qurşaq tutmağa çağırsın.

Vorontsov Altıaylığı Bakıdan Tiflisə apartdırıb və öz nəzarəti altında meydan qurdurub hər iki pəhləvanı güləşdirir. Altıaylıq bu dəfə də Qirdanili basır.

Vorontsov Altıaylığı çox tərif edib ondan nə xatiri isə istəməsini təklif edir.

Altıaylıq isə:

– Bir dənə aynalı tüfəng iltifat boyursoz kifayətdir, – cavabını verir.

Odur ki, Vorontsov Altıaylığa bir aynalı tüfəng gəzdirməyə icazə kağızı verir.

Bu əhvalatdan bir neçə müddət sonra Altıaylıq pəhləvan tərəfindən Aşxabad şəhərində məşhur bir nemes pəhləvanı da basılmışdır.

Əbdüləli (Altıaylıq) belə bir iyid olmasına baxmayaraq ömrünün axırlarında bir parça çörəyə möhtac qalır və nəhayət, Leyşi bağlarından birində naxoşlayıb acından ölür.

Bakıda bir pəlvan Hüsevn Qulu olur. Bu pəhləvan bir gün

Şirvana gedir ki, orada həvəskarlarla görüşüb ələ bir az pul keçirsin. Yolda pəlvan Hüseyn Qulu bir nəfər qoyun otaran çobana rast gəlib özünün nə peşə sahibi olduğunu çobana bildirir. Çoban Hüseyn Quluya təklif edir ki, əgər qurşaq tutandısa onunla güləşsin. Pəlvan Hüseyn Qulu razı olub elə pal-paltarla tutuşurlar. Güləşmədə çoban, Hüseyn Qulunu yıxır. Hüseyn Qulu isə bu işin üstün vurmadan Şirvana gedib Mahmud Ağadan xahiş edir ki, meydan qurdurub onunla güləşməyə pəhləvan tapsın. Mahmud Ağa Şirvan mahalına xəbərdarlıq verib pəhləvan istədikdə Hüseyn Qulunu yıxan çoban özünü yetirir Mahmud Ağanın yanına və orada Hüseyn Qulu pəhləvanı görüb deyir:

– A kişi, mən səni çöldə basmadımmı?

Hüseyn Qulu cavab verir ki: — Θ yər basmısansa, buyur bismillah, bu meydan bu mən.

Çoban razı olub Hüseyn Qulu ilə güləşdikdə basılır.

Çoban ayağa qalxanda Hüseyn Qulu təkəbbürlüklə çobana belə deyir:

 A kişi, qurşaq tutanda lazımdır ki, pəlvanın zurnaçalanı olsun, meydan alsın, gəzişsin, dəst-pəncə tutsun, yoxsa qoyunun yanında məni qısdalamısan ki, gəl kürk-çuxa ilə qurşaq tutaq. Elədə, əlbəttə, basacaqsan.

"Orta Segah" təsnifləri:

Qadanı alım ey qara göz, Sənə bu əza nə üçündür? Sənə al don yaraşır, Niyə bəs qara geymisən? Məyər aşıqın ölübdür Sənə bu əza nə üçündür?

* * *

Bülbüllər oxur cəh-cəh edər, Şaxi gül üstə. Ay oğlan boyu bəstə, Gəl, əyləş dizim üstə, Sən məndən öpüş istə Mən deyim gözüm üstə.

* * *

Altında atı, çiynində tüfəng, əldə tatarı, Ay oğlan səni Tarı, Dolan gəl, bizə sarı, Qalarsan qadan allam, Gedərsən yola sallam.

* * *

Dər fikre tu budəm ke Yeki həlqə bedərzəd Ey dust xodara Məşekən dele mara Ey dust xudara Məşekən dele mara.

Tərcüməsi:

Sənin fikrini edirdim ki, Birisi qapının halqasını çaldı. Ey dost, Allah xətrinə Ürəyimizi sındırma. Ey dost, Allah xətrinə Ürəyimizi sındırma. * * *

Yek şəbi Məcnun bexəlvətgahe naz Be xudaye xiştən miqoft raz.

Tərcüməsi:

Bir gecə Məcnun bir xəlvət guşədə Öz Tanrısına sirrini deyirdi.

* * *

Mən gül istərəm ay balam Bülbül istərəm ay balam. Sən kimi bivəfa yarı Neylərəm ay balam. Get, dolanginən ay xanım Xamsən hənuz ay canım Puxtə olmağa çox səfər gərək ay xanım.

* * *

Dedim bir busə ver, bir busə ver xanım amandır Dedi vermərəm, vermərəm, vermərəm halım yamandır Dedi vermərəm, vermərəm, vermərəm halım yamandır. Dedim bir busə ver, bir busə ver çalançı başı. Dedi vermərəm, vermərəm, qorxuram yalançı başı.

"SEGAH"IN "ƏRAQ" PƏRDƏSİNDƏKİ TƏSNİFİ

Çəmən üstə gəlmişəm mən yarə neyləmişəm Quran gətir and içim üç aydır görməmişəm. Ay xanım, ay canım Mən sənin ağrın alım.

> Gecə gəl gir qoynuma Balam məmələrin oynadım.

> > * * *

Narınca bax, narınca Qoy qalsın saralınca Öləydim qurtaraydım Bu günə qalınca.

* * *

Bu dağın o yüzündə Ceyran otlar düzündə Mən yarımı tanıram Qoşa xal var üzündə.

* * *

Bu dağı aşmaq olmaz Narıncı başmaq olmaz Bir cüt öpüşdən ötrü Yarnan savaşmaq olmaz.

* * *

Ay uca dağların başında Ay balam, ay gülüm. Yarım gəlir gülə-gülə Ay balam, ay gülüm Yarım gəlir gülə-gülə.

* * *

Ay bir əlində güllü dəstmal
Ay balam, ay gülüm
Qan-tərini silə-silə
Ay balam, ay gülüm
Qan-tərini silə-silə.
Ay bala neyləyim, ay gülüm neyləyim,
Bu gələn yarə mən neyləyim
Çeşmi xümarə mən neyləyim
Bu gələn yarə mən neyləyim
Çeşmi xümarə mən neyləyim.

GÜL OĞLAN

Ağacda mazılar Könlüm səni arzılar Gəl bir öpüm üzündən Qoy baxsın tamarzılar. Özü bir gül, Sözü bülbül Saçı sünbül, gül oğlan Gəl, gəl sənə mən qurban.

Nəmkə xanım haralısan? Səki, Sirvan maralısan Nəmkəyə qonaq gedəcəyəm, Bilmirəm haçaq gedəcəyəm.

* * *

Getdim gördüm bulaqdadır Əl-üzünü yumaqdadır Nəmkəyə qonaq gedəcəyəm, Bilmirəm haçaq gedəcəyəm. Getdim gördüm Nəmkə yatıb Məmələri gülə batıb Nəmkəyə qonaq gedəcəyəm, Bilmirəm haçaq gedəcəyəm.

CEYRAN BALA

Qaş-gözündən oxşayırsan gürcüyə İnanmırsan bir baxginən güzgüyə Anan səni adaxlayıb özgüyə Ölürəm a ceyran bala, Yazığam a ceyran bala, Balam ey, balam ey, balam ey, balam Yanıram a ceyran bala, Balam ey, balam ey, balam ey, balam.

* * *

Naçalnik gəlmişdi bizə, Mən mayılam o qaş-gözə, Allandım mən şirin sözə, Üzük-üzük oynadan yar, Qaş-gözün oynadan yar, Özü bizi oynadan yar. * * *

Tiflisdə sən bir danəsən,
Tavus kimi məstanəsən,
Sən ki, mənə zülm eylədin,
Sən də od tutub yanasan.
Gəl, gəl hacı balası,
Gendir qaşın arası,
Yaylıq gətir gül apar, balam
Xəlvətdir bağ arası.

* * *

Ölləm disəm də ölləm, Gəlləm disəm də gəlləm Allah, sevgilim gəlsin balam Birdən-birə mən ölləm Allah o qədri ölməyəydim O yarı bir də görəydim.

* * *

Həyətləri sarı gül Yarı qünçə, yarı gül Gec açıldın, tez soldun Olmayaydın barı gül.

* * *

Dedim, gülüm, ağlama Sarı şəttə bağlama, Şəttəni kəc qoyarsan, Mən yazığı dağlarsan.

QƏZƏL

Neçün ey yari dirinə bəni bir yad qılmazsan Əl də xamə alıb, namə yazıb dilşad qılmazsan Səbadən halımı sorsan halım olur sənə agah Ne dim halım soruşmazsan vəfa bünyad qılmazsan Ziyafət xanəyi qəmdən alıb sevdanı əqd etdim Neçün namə yazıb onda mübarəkbad qılmazsan Düşüb dami bəlatə mürgi dil bəh-bəh əcəbdir kim Gəlib səyyad əlindən qurtarıb azad qılmazsan Ənisim qəmi, rəfiqim möhnət olmuş səndən ayrılcaq Bu viran könlümü viran qılıb abad qılmazsan Nə şirin ləfzlə Aciz sənə yazmış bu tuğranı Əcəb dağə özün daşə vurub Fərhad qılmazsan.

(Yetim)

Təbriz üstü Marağa Zülfün gəlməz darağa Mənim yarım uşaqdır balam, Öyrətməyin arağa Ölləm desəm də ölləm Gəlləm desəm də gəlləm Allah, sevdiyim gəlsin balam, Birdən birə mən ölləm.

* * *

İstəkanın ağ olsun Kef-damağın çağ olsun Mən yarımla küslüyəm balam, Sənin canın sağ olsun Ölləm desəm də ölləm Gəlləm desəm də gəlləm Allah, sevdiyim gəlsin balam, Birdən birə mən ölləm.

* * *

Biya bolbol biya biçarə bolbol
Biya cəh-cəh bezən, cəh-cəh bezən avarə bolbol
Sən mənim, ya mən sənin
Ey xərməni qol
Çera dir amədi
Zud mirəvi
Ey bəççəyi bolbol.

Tarciimasi:

Gəl, bülbül, gəl, bülbül, Cəh-cəh vur, avara bülbül. Ey gül xirməni, Niyə gec gəlib tez gedirsən, Biçarə bülbül?

QƏZƏL

Cana, keçən gecə yatdım nə halinən
Guya behişti seyr elədim əhl-halilən
Yatdı gül üzlü qönçə gülüm mən ki, yatmadım
Şükr eylədim Xüdayi-cəhanə bu halilən
Ərz etdim İlahi mənim bu cəlalimi
Bu dövlətimi alma əlimdən bu halilən
Gördüm eşitcək səsimi durdu o pəri
Səsləndi: "Bu nə sözdü deyirsən məlalilən"
Xaki rənində hər nə varımdır fədadır bil
Olmam riza əyər deməsən sən bu halilən:
Ərz et: "İlahi alma əlimdən nigarimi
Hifz eylə bu nigarimi cahı cəlal ilən".

AY XANIM, EY SAÇI SÜNBÜL

Gedirsən, gəlirsən məni də apar İmdi anlamışam özgə yarın var Ay dilbər can, ay dilbər can Yeri ha, yeri ha küsmüşəm səndən

Ay dilbər can
Ayrılıq şərabın işmişəm səndən
Ay dilbər can
Xaraba qalasan Çəmbərəkəndi
Bir malay oğlana çəkmişəm fəndi
Ay dilbər can, ay dilbər can.
Mən bir sərv ağacı, sən bir göyərçin
Əyər qonmuşdum küsmüşəm səndən
Ay dilbər can, ay dilbər can.

* * *

Oz in kuçə məro kuçə derazəst Biya be məsced vəqte namazəst

Tərcüməsi:

Bu küçədən keçmə, küçə uzundur, Məscidə gəl ki, namaz vaxtıdır.

* * *

Axşamdan yemişəm bir dana qarpuz Yavaş-yavaş yörğanı qalxız Ay dilbər can, ay dilbər can.

* * *

Ay ayağında məsi var Ay qoynunda məməsi var. Ay döyürsən, incidirsən Ay heç demirsən yiyəsi var Ölürəm, ölürəm, ölürəm mən Yarı bivəfa görürəm mən.

QƏZƏL:

Bilməm cəhanda bəs niyə eşqin dəvası yox Bilməm nəçün bu aşiqə dilbər vəfası yox Mən tapmadım bu dəhrdə eşqin dəvasini Gəzdim nigar kuyini qeyrəz cəfası yox Zalım rəqib hökm verir qətlimə mənim Söylür vurun ki, aşiq ələ xun bahası yox Zahid sənə bu aşiqi biçarə neyləyib Zalım məyər səndə heç Allah rizası yox.

Ey afitabe məcmə'e xuban xoş amədi Ey rahəte cərahəte ponhan xoş amədi Budəm dər intizari to ba çəşme əşkbar Ey roşənəyi didəye geryan xoş amədi.

Tərcüməsi:

Ey gözəllər məclisinin günəşi, xoş gəldin, Ey gizli yaramın rahatlığı, xoş gəldin. Yaşlı gözümlə sənin intizarında idim, Ey ağlar gözümün işığı, xoş gəldin.

"BAYATI-ŞİRAZ"DA OXUNAN QƏZƏL VƏ TƏSNİFLƏR

$Q\partial Z\partial L$:

Çe künəm çe çarə sazəm ze qəme şəbi cidayi Be xoda qəribi şəhrəm be to darəm aşenayi Səri bərge gül nədarəd beçeru rəvəm bə gülşən Ke şenidəəm zigülha həmə buye bivəfayi Be küdam məzhəbəstin, bə küdam millətəstin Ke koşəndəyi aşiqira toki aşina çerayi.

Tarcümasi:

Nə edim, nə çarə edim ayrılıq gecəsinin qəmindən, Allah xətrinə, bu şəhərdə qəribəm, ancaq səni tanıyıram. Başımda gül yarpağının fikri yoxdur, nədən gülşənə gedim? Güllərdən eşitdiyim ancaq vəfasızlıq iyidir. Bu hansı məzhəbdəndir, bu hansı millətdəndir, Sən ki, tanışsan, niyə aşiqini öldürürsən?

QƏZƏL:

İmruz cegərəm be fəraqe to şam şüd
Dər arzuye vəsle to ömrəm təmam şüd
Aməd nəmaze şam nəyaməd negarimən
Ey didə xun biya, ke xüftən həram şüd
Bəstəm bəsi xiyal ke binəm cəmale dust
On həm nə şüd moyəssər səvdaye xam şüd
Xali to danə-danə zolfeto dam-dam
Morği ke danə did giriftare dam şüd
Məhmude Qəznəvi ke hezaran qolam daşt
Əşqəs çenon gereft qolame qolam şüd.

Tərcüməsi:

Bu gün ciyərim sənin fəraqında gecə səhərəcən yandı, Sənin vüsalının arzusunda ömrüm tamam oldu. Axşam namazı gəldi, gözəlim gəlib çıxmadı. Ey gözüm, qan ağla ki, danışmaq haram oldu. Çox xəyal edirdim ki, dostun camalını görüm, O da mənə qismət olmadı, xam sevda imiş. Sənin xalın danə-danə, sənin saçın tor-tor, Danə görən quş tora düşdü. Yüzlərlə qulamı olan Mahmud Qəznəvinin Eşqi o yerə çatdı ki, qulamın qulamı oldu.

QƏZƏL:

Ey Yusife zəmane be Kənan xoş amədi Vey yare növreside be bustan xoş amədi Kərdi ze amədən məne güm gəstəra to yad Əz bəhre delnəvaziyo ehsan xoş amədi. Toəz koca, mənzele biçarəyan küca? Bər bəzmi aşiqan, qəriban xoş amədi Mikərdəm estexasə nə binəd tora kəsi Səd afərin ze xəlq to ponhan xoş amədi Mən koştəyi fəraqi to budəm vələyki ha Baz amədi be dəhi, can xoş amədi.

Tərcüməsi:

Ey zəmanənin Yusifi, Kənana xoş gəldin, Ey yeniyetmə yar, bustana xoş gəldin. Gəlməyinlə itmiş məni yad elədin, Ürək oxşamaqla ehsan verib xoş gəldin. Sən hara, biçarələrin mənzili hara? Qərib aşiqlərin məclisinə xoş gəldin. Arzu edirdim ki, səni kimsə görməsin, Yüz afərin, xalqdan gizli xoş gəldin. Məni sənin ayrılığın öldürmüşdü, ancaq budur, Yenə də kəndə gəldin, canım, xoş gəldin.

$Q\partial Z\partial L$:

Məndən o ahu gözlü nigarım rəmidədir Ram etmək olmaz ani ki, səyyad didədir Bilməm İlahi netmişəm ol bivəfaya mən Məndən həzar nazilə damən kəşidədir Dil qeyrə vermisən deyib tərkim eylədi Qıldı bəhanə bir sözü kim naşənidədir. Kəsmiş inan taqətimi yasəmən üzar. Gülzar hüsni ruyinə xət növrəsidədir Ta gördü dami zülfidə ol danə xalını Dil mürği aşiyanə yetincə pəridədir Dil vermə gəl bu zülfi səmənsayə Cürmiya Birəhmdir cəfakərü peyman büridədir.

QƏZƏL:

Xəbər dəhid be məstan ki piri məyfruş aməd Səbu kəşi dər meyxanə mey bə duş aməd Səbu nəhad bə duşəm piyalə dad bedəstəm Mən əsiri badə fruşəm qulami həlqə be guşəm.

Tərcüməsi:

Sərxoşlara xəbər verin ki, meysatanların piri gəlib, Meyxanada səhəng daşıyan çiyinində mey gəldi. Səhəngi çiynimə qoydu, əlimə piyalə verdi, Mən badə satanın əsiriyəm, qulağı halqalı qulamam.

$Q\partial Z\partial L$:

Nə mən olaydim İlahi, nə də bu aləm olaydı Nə də bu aləm ara müqəyyədi qəm olaydı. Nə hicran atəşinə odlanıb yanaydım mən Nə eşqin içrə könül şadü-xürrəm olaydı. Nə bəhr olaydi, nə ümman, nə böylə göz yaşı Nə gül yüzündə İlahi bu növ şəbnəm olaydı.

$Q\partial Z\partial L$:

Çü məndən oldu o məhbubi dil rüba qafil Yəqinim oldu olur bəndədən Xuda qafil Adın fədasi olum hiç gör rəvadürmi Ki məndən ola xətmi ənbiya qafil Sənin kimi büti bi mehrə olmaz idim əsir Kəməndi zülfüvə saldı məni qəza qafil.

$Q\partial Z\partial L$:

Xədəngi naz ilə könlüm quşun şikar elədin Ürəkdə gizlin olan sirrim aşikar elədin. Nə qədri sən yox idin bilməz idim eşq nədir Bəlayi-eşqə gözəl sən məni düçar elədin. Sənin o zülfü mühitin ümmidigahimidi Verib sabah yelinə yaxşı tar-mar elədin.

$Q\partial Z\partial L$

Sərvi azad qəddinlə mənə yeksan görünür Kimə sərgəstə olan baxsa xuraman görünür.

"BAYATI-ŞİRAZ"DA, MAYƏDƏ OXUNAN TÜRKÜ, QƏZƏL:

Qaşın qəddimi bükdü kəman eylədi getdi Eşqün məni rüsvayi-cəhan eylədi getdi Bir busə təmənna elədim ləri ləbindən Lütf eyləmədi könlumi qan eylədi getdi Bilmişdi ki, bir dəm özüni görməsəm ölləm.

* * *

İrəvanda xan qalmadı
O xal nə xaldır üzə düzdürmüsən.
Şəkidə soltan qalmadı
O xal nə xaldır üzə düzdürmüsən.
Dəxi məndə can qalmadı
O xal nə xaldır üzə düzdürmüsən.
Xal mənim, yar mənim
Xəlqə nə borcdur üzə düzdürmüşəm
Aşnam deyibdir özüm düzdürmüşəm.
İrəvanın xanı üçün, Şəkinin soltanı üçün
İkimizin canı üçün
O xal nə xaldır üzə düzdürmüsən
Aşnam deyibdir özüm düzdürmüşəm.

TƏSNİFLƏR:

Ey bivəfa yar səni necə salım yadə mən Çərxi-fələk qoymadı kam alım dünyadə mən Sən ki, belə deyildin səni bir öyrədən var Onu demə zalım yar Dərdini mən alım yar O qaş-göz ki, səndə var Aşıqları ağladar. Səd heyf-heyf O qaşlara Məni saldı dağa-daşlara Səd heyf-heyf O gözlərə Məni saldı dağa-düzlərə.

Çalqış

TƏSNİF:

Əsirani səri kuyət Giriftarəm tü bər muyət Xoda danəd çeha didəm Xoda danəd çeha didəm. Zi firqəti ruye to Xoda danəd ceha didəm Xoda danəd ceha didəm

Tərcüməsi:

Astananın əsirləri Hər bir tükünə giriftar olmuşam. Allah bilir nələr gördüm, Allah bilir nələr gördüm Sənin üzünün ayrılığından Allah bilir nələr gördüm, Allah bilir nələr gördüm.

* * *

TƏSNİF:

Əgər dəstəm rəsəd ba to Nişinəm ba tü xəlvətha Zifafi əyş mikünəm Ziminnəti ruyi tü.

Tərcüməsi:

Əgər əlim sənə çatsa, Səninlə xəlvətlərdə oturaram. Eyş zifafı edirəm Sənin üzünün minnətindən.

4. 4. 4.

TƏSNİF:

Küçələrə su səpmişəm Yar gələndə toz olmasın. Belə gəl, belə getginən Aramızda söz olmasın.

* * *

Yarın canı turun canı Sən olasan yarın canı Sən olasan yarın canı.

TƏSNİF:

Araqçının yan qoyar, Yan götürüb yan qoyar, Sənin ala gözlərin Məgər məndə can qoyar? Səd heyf-heyf-heyf Şahzadə can xub kərdi rəfti Haci zərbegir nə güfti aman nə güfti.

"RAST"IN "MAYƏ"SİNDƏ OXUNAN QƏZƏL

Qülame nərgese məste to tacdaranənd Xərabe badəyi ləli huşyaranənd Türa səbavü məra ab didə şüd qəmmaz Vəgər aşiqo məşuq razdaranənd Beziri zülf düta çün güzər küni bini Ke öz yəmino yəsarət çe biqəraranənd Güzər kon ço səba bər bənəfşə zar bübin Ke əz təfavole zülfət çe su güvaranənd Rəqib dər güzəro biş əzin məkon naxud, Ke sakenane dere dust tace seranend Nəsibi mast behişt əy xodaşenas berov Ke mostahegge karamat kohan karanand Na man bar on gole ariz gazal sarayamo bas Ke andelibi to az har taraf hazaranand To dəstgir cov ey xəzre pey xücəste ke mən Piyadə mirəvəmo həmrahan səvaranənd Biya be meykədəvo cöhrə ərğəvani kon Mərov bə somiə ke onca siyahkaranənd Xelas Hafiz əz on zolf tabdar məbad Ke dəstgane kəmənde to rast karanənd.

* * *

Xomar alu dəyəm emruz əz ləle meyaludəş Rəqibe bülhəvəs ku ta bər arəm əz cegər dudəş Ço qoncəşk mürğe del be dəste tifle nadani Ke biş əz can əzizəş darəd əmma mikoşəd zudəş.

* * *

Oz şəbnəme eşq xake, adəm gel şod Səd fetnəvo şur dər cəhan hasel şod Səd nəştəre eşq bər rəge ruhi zədənd Yek qətrəyi xun çəkid naməş del şod. * * *

Şəhi mən məst bəramədki şərab avordəm Motrebo şahedo saqiyo kəbab avordəm Zahide guşənişinra beye k cürəye mey Dəlğü səccadə kəşan suyi xərab avordəm Təsnəgani-rəhi-xunxarəvi-in badiyəra Kərdəm əz badiyə birunü be ab avordəm Badənuşani-xərabati-qətar əz cigərəş Oz tənuri del təfidə kəbab ayordəm Besnov əz moftiye del fitveye eşqe məno, to Ke mən in qovlü rəvayət ze kitab avordəm Səhe mən məst şodə yade ləbe şirin kərd Ke mən əz eşqi şoma in bexetab avordəm Əşq qofta ke begir öz kəfe mən cami şərab Ke mən in abe tərəb bəhr torab avordəm Mən əgər aşeqe-divanə şəvəm eybi nist, Ke mən in şəbəvü məsti ze şəbab avordəm Mən xəmuşəm şəhe mən amədə dər guşəm qoft Ke bəraye dele to sərbəte nab avordəm.

* * *

Ozm an darəm ke mehmanət konəm Cano del ey dust qorbanət konəm Gər yəqin danəm ke bər mən aşeqi Oz cəmale xiş həyranət konəm Gər to əflatuno loğmani be elm Mən be yək təlim nadanət konəm Bər səre gənce to mari xüftəyi Həmço mari xoftə ticanət konəm Kuhi qafətra besazəm asi mən Ab darəm çərx gərdanət konəm Xoş begüfti Şəms Təbrizi soxən Naməyi əsrar divanət konəm.

Tərcüməsi:

Sənin sərxoş nərgizinin qulamı tacdarlardır, Husvarlar dodağının badəsindən məstdirlər. Sənə səba, mənə isə gözümün yaşı qahmar çıxıb, Əgər asiq və məşuq sir biləndilərsə. İkiqat saçının kölgəsindən elə ki keçirsən, görərsən ki, Sağdan və soldan nə qədər qərarsızların var. Səba kimi yollardan keç, ağlayan bənövşəni gör, Sənin saçının güssəsindən avara galıbdır. Rəqib, keç get, bundan artıq gürurlanma, Dost gapısının sakinləri onun başının tacıdırlar. Ey Tanrıtanıyan, bizim nəsibimiz behiştdir, get, Kəramətə haqqı olanlar köhnə işçilərdir. O gül üzə təkcə mən qəzəl yazmıram, Sən bülbülün hər tərəfdə minlərlədir. Sən əlimdən tut, ey Xızr ki, mən Piyadayam, yoldaşlarım isə atlıdır. Gəl meyxanaya, üzünü qızart, İbadətxanaya getmə ki, orada qara iş tutanlardır. Hafiz, o givrim saçdan xilas yolu yoxdur, Cünki sənin əllərinin kəməndi dürüst iş tutur.

* * *

Onun mey dolu dodaqlarından bu gün xumar olmuşam, Həvəsli rəqib hardadır ki, ciyərindən tüstü çıxardım? Ürək quğum nadinc uşağın əlindəki sərçə kimidir, Ki canından artıq sevir, ancaq tezliklə öldürür.

* * *

Eşqin şehindən Adəmin torpağı palçıq oldu, Dünyada yüz fitnə-fəsad hasil oldu. Ruhun damarına yüz eşq neştəri vurdular, Bir damla qan damdı, adı ürək oldu. * * *

Mənim şahım sərxoş gəldi ki, şərab gətirmişəm, Mütrüb, gözəl, saqi və kabab gətirmişəm. Bir bardaq meylə guşənişin zahidi Küp və səccadə çəkə-çəkə yanına sərxos gətrimişəm. Bu cölün ganicən yolunun susuzlarını Səhradan çıxarmışam və suya gətirmişəm. Qatar xərabatı mey içənlərinin ciyərindən Ürək təndirində kabab bişirib gətirmişəm. Ürək müftisindən mənimlə sənin eşq fitvamızı eşit, Mən bu danısıq və rəvayəti kitabdan gətirmisəm. Mənim şahım sərxoş olub şirin dodağı yada saldı, Mən sizin eşqinizdən bunu xitaba gətirmişəm. Eşq dedi ki, mənim əlimdən bir cam şərab al, Mən bu şadlıq suyunu şənlik üçün gətrimişəm. Mən dəli asiq olsam, eybi yoxdur, Mən cavanlıqdan bu sərxoşluq xasiyyətini gətirmişəm. Mən sakit idim, şahım gəlib qulağıma dedi: Sənin ürəyin üçün qırmızı şərbət gətrimişəm.

* * *

Fikrim var ki, səni qonaq edim,
Ey dost, canımı və ürəyimi qurban edim.
Yəqin bilsəm ki, mənə aşiqsən,
Öz camalımla səni heyran edim.
Sən elmdə Əflatun və Loğmansansa,
Mən bir təlimlə səni nadan edim.
Sənin xəzinənin başında bir ilan yatıb,
Yatmış ilan kimi sənə sarılım.
Qaf dağını sənin üçün dəyirman edim,
Suyum var, çərx kimi başına dolandırım.
Şəms Təbrizi şirin söz dedi,
Sirlər məktubunu divanı edim.

$Q\partial Z\partial L$:

Yüzimə gər tökəm zülfi pərişanı ağam canı
Pərişan eylərəm məcmui dünyanı ağam canı.
Xiyalü vəslimə hər kim düşə canından əl çəksin
Bu sevdayə girən tərk eyləsin canı, ağam canı.
Verincə aşiqə bir busə min can allam aşiqdən
Bu dərdin bundan özgə yoxdu dərmanı, ağam canı.
Əyər Turə təcəlla eyləyəm bu abu tab ilə
Süni hüsnüm eylər məhv Musanı, ağam canı.
Adım Ziba, gözüm şəhla, sözüm şirin, ləbim şəkkər
Tutub avazeyi hüsnüm bu dünyanı ağam canı
Mənə bir aşiqi məxsusdur Ləli bu aləmdə
Ola bu canımın şövq ilə qurbanı, ağam canı.

QƏZƏL:

Mayəyi əsl nəsəb əz gərdeşe dövran zərəst
Müttəsel xun mixürəd tiği, ki hacət cövhərəst
Adəmira mərifət bayəd nə camə əz hərir
Bər sədəf bengər ke dayem sinəəş por göhərəst
Nakəsrigər əz kəsi bala neşinəd eyb nist
Ruye dərya xəs neşino, zira dərya göhərəst
Kakel əz bala neşəsti rotbəyi peyda nəkərd
Zolf əz oftadəgi peyvəstə dər zire sərəst
Dud əz sürbəki bala mirəvəd minnət məkon
Kürrə xər əz tərbiyət rəviş pişe madərəst
Ahəno fulad əz yək mədən miayged run
Von yəki ayinə gərdəd, von yəki noe xərəst

Faş miguyəm əz goftəye xod delşadəm Bəndəye eşyəmo əz hər do cəhan azadəm Tayire gülşəne qüdsəm ke dəhəm şərhe fəraq Kedər in damgəhe hadisə çun oftadəm Mən mələk budəmo ferdos dərin cayəm bud Adəm avord dərin deyr xərab abadəm Kökəbe bəxte məra hiç monəccim nə şonaxt Yarəbb əz madəre giti be çe tale' zadəm Nist dər xane deləm coz əlife qaməti yar Çe künəm hərfi degər yaad nədad ostadəm.

Tərcüməsi:

Dövranın gərdişindən əsil-nəsəbin mayası qızıldır, Ehtiyacı cövhərə olan qılınc həmişə qan içir. Adama ipək paltar deyil, mərifət lazımdır, Sədəfə bax ki, daim sinəsi gövhərlə doludur. Nakişi, kişidən yuxarıda otursa eybi yoxdur, Çör-çöp dənizin üzündə, gövhər isə dibində olar. Kəkil yuxarıda oturmaqla uca rütbəyə çatmadı, Saç aşağı düşməklə həmişə başın altında olar. Tüstü bacadan çıxarsa minnət vurma, Eşşək balası da həmişə anasından qabaqda gedər. Dəmir və polad bir mədəndən çıxar, Biri güzgü olar, biri isə paslı qıfıl.

* * *

Sirrimi faş edirəm, dediyimdən ürəyim şaddır, Şadlıq adamıyam, hər iki dünyadan azadam. Qüds gülşəninin quşuyam ki, ayrılıq şərhini verirəm, Ki, bu hadisələr tələsinə necə düşmüşəm. Mən mələk idim, bu yer behiştim idi, Adəm məni bu xaraba monastıra gətirdi. Bəxtimin ulduzunu heç bir münəccim tanımadı, Yarəb, dünyanın anası məni hansı tale ilə doğub? Ürəyimin xanasında yar qamətinin əlifindən başqa bir şey yoxdur, Nə edim, ustadım mənə başqa bir hərf öyrətmədi.

"RAST"IN "MAYƏ"SİNDƏ OXUNAN TƏSNİFLƏR

Nərgesi məsti, əbru peyvəsti Do ceşmanət siyah Çeşmi bəddur əsti

Tərcüməsi:

Sərxoş nərgizsən, qaşını çatmısan, İki qara gözün Pis gözdən uzaq olsun.

"ŞİKƏSTƏYİ FARS" YERİNDƏ:

Be dərvişan nəzəre şahanə kərdi Xanım, canım şahanə kərdi.

Tərcüməsi:

Dərvişlərə şahanə nəzər etdin, Xanım, çanım, şahanə nəzər etdin.

"ŞUR"UN QƏZƏLLƏRİ

Dad yek buse bə səd eşvə məra canani Gərçi canəm bə ləb aməd, bələb aməd cani Şod cəvanim zi kəfəm dər tələbe fəzl robud Dil be pəri zibərəm kudəki əbcədxani Mərov əz şəhr bə gülzar ke didəm dər şəhr Laləzari bə dəbistano nigaristani Hərçe avord bə dəst öz səreməsti beşkəst, Nə deli mand nə peymanəvo nə peymani Cöhəri fərd bürhan nəşod əmma dövlət Təkəllüm şodo qoft əz dəhət bürhani. Əgər bə dad bəhəm zülfe ənbər asara
Bedam xiş kəşəm ahuvani səhrara
Əgər bə nərgise şehlayi xiş sürmə kəşəm
Bə xal tirə nişanəm təmam dünyara
Benim qəmzə təvanəm ke mürdə zendə konəm
Xəbər dehid zi ə'cazemən məsihara
Güzar mən bə kəlisa fətəd əgər ruzi
Bə din xod bekəşəm büxtərani tərsara
Be nim qəmzə təvanəm ke mürdə zendə konəm
Nə'uzi billah əgər qəmzəra təmam konəm
Benim qəmzə təvanəm ke qətle am konəm
Nə'uze billah əgər qəmzəra təmam konəm.

* * *

Didəm imruz əcəb müğbəçeyi tərsayi Gəştəm əz din gerefte be kəlisa cayi Dino del dadəmo zinnar bə gərdən bəstəm Ey hərifan bə xoda kərdəm əcəb sövdayi Kafəro ərməniyo gəbro nəsaravo yəhud Bər səri kuye to darənd həmə qoğayi Hər ke aşeq şəvəd əz nəng nə tərsəd be cahan Çarəyi nist dərin mərhələ coz rosvayi.

* * *

Qafel bə mən rəsid vəfara bəhanə saxt Əfkəndə sər be piş, həyara bəhanə saxt Aludə bud pənəcəş əz xune aşiqan Bəstən bə dəsti xiş hənara bəhanə saxt Rəftəm bə məsced əzpeye nəzzarəyi ruxəş Dəstəş beru gereft doara bəhanə saxt Aməd be bəzmi did məne tirə bəxtra Nə neşəşt rəft təngiye cara bəhanə saxt Zahed nə daşt tabe cəfaye pəri roxan Konci girift tərsi xodara bəhane saxt. Məstanə çon güzəşt Nəziri zekuyi yar Bə kuca resid süstiye para bəhanə saxt.

Tərcüməsi:

Cananım yüz işvə ilə mənə bir öpüş verdi,
Canım dodağıma yetişsə də dodağıma can yetişdi.
Fəzilət tələbi ilə cavanlığım əldən getdi,
Ürəyim hələ də dərs oxuyan uşaq kimidir.
Şəhərdən gülzara getmə ki, şəhərdə
Məktəb və bütxana kimi laləzar görmüşəm.
Hər nə ələ gətirdisə, sərxoşluqdan sındırdı,
Nə ürək qaldı, nə badə, nə də əhd-peyman.
Cövhəri çılpaq fərd olmadı, ancaq dövlət
Dilə gəlib ağzından dəlil göstərdi.

* * *

Əgər ənbər saçan saçın əlimə düşsəydi, Çölün ahularını öz toruma çəkərdim. Əgər şəhla nərgizimə sürmə çəksəm, Xalımla bütün dünyanın gününü qaraldardım. Yarım, qəmzə ilə ölünü dirildə bilərəm, Mənim möcüzəmi İsaya xəbər verin. Bir gün yolum kilsəyə düşsə, Xaçpərəst böyüklərini öz dinimə çəkərəm. Yarım, qəmzə ilə ölünü dirildə bilərəm, Allah eləməsin ki, qəmzəmi tamam edim. Yarım, qəmzə ilə qırğın sala bilərəm, Allah eləməsin ki, qəmzəmi tamam edim.

* * *

Bu gün qəribə bir xaçpərəst müğbeçə gördüm, Dindən çıxıb kilsədə yer tutdum. Dini və ürəyi verib boynuma zünnar saldım, Dostlar, Allah xatirinə, görün necə sövda etdim. Kafir, erməni, atəşpərəst, nəsrani və yəhudi Sənin başının üstündə hamısı dava-qırğına çıxıb. Aşiq olan, dünyada abır-həyadan qorxmaz, Bu mərhələdə rüsvaylıqdan başqa çarə yoxdur.

* * *

Qəflətən mənim yanıma gəlib vəfanı bəhanə etdi, Başını aşağı salıb həyanı bəhanə etdi. Əli aşiqlərin qanına bulaşmışdı, Əlinə həna qoyduğunu bəhanə etdi. Üzünə baxmaq üçün məscidə getdim, Əlini üzünə tutub duanı bəhanə etdi. Mən qarabəxtin ürək məclisinə gəldi, Oturmayıb getdi, yerin darlığını bəhanə etdi. Zahidin pəriüzlülərin cəfasına dözümü yox idi, Bir bucağa çəkilib Allah qorxusunu bəhanə etdi. Nəziri yar küçəsindən məstanə keçdiyi üçün Hara getdisə, ayağının süstlüyünü bəhanə etdi.

QƏZƏL:

Yar on beh ki noktədan başəd
Dər rəhe əşq canfeşan başəd
Məcles on behki dəru beneşinəd yar
Həm bə oşşaq həmzəban başəd
Zülf on beh şəvəd xəm əndər xəm
Rəsəne cane aşiqan başəd
Əbru on beh bə sani qosi quzəh
Həm çu tirəş ke dər kəman başəd
Çəşm on beh ke mişəvəd məxmur
Məfsəli sehri sahiran başəd

Ləb çenan behke dər məkidəne u Pire səd salha cəvan başəd Gərdən on beh ço gərdəni mina Ab dər bətni u əyan başəd Sinə on beh bəsani sinəi sübh Gəh nəhani, gəh əyan başəd Qələm onca rəsid sər beşekəst Tu məqu Seyyeda çenan başəd.

Tərcüməsi:

İncə fikirləri duyan yar yaxşıdır, Eşqin qurban edən yaxşıdır. Yarın oturduğu məclis yaxşıdır, Həm də aşiqlərlə həmsöhbət olsa. Qıvrım saçlar yaxşıdır, Aşiqlərin canının ipliyi olsun. Qövsi-qüzeh kimi qaşlar Oxu da yayında olsa yaxşıdır. Xumar olan göz yaxşıdır, Sehirkarların sehrinə acar olsun. O dodag yaxşıdır ki, onu dişləyəndə Yüz yaşlı qocalar cavan olsun. O boyun yaxşıdır ki, mina boynu kimi Su ondan keçərkən görünsün. O sinə yaxşıdır ki, sübhün sinəsi kimi Gah gizli, gah da aşkar olsun. Qələm bura çatanda başını sındırdı ki, Sevid, demə belə olsun.

* * *

Oturmuş yar məclisdə məni rəncur ilə bahəm Süleyman əyləsib guya mühəqqər mur ilə bahəm Bu bəzmə şur düşdü çünki yarı naz ilə gəldi Çalıbdır şövq ilə "Şəhnazi" "Şur" ilə bahəm.

* * *

Sərəfe mərd becud əsto kəramət bəsocud Hər ke hərdo nədarəd ədəməs beh zovcud Ey ke dər neməto nazi bə cahan gürrəm əşov Ke məhaləst dərin mərhələ imkane xolud Veyke dər şiddəti fəqiriyo pərişaniha Səbr konkin do se ruzi be sərayəd mədud Xakrahike dəru migüzəri saken bas Ke üyunəsto cifunestü xüdudesto qdud İn həman cəşməye xorşid cəhan əfruzəst Ke həmi taft bər aramgəhi Adü Səmud Xake Mesr tərəbəngiz nə bini ke həman Xake Mesrəst vəli hər səre Fir'ono conud Dine on gəsr nədarədke bər u rəşk bərənd Əy bəradər ke nə məhsud bümanəd nə həsud Dəste hacət çe bəri piş xüdavəndi bər Ki kəriməsto rəhiməsto qəfurəsto vədud Oz sora ta bosorovya beobudiyyote u Həmə dər zikro minacato qiyaməndo qü'ud Kərəməş namotənahi, nə'əməş bi payan Hiç xahəndə əzin dər nə rəvəd bi məqsud Qiyməte xud bəminahiyü milahi meşikən Gərət iman dürüstəst beruzi mo'ud Pənde Sə'di ki kelidi dər gənci sədəst Nətəvanəd kəscay avərəd illa Mə'sud.

Tərcüməsi:

Kişinin şərəfi səxavətdə, kəraməti ibadətdədir, Hər kəsdə bu iki şey yoxdursa, yoxluğu varlığından yaxşıdır. Ey naz-nemət içində olan, dünyada qürrələnmə,

Ki bu mərhələdə əbədilik imkanı çətindir.

Ey kasıblıq və pərişanlıq içində olan,

Səbr et ki, bu iki-üç gün tezliklə keçib gedər.

Keçdiyin yolun torpağından sakit ol ki,

Gözlərdən, göz qapaqlarından, yanaqlardan, dodaqlardan ibarətdir.

Bu həmin dünyanı işıqlandıran günəşin gözüdür ki,

Ad və Səmud ölkələrini də işıqlandırmışdı.

Misir torpağın şadlıq diyarı bilmə ki,

Həmin Misir torpağı firon və əskərlərinin başıdır.

O qədər dini yoxdur ki, ona həsəd aparsınlar,

Ey qardaş, nə həsəd aparılan qalacaq, nə də həsəd aparan.

Ehtiyac üçün əl açırsansa Tanrının qarşısında aç ki,

Kərəmli, rəhimli, bağışlayan və mehribandır.

Saraydan Sürəyyaya kimi onun bəndəliyində

Hamı zikr, münacat, təzim və itaətdədir.

Kərəmi sonsuz, neməti tükənməzdir,

Heç bir istəyən bu qapıdan əliboş qayıtmır.

Öz qiymətini günah və əyləncə ilə aşağı salma,

Əgər vədə gününə imanın doğrudursa.

Xoşbəxtlik xəzinəsi qapısının açarı olan Sədi nəsihətini

Məsuddan başqa bir kəs yerinə yetirə bilməz.

"ŞUR"UN "MAYƏ"DƏ OXUNAN QƏZƏLLƏRİ

Şəbəst ruzi mütabiq və yaki zülf cəbinəst Şəbəst cəngi müvafiq və ya ki mayeyi mu'inəst Şəmime zülfe to mənsux kərd meşki tətari Əz on ke dər beyn hər xun hezar nafeye çinəst Be aftab nə yarəm türa şəbinə nomudə Ke fərq əz to bə xorşid əz asiman be zəminəst Benim qəmzə, do səd delbəre ze nərgese cadu Fərib ceşm siyahət be əyni şehre mübinəst Şəmayelət həmə delcu, təsahilət həmə niku Təbəssomət həmə şirin təkəllomət nəməkinəst, Cü afitabi bərayi, həmə xəlq be guyənd Qiyaməti ki xoda və'də dadə bud həminəst Müsəxxəri ləbe lə'li to gəşte cümleyi afaq Bəli cəlale Süleyman bə e'tibari neginəst Mən əz to hiç şekayət nədarəm ey bote rə'na Ço əndəlib ke dər zire minnəte to rəhinəst.

Tərcüməsi:

Bu, gündüzə bənzər gecədir, yoxsa saç alına düşüb, Döyüşə uyğun gecədir, yoxsa yardımçı mayasıdır. Sənin saçının ətri tatar müşkünü gücdən saldı, Buna görədir ki, hər qanın arasında min çin göbəyi var. Gecə səni günəsə örnək göstərə bilmirəm, Cünki səninlə günəş arasında göydən yerə qədər fərq var. Yarım qəmzə ilə cadulu nərgizin iki yüz dilbər aldadar, Qara gözünün hiyləsi halal sehr kimidir. Görünüşün ürək oxşayan, nazın çox gözəldir, Təbəssümün çox şirin, danışığın duzludur. Günəş kimi çıxanda bütün xalq deyir: Tanrının vəd etdiyi Qiyamət bax budur. Bütün dünya sənin ləl dodağının əsiridir, Bəli, Süleymanın cah-cəlalı üzüyünün etibarındadır. Ey gözəl büt, mənim səndən heç şikayətim yoxdur, Bülbül kimi ki, sənin minnətin altında girovdur.

"ŞUR"UN TƏSNİFLƏRİ

Şəbiki bato neşəstəm hənuz mənadəst Sədaye naleye şirin bə guşe Fərhadəst Bəbisotun ke rəsidəm gerefti baranəm Əgər qələt nəkünəm mən, do çəşm fəryadəst Şəb kemi şod mən ey yar Hər dəm mirəm be talar Ru be konəm be divar Geryə konəm zarozar Əz fəraqe yare canəm

Tərcüməsi:

Səninlə oturduğum gecə hələ mənim yadımdadır, Şirin naləsinin səsi Fərhadın qulağındadır. Bisütuna çatanda məni yağış tutdu, Əgər yanılmıramsa, bu, Fərhadın gözləri idi.

Gecə düşəndə mən ey yar,
Hərdən talvara gedirəm,
Üzümü divara tuturam,
Zar-zar ağlayıram
Yarın ayrılığından, canım.
Nigar yanıma gəlməz
Nə bir həva bilməz
Usaxdır, hələ rəsmi vəfa bilməz.

* * *

Kim sənə zişt dedi sən güli-rəna kimisən Hüsn bağında gəzən bülbüli-şeyda kimisən. Məşədi Kərbəlayi mən Hacıyam Nədəndir sən şirinsən, mən acıyam.

Əli Şirazinin "Şur"da çaldığı təsnif

Cəfa kərdi, xub kərdi Atəş bəcanəm kuri can Səfa kərdi, xub kərdi Atəş bəcanəm kuri can Delbər, delbər, delbər can Bala delbər can, bala delbər can.

Tərcüməsi:

Cəfa etdin, yaxşı etdin
Canıma od vurursan.
Səfa etdin, yaxşı etdin
Canıma od vurursan.
Dilbər, dilbər, dilbər can,
Uca dilbər can, bala dilbər can.

"ŞUR"UN "ŞİKƏSTEYİ-FARS" YERİNDƏN "SƏMAİ-ŞƏMS"Ə KEÇƏNDƏ OXUNAN TƏSNİF:

Biya bolbol, biya bolbol, Bezən cəh-cəh, avarə bolbol, Sən mənim, ya mən sənin Ey xerməni gül Çera dir amədi zud mirəvi Biçarə bolbol, Sən mənim, ya mən sənin Ey xerməni gol Çera dir amədi zud mirəvi Biçarə bolbol.

Tərcüməsi:

Gəl, bülbül, gəl, bülbül, Cəh-cəh vur, avara bülbül. Ey gül xirməni, Niyə gec gəlib tez gedirsən, Biçarə bülbül?

Qaradır qaşların, ay qaşların gendir arası Mən səni sevmişəm, yar sevmişəm nədir çarası Görüm ölsün səbəbkarın balası Sən mənim ya mən sənin ey xirməni gül. Çera dir amədi, zud mirəvi Biçarə bolbol, Çera dir amədi, zud mirəvi Biçarə bolbol.

Niyə gec gəlib tez gedirsən, Biçarə bülbül?

"SƏMAİ-ŞƏMS"İN TƏSNİFİ

Eşq amədə xeymə zəd be səhraye deləm Həbibəm, ze eşqət bemirəm, təbibəm, Zəncire Cünun fikənde bər payedeləm Həbibəm, ze eşqət bemirəm, təbibəm.

Tərcüməsi:

Ey gəlib ürəyimin çölündə xeymə quran, Dostum, eşqindən ölürəm, həkimim. Ürəyimin ayağına dəlilik zənciri vurulub, Sevgilim, eşqindən ölürəm, həkimim.

"ŞUR"UN, "ŞİKƏSTEYİ-FARS" PƏRDƏSİNDƏN "SƏMAİ-ŞƏMS"Ə GEDƏNDƏ OXUNAN TƏSNİF:

Dər fikre tobudəm ki yeki həlqə bedər zəd
Ey dust xodara məşekən dele mara
Goftəm sənəma, qeblənoma bəlkə to başi
Ey dust xodara məşekən dele mara.
Həmin, həmin, həmin, həmin moştaq
Dəra, dəra, dəra, dərarzuyi
Xabi rumud didəm, didəm
Goli çidəm, çidəm, çidəm
Sərve azade məni,
Ax gole şomşade məni,
Ey dust xodara, meşekən dele mara.
Ey dust xodara, meşekən dele mara.

* * *

Atəşe xərməne məni danə bə suye digəran Basənəmi ço lobəti xoş beneşin bə xəlvəti Busəsitanü arzu tazə-bə-tazə növ-bə-növ Meydə nə lütf ey pəri nəşə odur ki səndə var Abi həyat ləzzəti ləblərivi əməndə var Qənd deyil, şəkər deyil xalinə bax üzündə var Abi həyat ləzzəti ləblərivi əməndə var.

Tərcüməsi:

Sənin fikrini edirdim ki, birisi qapının halqasını çaldı. Ey dost, Allah xətrinə, ürəyimizi sındırma. Dedim ey gözəl, bəlkə qiblənüma sənsən, Ey dost, Allah xətrinə, ürəyimizi sındırma. Həmin, həmin, həmin, həmin, həmin müştaq,

Gəl, gəl, gəl, sənin arzunla Gözüm yuxunu unutdu. Gül dərdim, dərdim, dərdim, Mənim azad sərvimsən, Ax, mənim şümşad gülümsən. Ey dost, Allah xətrinə, ürəyimizi sındırma. Ey dost, Allah xətrinə, ürəyimizi sındırma.

* * *

Mənim xirmənimin odusan, başqaları üçün danə, Löbət kimi gözəllə xəlvətdə xoş otur. Öpüş al və təzə-təzə, növbənöv arzu elə.

"ZABUL"DA OXUNAN QƏZƏLLƏR

Bəcəhan xürrəm əzanəm, ke cəhan xürrəm əzust Asegam bar hama alam ke hama alam azust Be gənimət şümər ey dust dəme İsiyi sübh Ta dele mürde məgər zende konəd kindəm əzust Nə fələkrast müsəlləm, nə mələkra hasil Once der serre sövdave beni adem ezust Bəcəladət boxorəm zəhr ke, sahid saqist Beiradət bekəşəm dərd ke, dərman həm əzust Zəxme xuninəm əgər beh nə səvəd beh basəd Cünk an zəxm ke, hər ləhzə məra mərhəm əzust Qəmo şadi bər arif çe təfavot darəd Saqiya badə bedəh şadiyane kin qəm əzust Padşahiy o gedayi bər ma yeksanəst Ke dərin dər həməra post ibadət xəm əzust Sədiya gər bekənəd seyl fəna xanəye omr Del gəvi dar ke bünyad bəqa möhkəm əzust

* * *

Ey eşq çi sudəst ke darəm be sər əzto Kəz atəş qəməst becanəm şərər əz to Əz can ke əzizəst nəzər baz giriftən Mitun nətəvan baz gereftən nəzər əzto Digər hünəri guş kon əz cümlə hünərha Coz eşq nəxahənd beyabənd bəhər əzto An kəs xəbəri yaft zito zu xəbəri nist. Hər bixəbəri dad bealəm xəbər əz to. Ba guşəneşinan beneşin ta meneşinəd An fetne ke bərxast dər rəh güzər əz to

Tərcüməsi:

Dünyada ona görə şadam ki, dünya ondan şaddır, Bütün aləmə aşiqəm, ona görə ki, bütün aləm ondandır. Ev dost, sübhün İsa nəfəsini gənimət bil, Ölü ürəkləri dirildən nəfəs bu an ondandır. Şübhəsiz ki, nə fələyə, nə də mələyə qismət olmayıb O ki, insan oğlunun sirr sövdasına ondan çatıb. Gözəlin saqi olduğu vaxt sevinclə zəhər içərəm, Öz xosumla dərd cəkərəm ki, dərman da ondandır. Qanlı yaram yaxşı olmasa, yaxşı olar, Cünki o yara ki, hər an mənə vurulur, mərhəm ondandır. Arif üçün gəm və şadlığın nə fərqi var, Ey saqi, şadyanalıqla badə ver ki, qəm ondandır. Padşahlıq və dilənçilik bizim üçün birdir, Bu qapıda ibadət edən hamının belinin əyriliyi ondandır. Sədi, əgər fəna seli ömür evini yıxsa, Ürəyini güçlü et ki, əbədiliyin əsası onunla möhkəmdir.

* * *

Ey eşq, səndən başımda olan nə faydadır, Qəm atəşindən canımda olan qığılcım səndəndir. Əziz olan candan nəzər kəsmək olmaz; Kəsərəmsə, səndəndir. Bütün hünərlər arasında, dinlə ki, Eşqdən başqa bir hünərdən fayda almaq olmaz. O adam səndən xəbər tutdu ki, ondan xəbər yoxdur. Hər xəbərsiz dünyada səndən xəbər verdi. Guşənişinlərlə otur ki, Səndən yolda qalxan fitnə yatsın.

$Q\partial Z\partial L$

Gənə iftadə dilim çaki zənəxdan oldum
Neyləmişdim görəsən layiqi zindan oldum.
Ləbivə badə dedim düşdü gözəllər bəhsi
Düşdü qan çıxdım aradan səbəbi qan oldum.
Hüsnünə mayıl olandan bəri əqlim getdi
Çıxdı imandan əlim tabeyi şeytan oldum.
Hələ Məcnunu deyək Leyli biyabanə salıb
Bəs nə oldu mənə, Məcnuni biyaban oldum.
Qönçə tək bir sənəmin nazını çəkdim o qədər
İncəlib, yayə dönüb oxlara qurban oldum.
Kim deyərdi mənə, divanədi ya fərzanə
Eşqüvə mən düşəni dillərə dəstan oldum.
Zülfünə bənd olanı düşdü Həbibin gözdən
Neyləmişdim, görəsən, mən belə nalan oldum.

* * *

Sobh dəm mürğe çəmən ba gül novxastə goft Naz kəm kon, ke dərin bağ çün to şokoft Gol botondi beqoft əz süxəni rast nə rəncəm Vəli hic aşeq süxəni səxt bə məşuq nə goft

Tərcüməsi:

Sübh çağı çəmən quşu təzə açmış gülə dedi: Az naz et ki, bu bağda sənin kimi çoxları açılıb. Gül hirslə dedi ki, düz sözdən incimərəm, Ancaq heç aşiq məşuquna sərt söz deməz.

* * *

Qədəhe badə əgər çeşm büti sadə nəbud İn həmə məstiyi xəlq əz qədəhi badə nəbud Səbəbe badə nə nuşidəni zahid inəst Ke sərasər həmə əsbabe vey amadə nəbud Yake mən qabele qəlladə nə budəm hərgez Ya səge kuye to, mohtac bəqəlladə nə bud Duş dər daməne pake sənəmi badə foruş Əsəri bud ke dər daməne səccadə nəbud Hərgez icad nəmikərd xuda adəmra Eyn məqsude kəzan şuxe pərizadə nəbud To bədərha nərəvi hər səhəri key damən Ke dəni qeyre dəri meykədə beqoşadə nəbud Ruze məhşər be çe ommid zeca bər xizim Hər səri kəz dəme şəmşir to oftadə nəbud.

Tərcüməsi:

Əgər şərab qədəhi sadə gözəlin gözü olmasaydı, Xalq şərab qədəhindən bu qədər sərxoş olmazdı. Zahidin şərab içməməsinin səbəbi budur: Onun bütün vasitələri başdan-başa hazır olmamışdı. Ya mən heç zəncirə layiq deyiləm, Ya sənin küçənin itinin zəncirə ehtiyacı yoxdur. Dünən şərab satan gözəlin pak ətəyində Elə bir təsir vardı ki, səccadə ətəyində yox idi.

Tanrı Adəmi heç vaxt yaratmazdı, Əgər bundan məqsədi o pəriüzlü gözəl olmasaydı. Sən hər səhər qapılara getmə, çünki Səhərlər meyxana qapısından başqa açıq qapı olmur. Məhşər günü hansı ümidlə yerimizdən qaldıraq, Hər baş ki, sənin qılıncının ağzı ilə yerə düşməyib?

* * *

Əla ey daği dərdi hicr ilə bərbad olan könlüm Məgər heç görən olmaz səni bir şad olan könlüm Gəzərdin pagüşadə vadiyi-mülki fəraqətdə İlişdin narı muyində əbəs azad olan könlüm Nə təzvir ilə axır damə düşdün tari zülfündə Füsuni eşqdə alimlərə ustad olan könlüm Hər ahu gözlünün məftunisən, hər qəmzənin seydi Qələt şöhrətlə xəlq içrə adı səyyad olan könlüm Səni bir qədr şad etdi ümidivəslinə ol məh Məni ömrümdə bir şad etmədin naşad olan könlüm Əzizi yar idin əvvəl salırdın hər zaman yadə Sənə noldu belə düşdün nəzərdən yad olan könlüm Nə qədr aşıqü xalü xatü zülfi siyahindir Açılmaz möhnəti dərdi ğəm bənd olan könlüm.

* * *

Kafərəm əz bərəhutəm neyəm əz aləmi xak Mö'menəm əz cəbərutəm neyəm əz aləmi xak Mürğe bağe mələkutəm neyəm əz aləmi xak Aşiyanolələmutəm, neyəm əz aləmi xak Çənd ruzi qəfəsi saxtə əndər bədənəm Kin xərabat məqaməst əyan mibinəm Ney naqus əzin rəng nəhan mibinəm Be nəzər bazi bəlaye botan mibinəm Onçe dər aləm rəsməst əyan mibinəm Boxt bər bəstəmo büt bəs onca büşikənəm.

* * *

Zon piştər ke aləmi fani şəvəd xərab Mara zecami badəi golgun xərab kon Ruzi ke çərx əz gele ma kuzəha konəd Zinhar kaseye səre ma por şərab kon

* * *

Ey padışahe hosn, ke müjgan süpahe tost Aləm xərab kərdəi çeşme siyahi tost Del rəfto, əql rəfto, xerəd rəfto huş rəft İn can ke mandə müntəzere yek nigahe tost.

* * *

Əgərke fərşe mən əz buriyast tənə məzən Çəra ke xabgahi şir dər neyistanəst Fədaye xanəye viranəət şəvəm Məcnun Be hər kuca ke nəzər mikonəm biyabanəst.

Tərcüməsi:

Kafirəm, cəhənnəm çölündənəm, torpaq aləmindən deyiləm, Möminəm, göylərdənəm, torpaq aləmindən deyiləm, Səmalar bağının quşuyam, torpaq aləmindən deyiləm, Yuvam Ələmutdadır, torpaq aləmindən deyiləm, Bir neçə gün bədənimin içində qəfəs düzəltmişəm. Bu xərabatın məqam olduğunu açıq görürəm, Ney və borunu bu rəngdən gizli görürəm. Açıq nəzərlə gözəllərin bəlasını görürəm, Rəsmi aləmdə olanları açıq görürəm, Bütxananı bağladım və orada çoxlu büt sındırdım.

* * *

Fani aləmin dağılmasından öncə Bizi gül rəngli şərab badəsi ilə xarab et. O gün ki fələk bizim palçığımızdan kuzələr düzəldəcək, Saqın, bizim qafa tasımızı şərabla doldur.

* * *

Ey gözəllik padşahı, ki kirpiklərin sənin qoşunundur, Dünyanı dağıdan sənin qara gözündür. Ürək getdi, ağıl getdi, düşüncə getdi, huş getdi, Bu qalan can sənin bircə baxışının intizarındadır.

Döşəməm həsirdirsə, tənə vurma, Çünki şirin yatağı da qamışlıqdır. Məcnun, xaraba evinə qurban olum, Hara baxıramsa hər yer çöldür.

"ZABİL"İN TƏSNİFLƏRİ:

Bağlar içrə çəpərdim əzəldən Quş gələndə dən səpərdim xəzəldən Qucaram, həm öpərəm o gözlərdən Gəl, gəl gözəl yarım sevərəm səni Gəl, gəl gözəl yarım sevərəm səni.

* * *

Gül açılanda yaz olur bəh, bəh, bəh Dərdim ol vəqtdə az olur bəh, bəh Gözəldə işvəvü-naz olur bəh, bəh, bəh.

"ZABİL"İN MANƏNDİNDƏ:

Nisbət sənə ey şux Züleyxa ola bilməz Bu qəmzədə, bu isvədə Leyla ola bilməz Etməm üzünü nərgizi şəhlaya bərabər Zülfü siyahın tək şəbi yəlda ola bilməz.

"ÇAHARGAH"IN QƏZƏLLƏRİ

Bəvadiyi qəmə eşqət be hər tərəfki dəvidəm Rəsid omr bə payan bə mənzili nərəsidəm Şikəstə şod pəro baləm zisənge cevre zəmanə Driğ bər səri kuyət bə kamedil nə xəlidəm Fələk nə dadi məcali ke dər hüzure to yeksər Yəxan-yəxan beşomarəm çiha ki bito kəşidəm Təbib zəhməte bica kəşəd nəxandə şodə Bədərde eşq əlaci kəsi künəd nə şenidəm.

Tərcüməsi:

Sənin eşqinin qəm çölündə nə qədər qaçdımsa, Ömür sona yetdi, bir mənzilə yetmədim. Qolum-qanadım zəmanənin zülm daşından sındı, Heyif ki, sənin küçəndə ürək arzusuna qovuşmadım. Fələk macal vermədi ki, sənin hüzurunda birbaşa Sənsiz nə çəkdiyimi bir-bir sayım. Həkim yersiz zəhmət çəkir, oxumayıb ki, Eşq dərdinə kimsənin əlac etdiyini eşitmədim.

* * *

Ta key bə təmənnaye visali to yəganə Əşkəm rəvəd əz hər mojə çun seyl rəvanə Xahəd bə səraməd şəbe hicrane to yanə Ey dərdo qəmət bər delle üşşaq nişanə Cəm'i be to məşqul to qa'eb zi miyanə * * *

Rəftəm bədəre somiə çun zahidü abid Didəm həməra pişe rüxət rakei sacid Dər meykədə dərbanəm dər somiə zahid Gəh mö`təkif, gəh sakini məscid Yəni ki tora mitələbəm xanə bə xanə

* * *

Ruzi ki berəftənd rəqiban peye hər kar Abid be suye məscido mən canibe xümmar Mən yar tələb mikünəm u cülvəgəhi yar Haci bərəhe Kəbəvo mən talebe didar U xanə həmi cuyədo mən sahibe xanə

* * *

Hər dər ke zənəm sahibi an xanə toi-to Hər cake şodəm pərtove kaşanə toi-to Çe Kəbəvo, çe deyr ke cananə toi-yo Mənzure mən əz Kəbəvo bütxanə toi-to Məqsud toi Kəbəvo, bütxanə bəhanə

* * *

Aqil be qəvanine xirəd rahe to cuyəd Divanə bəran əz həmə ayine to cuyəd To qünçəi nəşo koftəyi inbağ ki buyəd Hər kəs bəzəbani sifəte zate to guyəd Zahid be süruri qəm, mütrüb be təranə

* * *

Bolbol bəçəmən zon goli rüxsar əyan did. Pərvanə əzin suzi çirağəş çinihan did Aqil sifəti zati to əz piro cəvan did. Çun bər həmə ca əks rüxe yar təvan did Divanə nəyəm mən ki dəvəm xanə bə xanə

* * *

Biçarə bəhai diləş por ziqəmo tost Hərçənd asiəst dəxili kərəmi tost Təşvişe vey əz atifəte dəm bədəme tost Ommidi Hilali be ommidi kərəmi tost Yəni ki günəhra beh əzin nist bəhanə.

Tərcüməsi:

Nə vaxta qədər sən kimi taysızın vüsal təmənnası ilə Hər kirpiyimdən sel kimi göz yaşı töküləcək? Sənin ayrılıq gecən başa çatacaq ya yox? Ey dərdi-qəmi aşiqlər ürəyinə nişan olan, Hamı sənə baş qoşub, sən isə aralıqda görünmürsən.

Zahid və abid kimi ibadətgahın qapısına getdim, Üzünün qarşısında hamını boyun büküb səcdə edən gördüm. Meyxanada qapıçı, ibadətgahda zahid oldum, Gah abid, gah məscid sakini oldum, Yəni ki, səni evbəev axtardım.

Rəqiblərim hər iş dalınca gedən gün Abid məscid tərəfə, mən xumara sarı. Mən yar tələb edirəm, o isə yarın göründüyü yeri, Hacı Kəbə yolundadır, mən isə görüş istəyirəm, O evi axtarır, mən isə ev sahibini. Hər qapını döydümsə, o evin sahibi sənsən-sən, Harada oldumsa, sənin nurunun düşdüyü yerdir. Canan sənsənsə, nə Kəbə, nə monastır, Mənim Kəbə və bütxanədən məqsədim sənsən-sən, Məqsəd sənsən, Kəbə və bütxanə bəhanədir.

Bilgin ağıl anunları ilə sənin yolunu axtarır, Dəlilər onlardan kənarda sənin ayinini axtarır. Sən bu ətir saçan bağın açılmamış qönçəsisən, Hər kəs sənin zatının sifətinin dili ilə deyir, Zahid qəmin şadlığı, mütrüb isə təranə ilə.

Bülbül çəməndə o gözəlliyin gülünü aşkar gördü, Pərvanə bu yanğıdan çırağını gizli gördü. Aqil sənin sifət və zatını qoca və cavanda gördü, Çünki hər yerdə yar üzünün əksini görmək olar, Mən dəli deyiləm ki, evbəev qaçam.

Biçarə bəhainin ürəyi sənin qəminlə doludur, Asi olsa da, sənin kərəminə sığınıb. Onun qorxusu sənin dəmbədəm özünü göstərən hüsn-rəğbətinədir, Hilalinin ümidi sənin kərəminədir, Yəni ki, günaha bundan yaxşı bəhanə yoxdur.

* * *

Biya bəvadiye eymən zerahi xanəye dust Şenov nəvayi ənəlhəqq zihər kəranəye dust Zemən məcuyi vəli bimən on nişanəye dust Hədis qeyri nə guyəm bə coz fəsaneye dust Biyar badeyi rəngin bezən çəqanəye dust Nə eşq bud, nə hosn, nə zolf xəm dər xəm
Nə kofr bud, nə iman, nə məbədo nə sənəm
Nə Kəbə bud, nə botxanə, nə knişte hərəm
Nə cam bud, nə saqi, nə aləmə adəm
Ki məst budəm mən əz meyi məğaneye dust
Nə didə budnə rüx zərb şəst löğməi hu
Nəsibe ademe xaki nə bovəd nəğməi hu
Mən an zaman motərənnom şüdəm bə nəğməi hu
Xəmuş bud hənuz əz nəva təranəi dust

Çe gunə şərh dəhəm çun şodəm ceda ze vətən Çe ruyi dad ki negah şodəm bəqalibe tən Xoş an zaman ki be pərrəm əzin ribate kohən Ço bolbole səhəri naləm əz fəraqe çəmən Besəd omid rəvəm tabə aşiyaneye'i dust

Miyane ma zetu əvvəl qərabət əst ki mən Bə ab atəş xakəm çi ülfətəst ki mən Məra bə adəmi xaki çe nisbətəst ki mən Məra bə aləmi süfi çe söhbətəst ki mən Ziruhe qodsəm pərvərdə zeab danəi dust

Mən əz nəmaz zeto, cənnət arzu nəkonəm İşarəti benema ta bə qiblə ru nə konəm Bə deyr kəbə coz to coştocu nə konəm Bə padşahiye kuneyn sər fru nə konəm Ço minəhəm sər himmət bər astanəi dust.

Ço nuri eşq to əz asemane can bərxast Qoşad tayire can pər ze aşiyan bərxast Ze momkinan birun şod ze laməkan bərxast Mən u şüdəm, həmə u mən əz miyan bərxast Bə məyan çe mand ba mən ze miyanəyi dust Xiyale atəşe Musa bə bərq nə təvan kərd Qrub ta nə küni sər zi şərq nə təvan kərd Ziyarəte hərəmeyn bə zərq nə təvan kərd Məyanə məscidü meyxanə fərq nə təvan kərd Ke hər do xanəi eşqəst hər du xanəi dust

Bə deyro Kəbə zədəm payi sərsəri əz to Bə sər fitad həvaye qələndəri əz to Mənəm ki şöhrəyi şəhrəm bə kafəri əzto Dər atəşəm həmə çun ud məcməri əz to Toyi ke qayibül moddəi dər zəmanəi dust

Çe ixtiyar, çi cəzayi rəfiq xeyrəndiş Nəzai bihudə ba cəbr həm məkün dərviş Ki hər dürüst təəssüb büsuzəd anca viş Bər onçi dad həman xürdə nəyim bi kəmübiş Bəs əz hesab çe başəd məra bəhanəyə dust

Həmişə bud məra dər fəzaye qüdsi məkan Neşəstə budəm fariq zi bimü sud ziyan Nə fikre atəşe duzəx, nə dər xiyal cinan Həvayi eşq fekənd əndərune xanə viran Və gərnə cöhəri tabim əz xəzanəyi dust

Zi baqi nəyyeri ə`zəm zeto mütərrəz şüd Cəmale xake adəm zeto mütərrəz şüd Zi eşq məni tu aləm zi tu mütərrəz şüd Ərusi təb mən ondəm zi tu mütərrəz şüd Kihiç türrəyi niyaludə bud nişanəi dust

Nə adəmi bə külahəst və cübbəvü dəstar Nə mərdümi bə sibəlü riş övləti rəftar Qələndəri nə bətacəst şairi bə şüar Çi xuş bəvəd ki ələlrəğme Şəms Əttar Ki dust xandə əz əşari aşiqanəi dust.

Tərcüməsi:

Dost evinin yolundan keçib əmin-amanlıq vadisinə gəl, Dostun hər tərəfindən ənəlhəqq nəvasını eşit. Məndən aramırsan, ancaq dostun o nişanı mənsizdir. Dostun əfsanəsindən başqa bir hədis söyləmərəm, Rəngli şərab gətir dostun rübabını çal.

Nə eşq var idi, nə gözəllik, nə də qıvrım saçlar, Nə küfr vardı, nə iman, nə məbəd. nə büt, Nə Kəbə vardı, nə bütxanə, nə sinaqoq, nə hərəm, Nə cam vardı, nə saqi, nə insanlıq aləmi, Mən də dostun muğvarı şərabından sərxoş idim.

Nə göz vardı, nə üz, nə "hu" loğmasının zərbdəsti, Torpaqdan yaranan adəmin nəsibi "hu" nəğməsi olmaz. Mən o zaman "hu" nəğməsini tərənnüm edirdim ki, Dost təranəsinin naləsi hələ susmuşdu.

Vətəndən necə ayrılmağımı necə şərh edim, Nə üz verdi ki, bədən qəlibinə nəzər saldım. Bu köhnə məhəllədən uçacağım zaman nə xoşdur, Səhər bülbülü kimi çəmənin ayrılığından nalə edirəm, Dostun aşiyanına yüz ümid ilə gedirəm.

Bizim aramızda səndən əvvəl doğmalıq vardı ki, mən Su, od və torpağımla nə ülfət bağlayım ki, Mənim torpaq adəmə nə nisbətim var ki, Mənim alçaq aləmlə nə söhbətim var ki, Ruhi-qüdsinin dost suyu və dəni ilə bəslənmişəm.

Namaz qılmaqla mən səndən cənnəti arzu etmirəm, Bir işarə versən, Qibləyə üz çevirmərəm. Monatırda və Kəbədə səndən başqa kimsəni axtarmaram, İki dünyanın padşahlığına boyun əymərəm, Çünki dost astanasına hümmət başını qoyuram.

Elə ki, sənin eşqinin nuru can göylərindən parladı, Can quşum qanad açıb yuvasından uçdu. Möminlərdən uzaq oldu, laməkandan ucaldı, Mən "o" oldum onun hamısı, "mən" aradan qalxdı, Mənimlə dostumun arasında vasitəçilikdən başqa nə qaldı.

Musa odunun ildırım olduğunu xəyal etmək olmaz, Qürub olmayınca başı Şərqdən çevirmək olmaz, Məkkə və Mədinəni riya ilə ziyarət etmək olmaz, Məscidlə meyxana arasında fərq qoymaq olmaz, Çünki hər ikisi eşq evi, hər ikisi dost evidir.

Səndən xəbərsiz monastıra və Kəbəyə yürüdüm, Sənin yolunda başıma qələndərlik havası düşdü. Səndən ötəri şəhərdə kafirlikdə məşhur olan mənəm, Səndən ayrı közə düşmüş ud kimi odda yanıram, Dost zəmanəsində istəyənə görünməyən sənsən.

Nə ixtiyarım, nə xeyirxah yoldaşın mükafatı var, Zülümlə boş yerə dava-dalaş salma, dərviş, Çünki hər düzgün təəssüb orada alışıb yanar, Onu ki az-çox bizə verib, qane olmuşuq, Onda hesaba görə mənim dostla nə bəhanəm ola bilər? Mənim yerim həmişə uca göylərdə olub, Xeyir-ziyan qorxusundan azad oturmuşam. Nə cəhənnəm odunun fikrini, nə cənnət xəyalını çəkmişəm, Eşqin həvəsi evin içərisini xaraba qoydu, Yoxsa dost xəzinəsindən parlaq cövhər idik.

Əzəldən ən böyük nur qaynağı səndən işıq aldı, Adəm torpağının gözəlliyi sənin naxışınla bəzəndi, Elə ki mənim sənə eşqimdən bütün aləm bəzəndi, Mənim təbimin gəlini o zaman səndən bəzək aldı, Ki heç bir teli dost nişanından bəzəksiz qalmadı.

Adamlıq papaqla, xalat və sarıqla deyil, İnsanlıq bığ-saqqalla, xasiyyət və davranışla deyil, Qələndərlik tacla, şairlik şüarla deyil, Nə yaxşı olar ki, Şəmslə Əttarın əksinə olaraq Dost aşiqanə şeirlərdən oxusun.

"ÇAHARGAH"IN TƏSNİFLƏRİ

Ey sariban ahistə rov kiarami canəm mirəvəd Vondel ki baxüd daştəm badelstanəm mirəvəd Mən mandəəm məhcur əzu biçarəvo rəncur əzu Quyi ke nişi durəzu dər ostoxanəm mirəvəd Güftəm beneyrəngo fosun ponhan konəm rişe dərun Ponhan nəmimanəd ke xun bərasıtanəm mirəvəd Begozəşt yari sərkeşəm, be gozəşt əyşe naxuşəm Çun mücməri por atəşəm kəz sər doxanəm mirəvəd Ba an həmə bidade u vinəhd bibonyadi u Dər sinə darəm yade u ta bər zəbanəm mirəvəd Məhmel büdur ey sarıban tündi məkün bu karivan Kəz eşq on sərvü rəvan quyi rəvanəm mirəvəd Güftəm begiryəmta ebel çun xər fru mande bəgil

Vinniz nə təvanəm, ki del ba karivanəm mirəvəd Baz ayo bər cəşməm neşin ey delfribi nazənin. Kaşubo fəryad əz zəmin bər asemanəm mirəvəd.

Tərcüməsi:

Ey sarvan, asta get, canımın rahatlığı gedir, O ürək ki özümdə idi, ürək aparanımla gedir. Mən ondan ayrı qalmışam, çarəsiz və incik olmuşam, Sanki ondan uzaqda xəncər sümüyümə çatıbdır. Devirdim ki, sehir və əfsunla içimdəki yaranı gizlədim, Gizli galmır ki, ganım astanama çıxıbdır. Məğrur yarım keçib getdi, acı şənliyim keçib getdi, Mangal kimi odla doluyam, başımdan tüstüm çıxır. Onun bütün bu zülmü ilə, bu bünövrəsiz əhdi ilə Sinəmdə onun vadı var, dilimə gəlib çıxır. Cilovu cək, ey sarvan, karvan belə cevik sürmə, Ki o gedən sərvin eşqindən, deyəsən, bəs ruhum gedir. Dedim dəvə kimi, palçığa batmış eşşək kimi nalə çəkim, Bunu da bacarmadım, çünki ürəyim o karvanla gedir. Ev ürək ovlayan nazənin, yenə gəl gözümün üstündə otur, Fəryadımın sədası yerdən göylərə qalxır.

* * *

İstərsən məhv olsun Bisutun dağı Əl götür Şirindən etmə sorağı Gəl, gəl lütf et qoy canə minnət Qoy məni Şirinlə eləyim söhbət.

"ÇAHARGAH" ("BƏSTƏ-NİYAR")

$Q\partial Z\partial L$

Göz qabağında gəlib durma ayaq üstündə Məni yandırma ğəmi dərdə fəraq üstündə Vəchi vardur ki, bu nəzzarəvə ellər cəm olur Rəsmdir cəm olur pərvanə çəraq üstündə Ehtiyat ilə dolan zülfüvü tökmə yüzüvə Çox çətindir ki, tökülsün qara ağ üstündə Baş verib qünçə kimi tər məmələr sinəndə San şamama gül açıb bağçada tağ üstündə Hüsnüvün dövləti ondandı şərafət tapmış O da bir danəyi xal ilə yanaq üstündə.

$Q\partial Z\partial L$

Meylim nə bağ, nə çəmənü yasəməndədir, Ancaq gözüm sənin kimi incə bədəndədir. Gün zülfünün ucuyla salıb rəhmət aləmə Məşuqlər həmayili ol nəstərəndədir. Müştaqi meh cəmilinən ey mahru sənin Cünki günün ziyasi deyirlər o dürrü pəməndədir. Əbrulərivə tiğ deyilən, yaki kəc qəmə Mehrabə bənzədim ki, misali kəməndədir. Müjganların nizamə düzülmüşdü səfbəsəf Guya bu fövcün hökmü təmamilə səndədir. Ənnabdır ləbin, dürrdür o danə dişlərin İş sinəvə bu mərməri öylə düzəndədir. Minadi gərdənin nə qəribə yaranmısan Xoş nitq, xoş zəbanıvı iş dindirəndədir. Əhsən o bağbanə əkib cüfti tər limu Ustadlıq o cüft limuni əməndədir.

Rumli zəban hal ilə xoş nitq, xoş kəlami var Ustadlıq deyərlər bu bağa bu toxumu səpəndədir.

"ÇAHARGAH"IN "HƏSAR"INDA OXUNAN QƏZƏL

On kəski benigərəd bəhəmin sərv qamətəm Digər nə mikonəd bə həqiqət məlamətəm Bər badəye təhur məra ehtiyac nist Məst xümaro badeye cami məhəbbətəm.

Tərcüməsi:

Sərv boyluma baxan hər kəs Doğrudan da bir daha məni məzəmmət etməz. Saf şəraba mənim ehtiyacım yoxdur, Məhəbbət camının şərabından məstü xumaram.

"RƏHAB" DƏSTGAHI

$Q\partial Z\partial L$

Rəna nəmikonəd əyyam dər kənari mənəş Ke dad xud büsitanəm bəbusə öz dəhənəs Mən on kəmənd begirəm ki seyd xatere xəlq Bədon həmi kükədü kəşəm bə xiştənəş Vəleyk dəst niyarəm zədən bədon sərizülf Ki məbləqi dili xəlqəst ziri hər şikənəş Qulame qaməte on löbətəm ki bər qədi u Boridəənd lətafət çi camə bər bədənəş

Saqi bedəh an ruşəi yaqute rəvanra

Yaqut çi başəd büdeh on quti rəvanra Əvvəl pədəri piri xorəd rətli dəmadəm Ta moddəiyan xorde Ta müddəiyan xorəd rətli dəmadəm nəgirənd cəvanra Ta məst nə başi nəbəri barre qəmi yar Ari şütüre məst kəşəd bari geranra	
Tərcüməsi:	
Gözəlim mənim yanımda gün keçirmir, Ki, ağzından öpməklə öz payımı alım. Mən o kəmənddən tuturam ki, ov xalqın xətrinə Ondan ürkür, mən isə özümə tərəf çəkirəm. Ancaq o saçın ucuna əl vura bilmirəm, Çünki hər qıvrımında xalqın ürəyinin bir parçası var. O gözəlin boyuna qulamam ki, onun qəddinə Lətafətdən paltar biçmişlər.	
Saqi, o axan yaqut şüşəsini ver, Yaqut nədir ki, o axan ərzağı ver.	
Öncə qoca ata bir neçə qədəh içsin, Ki, cavanların içməyinə eyib tutulmasın. Sərxoş olmayınca yar qəminin yükünü çəkə bilməzsən, Bəli, sərxoş dəvə ağır yükü çəkir.	

"RƏHAB"IN TƏSNİFİ

Ba mən sənəma del yekdele kün Gər sər nə dəhəm vongəh gilə kün Ey Yusifi mən əz Misri biya Kənan məra por del dile kün.

Tərcüməsi:

Ey gözəl, mənimlə ürəyini bir elə, Əgər başımı verməsəm, sonra giley elə. Ey Yusifim, Misirdən gəl, Mənim Kənanımı həyəcanla doldur.

"ƏRAQ" YERİNDƏ

Ey Musiyi can çoban şüdi Əz Turi biya tərki gelə kün.

Tərcüməsi:

Ey can Musası, çoban olmusan, Turdan en, sürünü tərk et.

"SÜŞTƏR"DƏ

$Q\partial Z\partial L$

Mən nənaləmki dərin sinə dili zari həst Rahəti nist dəran xanəke bimari həst Diləm əz sinə bə tən gəşt xodaya berəhan Hər kuca dər qəfəsi mürği griftar həst

Tərcüməsi:

Mən ağlamıram ki, bu sinədə zarlıq edən ürək var, Xəstə olan evdə rahatlıq olmaz. Ürəyim sinədən çıxmaq istəyir, Xudaya, Harada qəfəsdə bir quş varsa qurtar,

TƏSNİF:

Silsileyi muje to fəsl bəhar amədəst Ax diləm, ax diləm, ax diləm Mən be xale dilət mayiləm.

Tərcüməsi:

Sənin kirpiklərinin düzümü bahar fəslini gətirdi, Ax ürəyim, ax ürəyim, Mən ürəyinin xalına mayiləm.

* * *

Gözəlim sənsən
Gözümün nuri.
Cənnətdə tapılmaz
Sən kimi huri.
Yaralıyam dəgmə, dəgmə, dəgmə, dəgmə, Ay başında soddən əymə, əymə, əymə.

TƏSNİF

Ləbivin badə nə şeydir ki, səfasin versin Üzüvün gündə nə cürət ki səfasın versin. Olmasa şərbəti ləlün dili məcruhumuzun Meydə yoxdur o ləyaqət ki, qəzasin versin. Özgə məşuqəyə göz tikməm əyər huri ola Rəbbim hər aşığın öz mahiliqasın versin. Fələkin cahinə göz tiksəm əyər namərdəm Eşq feyzi mənə qoy fəxr libasın versin. Vahidi guşəyi meyxanədə dəfn eylədilər, Məst olanlar yığışıb xeyr düasın versin.

$Q\partial Z\partial L$

Zülfündə nə lazım gözəlim şanə dolansın Qoyma o hərəmxanəyə biganə dolansın. Eyb eyləmə kuyində dolansam gecə-gündüz Şəmin gərək ətrafinə pərvanə dolansın.

$Q\partial Z\partial L$

Zalim zəkati hüsnüvi ver binəvalərə Acizlərə, fəqirlərə, binəvalərə. Aciz mənəm, fəqir mənəm, binəva mənəm Ver mən fəqirə, verməginən əğniyalərə.

$Q\partial Z\partial L$

Könlüm yenə də bir ürəyi daşə düşübdür Can ilə onu sevdiyimi başə düşübdür. Qaş ilə gözü canım üçün həm qəsəm olmuş Şəmşir çəkib növbət əzəl qaşə düşübdür Zahidilə təqsim elədik nisyəni nəqdi Meyxanə mənə cənnət o külbaşə düşübdür.

"BAYATI-QACAR"

$Q\partial Z\partial L$

El düşdü bütün heyrətə divanəliyimdən Sirrim demədim heç kəsə mərdanəliyimdən. Məcnun kimi mən barigəhi eşqi bəyəndim Keçdim bu təmənna ilə şahanəliyimdən. Məxmur gözün fikri ilə badə çox içdim Heç kimsə zərər görmədi məstanəliyimdən. Bir mahivəşün şəm kimi eşqinə yandım Bir ləhzə xəbər tutmadı pərvanəliyimdən. Divaneyi eşq olmağa hər kim həvəs etsə Əzzəlcə gərək dərs ala rindanəliyimdən. Vahid, mən o xakəm genə meyxanədə bir gün Bir zövq yetər aləmə peymanəliyimdən.

$Q\partial Z\partial L$

Dil bilən, söz anlayan bir nazlı yar istər könül Lalədən, güldən gözəl bir nobahar istər könül. Etibarın görməyincə sevmərəm bir dilbəri Nazənin mehparələrdən etibar istər könül. Hər qara zülfün əsiri olmaram aləmdə mən İndi dünya özgədir xoş ruzigar istər könül. Oynamaq, gülmək, danışmaq, eyş nuş əyyamıdır Bülbüli şeyda kimi min laləzar istər könül. Biz sovet xalqın həqiqətlə sevən aşiqlərik Xaini, ədnani yurdumdan kənar istər könül. Vahid əl kəslər həqiqətlə bu yolda işləyir Daima ol şəxslər çün bəxtiyar istər könül.

$Q\partial Z\partial L$:

O qara zülfü ki, hər dəm dolaşır şanələrə Göstərir eşq kəməndin dili divanələrə. Yoxsa ey dil bu qədər badeyi nab içməz idim Şoq ilən əlin məni cəlb eylədi meyxanələrə. Qanə dönsün görüm ol badeyi gülgun sənsiz Bir də gər rəğbət edəm sağəri peymanələrə. Cövrün az et mənə, qorxum budu bir ah çəkəm Bir yanar od düşə başdan-başa kaşanələrə. Vahidəm, şairi azadə pərəstəm nə qəmim Bir də gər rəğbət edəm məscidə, bütxanələrə.

TƏSNİF

Kim verdi könül zülfi pərişanə mənimtək Kim oldu bu zəncirdə divanə mənim tək Ey mənim tək, a mənim tək.

TƏSNİF

"ŞAHNAZ"DAKI QƏZƏLLƏR

Eyləmişdim sənəma vəslivə adət gecələr İmdi sənsiz mənə bərpadı qiyamət gecələr. Alır aramımı əz bəs ki, o bimar gözün Dili rəncurimi qoymaz yata rahət gecələr. Ruzi vəslində mənim vəsli qərarım yox idi Necə mümkündi fəraqında fərağət gecələr. Qamətin fikri açılmaz gecələr başımdan Sübhi bidar tapar əhli ibadət gecələr. Rubəru dursa sən ilə gözəlim mahi-münir Çəkər öz mah cəmalindən xəcalət gecələr.

Bilmirəm yarəb genə başımda bu sevda nədir Axiri ömrümdəki başımda bu qovğa nədir. Hər nə gəzdim məscidi meyxanəni, bütxanəni Tapmadım kimdir müsəlman, kafəri tərsa nədir. Gündə yüz yol kafər olsam, min yol iman istərəm Bilmərəm kafər nədir, ya milləti tərsa nədir. Bilmirəm mən aqiləm, ya mömünəm, ya kafərəm Bilmərəm kafər nədir, həm milləti tərsa nədir.

TƏSNİF

Keçdim küçəvüzdən duydum işini
Yiyim dodağını, dilini, dişini
Tərlan olum ay qız əmim döşünü
Yar sənə a qurban, can sənə a qurban.
Ay qız, ay qız, ay qız.
Canım də sənə qurban, özüm də sənə qurban
Mərəndə getdim, Xoya qoymadılar
Bəzəndim getdim toya qoymadılar.
Yar sənə a qurban, can sənə a qurban
Ay qız, ay qız, ay qız
Özüm də sənə qurban, sözüm də sənə qurban.

* * *

Hər yana gedirəm daşdı kəsəkdir Mənim yarım bala, gözəl mələkdir Dur yeri, dur yeri ey yar qadasın aldığım. Balam aldığım, sonam aldığım Qış keçibdir, yaz qadasın aldığım.

* * *

Hər yana gedirsən məni də apar Minnətli canımı minnətdən qutar Xanım aparmasan qulluqçu apar Dur yeri, dur yeri ey yar qadasın aldığım Balam aldığım, canım aldığım Qış keçibdir, yaz qadasın aldığım.

* * *

Ceyran otlar uca dağlar başında Sürməsi var gözlərində, qaşında Eybi yoxdur gözəlimin başında Dur yeri, dur yeri ey yar qadasın aldığım Balam aldığım, canım aldığım Qış keçibdir, yaz qadasın aldığım.

* * *

Gəlin gedək Daşaltına gəzməyə Ördək olub laçın kimi süzməyə Yar sənə a qurban, can sənə a qurban Ay qız, ay qız, ay qız Özüm də sənə qurban, sözüm də sənə qurban.

* * *

Gəlin gedək yar bağına xəzələ Gözüm düşdü eyvandakı gözələ Yar sənə a qurban, can sənə a qurban Ay qız, ay qız, ay qız Özüm də sənə qurban, sözüm də sənə qurban.

"BAYATI-KÜRD"

$Q\partial Z\partial LL\partial R$

Ol xali siyah kim ruxi dildarə düşübdür Sandım zəqəm bərrədir gülzarə düşübdür. Çin zülfünə sünbül desə hər kimsə xətadır Ahuyi xütən müşgdü dildarə düşübdür. Məşşatə aman vurma dəxi şanə o zülfə Könlüm quşu o türrəyi tərrarə düşübdür. Canım dolanır kuçeyi bazari sərasər Bir yari vəfadar üçün avarə düşübdür. Vəsf eyləmə Yusif, dəxi sən Yusifi Misri Gəl Yusifə bax səfheyi bulvarə düşübdür. Vaqif nə gərək cahil ilə eşq cəhanda İndi işimiz elm ilə dünyayə düşübdür.

* * *

Nigarım ruyi alında səri zülfün nigahbandır Ki, heyf ol zülfdən yarım ki, rüxsarə pərişandır. Gözün qurbanıyam canan, mənə bir busə lütf eylə Ki, yarın busəsi derlər mərizi eşqə dərmandır. Əgər can almaq istərsən di gəl ey yari mehparə Sənindi bu can əzizim, bu tən bir an mehmandır. Kəman əbrulərə hökm et başım təndən cida qılsın Vəli əbrulərin ey gül bu başə tiği bürrandır. Ver əmrin tiği müjganə dili suzanə sancılsın Dili səd parədə dillər məni rüsvay edən qandır. Vəyaki vəslə yol ver ta yetim mən də muradimə Könül hicrində billahi əzizim zari giryandır. Əla ey Şəmsi Təbrizi bu eşqə yoxdur bir çarə Kənari yardan başqa qalanlar hamı böhtandır.

* * *

Qiyamət nəqldir cana nə qorxum var qiyamətdən Qiyam et xəlqə göstər, həşri kübranı o qamətdən. Ləbindən ey qara gözlüm düşüb zülmətə bir qətrə Edib abi-həyat ol qətrəni ləlin həlavətdən. Qaşın tağını gər zahid görə röyadə bir dəfə Edər ta ömrü var səcdə götürməz baş ibadətdən. Məlamət etməyi adət etmisən aşiqə zahid Yaman adətdi bu adət utan zalim bu adətdən. Gədayi kuyinəm ey dilbərim çün təng olub könlüm Ğəni qıl Vaqifi zari qurtar böylə zəlalətdən.

TƏSNİF

Eyləmi daşdı dağlar Çınqıllı daşdı dağlar. Qorxuram düşəm öləm Göz qala yaşdı dağlar.

* * *

Dağlara çən düşəndə, Bağlara şeh düşəndə Ruhum qəfəsdə oynar balam Yadıma sən düşəndə.

TƏSNİF

Dəstmalını bükdürmüşəm Əbrişimdən çəkdirmişəm Ətrilər, yar, səpdirmişəm. Yar yarı can qəşəng oğlan Ver yaylığın gül bağlayım. * * *

Oturmuşdum yollar üstə Qızlar gəldi dəstə-dəstə Vuruldum mən bir gözəl üstə Yar yarı can qəşəng oğlan Ver yaylığın gül bağlayım.

* * *

Evlərinin ardın keçdim Əyildim mən suların içdim Mən bu yerə qərib düşdüm Yar yarı can qəşəng oğlan Ver yaylığın gül bağlayım.

TƏSNİF

Nəzr eyləmişəm sən kimi bir yarım olaydı Billahi əgər bir kəs ilən karım olaydı Olmaz belə qamət, belə gərdən, belə sinə Bəh, bəh, nə deyim şükr Xudanın kərəminə.

TƏSNİF

Göydə göyərçin oğlan balam Başda ərəqçin oğlan Mən səni yar sevmişəm balam Ala göz, laçın oğlan Dilbərim, dilbərim gəl, gəl ahu maralım Gəlməyir yar sənsiz axı, səbr qərarım.

* * *

Çəmən üstə gəlmişəm mən yara neyləmişəm İnanmırsan and içim üç aydı görməmişəm. Ay xanım, ay canım mən sənin ağrın alım Gecə-gündüz gəlməyir, sənsiz səbr qərarım.

* * *

Uca dağlar başında, yarın qələm qaşında Mən səni yar sevmişəm on dört, on beş yaşında Ay xanım, ay canım mən sənin ağrın alım Gecə-gündüz gəlməyir, sənsiz səbr qərarım.

* * *

Dam üstə yatan oğlan, köynəyi kətan oğlan Aşnavı apardılar bixəbər yatan oğlan. Ay xanım, ay canım mən sənin ağrın alım Gecə-gündüz gəlməyir, sənsiz səbr qərarım.

* * *

Dam üstədir damımız, qoşadır eyvanımız Sən ordan çıx, mən burdan kor olsun düşmanımız Ay xanım, ay canım mən sənin ağrın alım Gecə-gündüz gəlməyir, sənsiz səbr qərarım.

"QATAR"DA

$Q\partial Z\partial L$

Saldı yarın üzünə zülfün əcəb pür xəmi var Bu nə işvə, bu nə qəmzə, nə gözəl çəmxəmi var. Gah gülür, gah danışır, qaş-göz atır məxluqə Dili üşşaqı yığır dəstinə cami cəmi var. Çətri tavus kimi çətir vurub hər yanə Hər o zülfünə baxanda, deyəsən, yüz qəmi var. Ləbi püstə, boyu bəstə, dili badam olanın Belə bir yarı olanın, deyəsən, heç qəmi var?

$Q\partial Z\partial L$

Nə gözəlsən gözəlim aləm olub heyranın Yıxacaqsan bu gözəlliklə evin dünyanın. Qaşların rayihəyi müşki nəzərdən saldı Gözlərin valeh edib gözlərini ceyranın.

TƏSNİFLƏR:

Nə durmusan dağ başında qar kimi Məmələrin heyva kimi, nar kimi. Dur soyunaq yataq qoşa yar kimi Mən sənin ağrıvı alım ay gözəl. Bəxtəvər a telli, a hilli, mixəyli Ağ gərdənə həmayil taxanda Qaşa gözə sürmə gözəl yaxanda. İşvə ilə mən yazığa baxanda Mən sənin ağrıvı alım ay balam, Qadavı alım, alım Balavı özüm alım Ay dur sallan bəxtəvər A telli, a hilli, mixəyli sən fırran.

"MAHUR-HİNDİ"

$Q\partial Z\partial L$

Fikrü xiyali yar ilə yatdım nə hal ilən Qəm bəstərində bir yuxu gördüm bu hal ilən. Gördüm yuxumda dilbərimi yalqız əyləşib Bir guşeyi çəməndə nə cahi-cəlal ilən. Görcək məni verdi yanında yer Aldı qərar-səbrimi bir özgə hal ilən.

$Q\partial Z\partial L$

Yarı bir bağçada qəm-qüssəyə batmış sandım Xəbər aldım halını dinmədi, yatmış sandım. Tez əgildim ufacıq busə alım ləblərdən Qaçdı nazik dodağı, dünyanı batmış sandım. Sinəsində nəzər etdikdə iki qünçə gülə Tər şəmamə gül açıb baş-başa çatmış sandım. Elə bir naz ilə oynatdı kəman qaşlarını İki hindu beçə şəmşirə əl atmış sandım.

$Q\partial Z\partial L$

Nə rəvadi bu qədər eşqdə iftadə olum Bivəfa yarə verib könlümü dildadə olum. Çıxarıb qanə düşən könlümü bu sinəmdən Ataram çöllərə ta eşqidən azadə olum.

* * *

Ey fələk bunca nədir əhli dilin azari Bir də indən belə hansı qəmə amadə olum Tutuban güşəyi zillət yiyərəm xuni-ciyər Bəlkə bir ləhzə fəna eşqidən azadə olum.

$Q\partial Z\partial L$

Tökmə geysulərivi arizi gülgunə tərəf Qıl pərişan oları qaməti mövzunə tərəf. Sariban rəhm elə əhvalına Leylanın sən Naqəsin çək rəhi eşq içrə o Məcnunə tərəf. Könlümün yanğısına şəhdi ləbindir dərman Nə əcəb meyl edəm hər dəm meygunə tərəf. Arizin üzrə düşən xalı siyəhdir bilməm Ya ki hindu tökülüb Rum əra şəbxunə tərəf. Eşq bimarisən ey dil sənə yoxdur çarə Yüz tutub getsən Ərəstuyla Fəlatunə tərəf. Bu pəri çöhrələrin eşqinə kim düşsə gərək Bağlaya yarı cünün yüz qoya hamuna tərəf. Laləvəş bağrı tutub qanə nəzər qıl bir dəm Ey dolanım başına məxfi dilixunə tərəf.

TƏSNİF

Aməd şəb əz xab məra rənci əzabəst Ey dust biyar onçe məra daruye xabəst Mən cəhd künəm ba əcəle xiş nəmirəm

Tarcümasi:

Gecə gəldi, yenə yuxudan ötrü mənim əzab-əziyyətim var, Ey dost, mənim yuxu dərmanımı gətir. Mən çalışıram ki, öz əcəlimlə ölməyim.

"HUMAYUN"

$Q\partial Z\partial L$

Ey müftiye şəhr əz to porkartərim, Ba in həmə məsti zetu huşyartərim, To xune kəsan xori, ma xune rəzan, İnsaf bedeh kodam xunxartərim.

Tərcüməsi:

Ey şəhər müftisi, biz səndən təmiz işləyirik, Bütün sərxoşluğumuzla səndən daha ayığıq. Sən insan qanı içirsən, biz salxım qanı, İnsafla de, hansımız daha qaniçənik?

$Q\partial Z\partial L$

Gözüntək gözlərim nuru mənim bimardur könlüm Cəmalın gülşənində əndəlibizardır könlüm.
Nəzər qıl vurma şanə, zülfi pürçinə ey Leyli Müsəlsəl zülfi pürçinində Məcnunvardır könlüm.
Ləbü çeşmin xiyali qanə döndərmiş könül mülkin Ayağı badətək qandan şərmisardır könlüm.
Xiyali türrəyi pürçinilə şanım səbah olmaz
Qəsəm ol türrəyi müşkinə daim tardır könlüm.
Səri kuyinə hər nə var təqsim qıldım mən
Təsəvvür eyləmə ey dilrüba kim vardır könlüm.
Gözümdə xab ilə bir istirahət yox mənə hər dəm
Sənin fikri xiyalinlə əcəb bidardır könlüm.
Qocalıq raya döndərdi ey saqəri ləykin
Könül hərgiz qocalmaz aşiqi didardır könlüm.

$Q\partial Z\partial L$

Bolənd nam nə gərdəd kəsike dər vətənəst Ze nəqşe sadə dəvəd ta əqiqi dər Yəmənəst Məşov bemərtəbəyi pəst əz süxən qane Ki tule ömr bəqədr büləndiyi süxənəst Əyər Xosrov darəd təlayi dəsti əfşan Təsərrofe dele Şirin bədəsti kuhkənəst Yekist məni əgər ləfzi bişümar bəvəd Yəkist Yusif əgər səd həzar pirəhənəst Yəki həzar şüd əz xəte səfayi Salib Əgərçi səbzəye biganə düşməne çəmənəst.

Tərcüməsi:

Vətənində olan bir adamın adı yüksəlməz, Sadəlikdən elə bilərlər ki, əqiq təkcə Yəməndədir. Alçaq mərtəbədə deyilmiş sözdən qane olma, Çünki sömrün uzunluğu sözün ucalığı qədərdir. Əgər Xosrovun əli qızıl da səpsə, Şirinin ürəyinin açarı dağçapanın əlindədir. Söz saysız olsa da məna birdir, Yüz min köynək olsa da, Yusif təkdir. Salibin xəttinin səfasından bir minə döndü, Baxmayaraq ki, alaq otu çəmənin düşmənidir.

* * *

Dil key rəsəd bə vəsl tu ey sərvnazemən Yek kuçeəst zülf zirahi dirazi mən Çon buye gol ke mişəvəd ze bərgegol ceda Bər pərdə ze bürqəyi bisyar güdazi mən

Tərcüməsi:

Ey sərvinazım, ürək sənin vüsalına haçan çatar? Mənim uzun yolumda sənin saçın bir küçədir. Gül yarpağından ayrılmış gül iyi kimi Mənim yanğılarımın çoxu pərdə altındakı örtükdədir.

* * *

Hər kim ki hicri yar ilə düşsə dəmağidən Heç açılarmı könlü onun seyri bağidən Sordum sorağını dedilər qeyrə yar olub Ey kaş lal olaydı dilim bu suraqidən Eşqində qoydular mənə Məcnunluq adını Düşdüm bu xəlq, aləm ara etibaridən Ey ruyinin fədasi bəlani çəkən başım Gəl gəl ki getdi səbrü qərarim qəraridən.

$Q\partial Z\partial L$

İsa sifət, çəkibdi məni darə tellərin Bais könüldü bənzəsə zünnarə tellərin. Çin əhlidir xətasi var imanı yandırır Eylər sücud atəşi rüxsarə tellərin. Gülzari hüsnünə dağılıbdır bənəfşəvar İftadə könlümü edib avarə tellərin. Dil şərhələndi şanəsifət düşdü payına Al dəstinə onilə sənəm darə tellərin. Hər bir fəraqi Şahinə gördün rəva vəli Qarə yüzünü qarə qoyub qarə tellərin.

"DÜGAH"

$Q\partial Z\partial L$

İlahi, yandı canım, yandı canım Niyə namehribandır mehribanım. İlahi gül yüzündən düşdü bülbül, Murad üstə pozuldu aşiyanım. Bəlalı başımın çoxdur bəlasi Könül bağında qəmdir bağıbanım. Gözüm yaşı gərək dünyanı tutsun Səmani yandırsın ahü fəğanım. İlahi, gündə yüz dəfə mən ölləm Yerə düşməz vəli bir qətrə qanım. Hər aşıq yarə bir qurban veribdir

Mənim iki gözüm var, bir də canım. İlahi, eyləyir Baki şikayət Niyə namehribandır mehribanım?

* * *

Cəmale Yusif əzin tirə xakidan didəm Əbiri pirəhən əz girdi karixan didəm Robud xab tora dər kənarəm əzməsti Tora çinanki deləm xast on çenan didəm.

Tərcüməsi:

Yusifin gözəlliyini bu qara torpaqdan gördüm, Köynəyin ənbər qoxusunu karvanın tozundan gördüm. Yuxu səni məstlikdən yanıma çəkib gətirdi, Ürəyim səni necə görmək istəyirdisə, elə gördüm.

"NƏVA"

$Q\partial Z\partial L$

Musiqi nəğməsi min sevgili cananə dəgər Əsəri naləyi ney aşiq üçün canə dəgər. Pərdəyi qəm dağılır tarə dəgəndə mizrab Türrəyi dilbərə hər dəm necə ki şanə dəgər. Bizə bu elm həram olmuş idi keçmişdə Yoxsa Şeytan işidir rəxnəsi imanə dəgər. Yaşasın qırmızı şöhrətli sovet qanuni Etdi minlərcə bina musiqi məktəblərini Bu səxavət neçə min Hatəmi dövranə dəgər.

MÜNDƏRİCAT

Şair ruhlu muğamşünas $(G\ddot{u}lb\partial niz\ Babaxanlı)\$	5
Azərbaycan klassik mahnıların mətnləri və	
C.Qaryağdının şərhləri	9
Ortoğrol Cavid	
Cabbar Qaryağdının	
"Azərbaycan klassik musiqisi" əsəri haqda	11
"Bayatı-Qacar"	13
"Dəstgahi-Çargah"	
"Mahur" dəstgahı	
"Mahur"dan mübərqə	
Qaryağdı Cabbarın söylədiyi nəğmələr	49
Məmələr	
Uca dağ başında ceyran yol eylər	50
Uca dağların başında	
Bir ala göz	51
Dağıstan	52
Həştərxandan dənə-dənə nar gəlir	52
İstəkanın deşilsin	
Meşədi, kəlbəlayi, mən hacıyam	54
Bulut zülflü, ay qabaqlı gözəlin	54
Höküm oldu Səməd xana	
Qaşın arasında xalın	56
Mən gedirəm Zəngilana	56
Şeydə xanım	57
Naxçıvanın gədiyindən aşaydım	58
Sona xanım	58
Məni devri fəlak qoymuş	59
Evləri var xana-xana	60

Uşqola gedirdim	60
Bahar oldu	61
Ey bivəfa yar	62
Yenə yarəb	62
Lay-lay	63
Ağlama balam	64
Qalada yatmış idim	64
Qaryağdı Cabbarın oxuduğu nəğmələr	65
Ay bala Fatma	
Kaşki bayram olmayaydı	66
Bazarda bal var lay-lay	67
Dağda bitir lalələr	68
Ağ dəvə yüklənibdir	69
Əsmə badi səba, əsmə	
Nə baxırsan yanı-yanı	70
Ağacda leylək	71
Ey mənim qibləgahım, pənahım	71
Məndə yoxdur taqət	72
Qadan alım ay qara göz	73
İstəkanın sarısı	73
Aman yar	74
Ey məh sənə nəzakətdə yoxdur qərinə	74
Boynunda var sarılıq	75
Yeri dam üstə yeri	75
Ay qız sənə mayiləm	
Səni sevdim	77
Eyləmi daşlı dağlar	78
Cabbar Qaryağdının şeirləri	79
Ay dərya kənarında	
Atlandım Nəriman ilə	79
Gəlirəm gedirəm xəbərin olsun	80
Salma gözdən məni	
Yetisəndə vüsli cəmalına	81

Bəli bəli can	81
Bəri bax	82
Gəl məni aldatma	83
Dedim bir busə ver	83
Di qoy, di qoy	84
Saqi şitab et	85
Gözüm yaşına tab etməz.	85
O xal nə xaldır	93
"Mahur"un təsnifləri	125
"Bayatı-Şiraz"ın təsnifləri	134
"Şur"un təsnifləri	139
"Çahargah"ın təsnifləri	
"Bayatı-Kürd"ün təsnifləri	143
"Humayun"un təsnifləri	149
"Mahur" üstündə təsnifi Nizami	152
Nizaminin "Sarənc" üstə oxunan təsnifi	153
Nizaminin "Rast" havasında oxunan təsnifi	154
Nizaminin (Gəncəvi) "Baba Tahir" üstə oxunan təsnifi.	155
Nizaminin "Xosrov və Şirin",	
"Leyli və Məcnun"undan iqtibas olunan	
təsnif və qəzəllərindən	157
Azərbaycan musiqi keçmişi və adətləri haqda Süleyman Mansurovun xatirələri	165
Ərtoğrol Cavid	
Azərbaycanda musiqi keçmişini,	
adətlərini xatirə şəklində əks edən	
Süleyman Mansurovun materialı haqqında	167
Məşhur musiqar (Ərdəbilli) Molla Rza	
Tarın Qafqaza gətirilməsi	185
Bakıda 1800-cü illərdə keçirilən toyların qaydaları	
Pəlvan Əckər	
Altıaylıq (Məştağalı)	193

Orta "Segah" təsnifləri	194
"Segah"ın "Əraq" pərdəsindəki təsnifi	197
"Bayatı-Şiraz"da oxunan qəzəl və təsniflər	204
"Bayatı-Şiraz"da, mayədə oxunan türkü, qəzəl	209
Təsniflər	209
"Rast"ın "Mayə"sində oxunan qəzəl	212
"Rast"ın "Mayə"sində oxunan təsniflər	218
"Şur"un qəzəlləri	218
Əli Şirazinin "Şur"da çaldığı təsnif	227
"Şur"un "Şikəsteyi-fars" yerindən	
"Səmai-şəms" ə keçəndə oxunan təsnif	227
"Şur"un "Şikəsteyi-fars" yerindən	
"Səmai-şəms" ə gedəndə oxunan təsnif	229
"Zabul"da oxunan qəzəllər	230
"Zabul"un təsnifləri	236
"Zabul"un "Manənd"ində	236
"Çahargah"ın qəzəlləri	237
"Çahargah"ın təsnifləri	245
"Çahargah"ın "Həsar"ında oxunan qəzəl	248
"Rəhab" dəstgahı	248
"Bayatı-Qacar"	253
"Şahnaz"dakı qəzəllər	254
"Bayatı-Kürd"	257
"Mahur-Hindi"	261
"Humayun"	263
"Dügah"	266
"Nəva"	267

Kitab "Proqress" internet və poliqrafiya xidmətləri MMC-də yığılıb səhifələnmiş, redaktə və korrektə edilmişdir.

Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrol Cavid

II cild

Azərbaycan klassik musiqi mətnləri və Ərtoğrol Cavid

Kompüter yığımı: Alı

Almaz Kərimova Elnarə Fərzəliyeva Rəşid Kərimov

Çapa imzalanıb. 09.04.2011. Formatı $60 \times 90^{-1}/_{16}$. F.ç.v.17. Ş.ç.v. 17. Sayı 500. Qiyməti müqavilə ilə

"Çaşıoğlu" mətbəəsi. Вакı ş., M.Müşfiq кüç. 2 Е